

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
кафедра міжнародних відносин та суспільних комунікацій**

**«Перспективи та проблеми вступу України до Європейського
Союзу»**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 6 курсу, 623 групи

Бурчак Тетяна Ігорівна

Керівник:

Кандидат політичних наук,

асистент кафедри міжнародних
відносин та суспільних комунікацій

Шородок О.О.

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № _____ від _____ 2022 р.

В.о. зав. кафедри _____ д.політ.н. Макар В.Ю.

Чернівці – 2022

Анотація

У кваліфікаційній роботі розкриваються відносини України з Європейським Союзом та процес європейської інтеграції України. Розглянуто проблеми та перешкоди на шляху України до ЄС та вплив російсько-української війни на євроінтеграційні процеси в Україні. Представлено перспективи інтеграції України до Євросоюзу, а також перераховані можливі загрози та вигоди від цього процесу для України, як майбутнього члена організації. За результатами роботи зроблено висновки та окреслено досягнуті результати та можливості України, як майбутнього члена ЄС.

Ключові слова: *європейська інтеграція, Угода про асоціацію, Східне партнерство, Євромайдан, Європейський Союз, російсько-українська війна, статус кандидата.*

Annotation

The qualification work reveals Ukraine's relations with the European Union and the process of Ukraine's European integration. The problems and obstacles on Ukraine's path to the EU and the impact of the Russian-Ukrainian war on the European integration processes in Ukraine are considered. The prospects of Ukraine's integration into the European Union are presented, as well as possible threats and benefits from this process for Ukraine, as a future member of the organization, are listed. Based on the results of the work, conclusions were drawn and the achieved results and possibilities of Ukraine as a future member of the EU were outlined.

Keywords: *European integration, Association Agreement, Eastern Partnership, Euromaidan, European Union, russian-Ukrainian war, status of candidate.*

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Т.І. Бурчак
(підпис)

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ	9
1.1. Методологія дослідження відносин України з ЄС.....	9
1.2. Аналіз нормативно-правового регулювання двосторонніх відносин між ЄС та Україною.	15
1.3. Джерельна база вивчення питання інтеграції України до ЄС.....	20
Висновки до 1-го розділу	27
РОЗДІЛ 2. ПРОБЛЕМИ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	29
2.1. Значення Євромайдану у підписанні Угоди про асоціацію та подальший розвиток інтеграційних процесів Україна-ЄС.	29
2.2. Ініціація та етапи підписання і виконання Угоди про асоціацію з ЄС.	36
2.3. Вплив російсько-української війни на євроінтеграційні процеси в Україні.	47
2.4. Вимоги і складнощі у проведенні реформ для підтвердження статусу кандидата та набуття членства.....	59
Висновки до 2-го розділу	69
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОСОЮЗУ	73
3.1. Вигоди та загрози вступу України до ЄС.....	73
3.2. Політичні, економічні і соціальні можливості України, як майбутнього члена ЄС.....	89
Висновки до 3-го розділу	95
ВИСНОВКИ	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	1044
SUMMARY	117

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВВП – Валовий внутрішній продукт

ЄІС – Європейський Інструмент Сусідства

ЄІСП – Європейський інструмент сусідства і партнерства

ЄПС – Європейська політика сусідства

ЄС – Європейський Союз

ЄСПЛ – Європейський Суд з Прав Людини

ЗСУ – Збройні сили України

МВФ – Міжнародний Валютний Фонд

ООН – Організація Об'єднаних Націй

СОТ – Світова організація торгівлі

ЦСЄ – Центральна-східна Європа

ВСТУП

Актуальність дослідження. Відносини Європейського Союзу і України беруть свій початок з кінця 1980-х років, коли були підписані перші Угоди між Союзом Радянських Соціалістичних Республік (до якого входила Українська Радянська Соціалістична Республіка) і Європейським Економічним Співтовариством (яке було попередником Європейського Союзу). Продовження взаємин відбулося після підписання Маастрихтського договору (про Європейський Союз) і отримання незалежності Україною.

Кінець ХХ – початок ХХІ століть пройшли в безрезультатних переговорах української та європейської сторін, в яких партнери не знайшли спільної мови. Під час розпаду СРСР найважливішим завданням колективного Заходу було збереження контролю над ядерною зброєю, а не створення незалежної української держави. Пізніше українська багатовекторність та імітація реформ дратувала Брюссель, а відсутність чітких перспектив набуття членства в Україні в Європейському Союзі демотивувала Київ.

Із розширенням ЄС на схід на початку ХХ століття та поповненням Євросоюзу країнами Центрально-східної Європи сформувалися окремі коаліції, що мали відмінні погляди на європейські перспективи України. Країни Балтії та Польща тиснули на ЄС з метою прискорення європейської інтеграції України, а Франція, Німеччина та країни Південної Європи опиралися такій інтеграції. Причин для такого розподілу було більш ніж достатньо: конкуренція між так званими країнами-атлантистами і країнами-європеїстами, протистояння прихильників середземноморського і східного зовнішньополітичних напрямків ЄС тощо.

Починаючи з приходу до влади в росії Володимира Путіна, країна взяла курс на відновлення російської/радянської імперії. Надзвичайно важливим фактором міжнародної політики був все зростаючий вплив російської федерації на теренах Євразії та її тиск на Україну та країни Європи через поставки енергоносіїв.

Сьогодні ми бачимо наслідки реалізації цього курсу – активну допомогу Україні від Великої Британії та так званих країн-атлантистів (Польщі, Литви,

Латвії, Естонії) і коаліцію з Франції, Німеччини та Голландії, що гальмують введення найбільш жорстких антиросійських фінансово-економічних санкцій з боку Європейського Союзу.

Розв'язання росією війни проти України у 2014 році прискорило прозахідний поступ України, а повномасштабне вторгнення 2022 року зробило цей шлях незворотнім, і дало потужну підтримку європейських держав. Першим етапом прискорення процедури набуття членства України у Європейському Союзі стало підписання Угоди про Асоціацію – 21 березня 2014 року - політичної, а 27 червня того ж року - економічної частини Угоди [25]. Другий етап розпочався, коли Україна 28 лютого 2022 року подала заявку на вступ до ЄС за прискореною процедурою [4]. Сьогодні на території України відбуваються дійсно епохальні події, що будуть визначати міжнародні політичні та економічні відносини протягом найближчих десятиліть.

Вступ України до Європейського Союзу є надзвичайно актуальним питанням сьогодення, яке реалізується і вивчається нами в реальному часі. Існує велике розмаїття поглядів, що відображене у значній кількості наукових праць, що відображають поступ України на шляху до ЄС під час повномасштабного вторгнення російський військ у 2022 році, а отже, залишається значний простір для наукових пошуків.

Мета дослідження полягає у комплексному вивченні перспектив і проблем вступу України до Європейського Союзу за пришвидшеною процедурою в умовах російсько-української війни.

Для досягнення поставленої мети визначені такі дослідницькі **завдання**:

- провести аналіз теоретико-методологічних засад становлення відносин між Україною та Європейським Союзом;
- охарактеризувати літературу та джерельну базу вивчення відносин між Україною та ЄС;
- висвітлити етапи підписання та виконання Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом;

- дослідити значення Євромайдану у підписанні Угоди про асоціацію та подальшому розвитку інтеграційних процесів Україна-ЄС;
- вивчити вплив російсько-української війни на євроінтеграційні процеси в Україні;
- здійснити аналіз проблем, що постають у проведенні реформ для підтвердження статусу кандидата та набуття членства в ЄС;
- визначити, які вигоди та загрози вступу України до ЄС;
- розкрити політичні, економічні і соціальні можливості України як майбутнього члена Європейського Союзу.

Об'єкт дослідження – відносини України з Європейським Союзом.

Предмет дослідження – європейська інтеграція України.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 2008 року до 2022 року. Нижня межа, 2008 рік – це оприлюднення ініціативи ЄС «Східне партнерство», учасницею якої є Україна, а верхня межа – 2022 рік - набуття Україною статусу кандидата на вступ до ЄС і перспективи початку переговорного процесу.

Методологічна основа дослідження представлена комплексом загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, що обумовлені метою і завданнями кваліфікаційної роботи. В основу покладено цивілізаційний підхід і принципи системності та об'єктивності. Серед методів варто відзначити спеціально-наукові методи дослідження (синхронний, діахронний) за допомогою яких, вивчаючи специфіку різноманітних соціально-економічних, політичних явищ в Україні та країнах Європейського Союзу, можна виокремити етапи формування політики ЄС щодо України.

У зв'язку з великою кількістю джерел та літератури ми використовували метод критичного аналізу, який ліг в основу логічного пізнання суспільних процесів, що протікали у Європейському Союзі та Україні упродовж досліджуваного періоду. Шляхом синтезу, кількісного та хронологічного методів дослідження нами зроблена спроба здійснити повний аналіз відносин Україна-ЄС на сучасному етапі. Дані методи доповнюють

один одного, даючи змогу комплексно охарактеризувати об'єкт магістерського дослідження.

Джерельну базу дослідження склали угоди між Україною і Європейським Союзом, документи органів і структур ЄС, законодавство та підзаконні акти України.

Під час написання роботи використані праці українських та зарубіжних дослідників, а також публікації в засобах масової інформації (оприлюднені українською, англійською та польською мовами).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що здійснено комплексний аналіз сучасних міжнародних відносин ЄС-Україна в розрізі поступального руху від участі України у програмі Східного Партнерства до набуття статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу в умовах російсько-української війни.

Практичне значення наукової роботи полягає у можливості використання отриманих результатів для викладання курсів європейської інтеграції України, історії міжнародних відносин, новітньої історії країн Європи, новітньої історії України, а також розробки практичних рекомендацій щодо зовнішньополітичної діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження були висвітлені в доповіді на XVI міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Актуальні проблеми зовнішньої політики України» (м.Чернівці, 25 листопада 2022 року).

Структура роботи складається з вступу, трьох розділів (дев'яти підрозділів), висновків і списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи 118 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

1.1. Методологія дослідження відносин України з ЄС.

Дослідження відносин України і Європейського Союзу проводяться у рамках усталених концепцій теорії європейської інтеграції, які сформувалися ще переважно у другій половині минулого століття.

Концепція федералізму передбачає створення європейської союзної держави на зразок федерації. Відповідно до засад даної концепції держави повинні відмовитися від своїх суверенних повноважень і передати ряд прав спільним наддержавним органам. Федерація повинна мати потужний наднаціональний уряд, який би відповідав перед Європейським парламентом. Повноваження місцевих, регіональних та національних влад були б взаємодоповнювані. При такому підході дуже важливим мало бути питання розмежування повноважень між федерацією та її складовими. Потрібні гарантії демократичного шляху прийняття рішень. Концепція федералізму пов'язана із баченням Європи регіонів. Прихильниками даної концепції були Конрад Аденауер, Вальтер Гальштейн, Пауль Спаак. Значною популярністю концепція федералізму користується в Німеччині, Нідерландах, Люксембурзі та Італії.

Концепція конфедералізму пропонує дещо меншу ієрархічну залежність суб'єктів євроінтеграційної спільноти. Вона опирається на міжнародну співпрацю, а не на наднаціональну структуру. Суверенітет держав не ставиться під сумнів і не перебуває під загрозою, а рішення наддержавних органів повинні бути сильно обмеженими у можливостях застосування. Бачення даної концепції втілюється у виразі «Європа вітчизн», найбільшим пропагандистом якої був французький президент Шарль де Голь.

Функціоналізм – ще одна концепція, що передбачає інтеграцію шляхом еволюції, яка повинна розпочатися в сфері економіки і лише потім поступово

поширюватися на суверенні права держав-членів спільноти. Цей процес повинен йти природнім шляхом. В результаті повинна утворитися політична спільність, яка поступово розвивається на базі уже існуючих досягнень. Дану концепцію підтримували Жан Моне і Роберт Шуман.

Період ХХІ ст. характеризується пошуками нового теоретичного забезпечення методологічної бази наукових досліджень міжнародних відносин. В першу чергу це пов'язано з тим, що відбувся перехід від формаційного підходу вивчення суспільства до цивілізаційного.

Політика Європейського Союзу у ХХІ століття викликала і продовжує викликати безліч суперечностей, які пов'язують із формуванням сучасної парадигми діяльності організації в період завершення блокового протистояння і переходу світу до міжцивілізаційної взаємодії (чи «конфлікту цивілізацій» за Хантінгтоном [98]).

Нам вбачається найбільш оптимальним варіантом пояснити складність взаємин України із Європейським Союзом геополітичним розташуванням нашої держави на міжцивілізаційному кордоні Західної (чи Євроатлантичної) цивілізації з одного боку і Православно-сибірської (чи «руського міра») з іншого. По завершенню ідеологічного протистояння між Сходом і Заходом періоду холодної війни ми спостерігаємо міжцивілізаційне протистояння. І те, що росія (як і Китай) – це країна-цивілізація, вводить інколи в оману та наводить на хибне бачення міжцивілізаційного протистояння як продовження холодної війни із її ідеологічним протиборством.

Складність, багатовимірність проблеми зумовили застосування системи методів, прийомів, що забезпечують цілісний підхід до вирішення наукової проблеми, пов'язаної з вивченням політичних, економічних, культурних та соціальних відносин Європейського Союзу та його сусідами, зокрема, Україною.

Оскільки досліджувана тема знаходиться у одночасно у полі вивченні міжнародних відносин, історії, політології, економіки, соціології та інших наук, то ми вважаємо за необхідне використати міждисциплінарний підхід у

нашому дослідженні. Серйозна всебічна розробка різних аспектів проблеми політики сусідства Європейського Союзу, зважаючи на багатогранності об'єкта дослідження, практично неможлива в рамках конкретної наукової дисципліни і відповідного її методологічного арсеналу. По-перше, попередній комплексний відбір досліджуваного явища, необхідна для цього широта кругозору, неможливі без урахування методів соціології та економіки; по-друге, при вивченні конкретних питань і локальних блоків дослідження, безумовно, був присутній методологічний інструментарій політології; по-третє, при проведенні даної роботи необхідно було опиратися на конкретну фактологічну базу, що практично неможливо без серйозної опори на досягнення історичної науки.

Дослідження будувалося на принципі системності. З групи загальнонаукових методів, що входять в арсенал історії, політології, соціології, економіки, ми використовували і структурно–функціональний аналіз, який цілком адаптований до розгляду проблеми. У ряді випадків виправдане застосування методів соціології, а також матеріалів економічного прогнозування.

Пріоритетне місце в дослідженні спільних політик Європейського Союзу зайняв системний метод, що дозволив встановити не тільки об'єктивні зв'язки, закономірності розвитку теорії і практики міжнародних відносин, але проаналізувати розвиток усіх складових внутрішньої та зовнішньої політики України, політики великих держав (Сполучених Штатів Америки і російської Федерації) та їх вплив на формування відносин з Європейським Союзом.

Спільні політики Євросоюзу складаються з багатьох елементів, що формуються не відсторонено один від одного, а в єдиній системі політичного, економічного, соціального, культурного життя Європи в досліджуваній історичний період. Вивчаючи окремо складові системи, не враховуючи внутрішні та зовнішні зв'язки, взаємодоповнюваність елементів, не можливо отримати цілісну історичну картину. Проста сума дій складових не дає реального знання про ефективність роботи системи в цілому.

Принцип системності також проявляється у використанні даних інших суспільних та економічних наук для проведення цілісного дослідження теми. Дослідити такі складні суспільні процеси, наприклад, як міжнародна дипломатія, можливо лише враховуючи зовнішньополітичні складові функціонування країн, культурні чинники побудови картини світорозуміння та світосприйняття народу, психологічні аспекти самоідентифікації населення, політологічні теорії діяльності влади, суспільства, вироблення політики тощо.

Під час дослідження даної теми нами використовувався принцип об'єктивності. Даний підхід вимагає всебічного розгляду та аналізу фактів, подій, явищ та процесів. Міжнародні відносини повинні бути відображені в єдності та завершеності предмета дослідження, всіх його компонентів, поєднаних в одне ціле відповідними зв'язками.

Об'єктивність пізнання досягається через всебічне вивчення предмета: неупереджене ставлення до дослідження, опрацювання достатньої кількості джерел, застосування доцільних та необхідних методів і використання отриманих результатів.

Принцип об'єктивності доповнює загальну методологію дослідження як інструмент, що дає змогу розглянути факти, події, явища і процеси в їх генетичних зв'язках та послідовності появи і розвитку. Всі вони існували у жорсткій прив'язці до тих політичних, економічних та соціокультурних умов, що їх створили. І вивчатися вони мають у відповідності зі своїми хронологічними, причинно-наслідковими зв'язками у поєднанні з об'єктивними умовами.

Синхронний метод передбачає вивчення подій, що відбувалися одночасно в різних місцях. Коли у Європі йшла підготовка програми Східне партнерство дещо далі на Схід зрів російський неоімперіалізм, що планував перекреслити всі добросусідські відносини на сході Європи. Застосування цього методу дає можливість побачити спільне та відмінне в різних сферах суспільного життя одночасно в різних місцях. Але він не дає уявлення про

розвиток відкритих явищ. Тож його необхідно поєднувати з хронологічним методом, де події розглядаються в часовій послідовності..

Діахронний метод – це інструментарій періодизації. Він дає можливість дослідити якісні зміни в процесі розвитку явищ. На прикладі спільної політики сусідства ЄС ми прослідковували, як змінювалися політичні пріоритети організації. Досліджуваний період дуже близький у часі до моменту його вивчення, а якщо точніше, то він ще продовжується. Більшість явищ (навіть тих, що мали місце в 2008-2013 роках і розглядаються у нашій праці) так чи інакше, в чистому або трансформованому вигляді, притаманні сьогоднішньому. Наприклад, наслідки «втоми від України», розподілу у Європі «сфер впливу» залишаються актуальними дотепер. Такі чинні й досі прояви недавнього минулого досліджуються за допомогою ретроспективного методу і аналізуються з позицій сучасних наслідків, започаткованих у досліджуваний період процесів і явищ.

Говорячи про періодизацію відносин України з Європейським Союзом, зазвичай, вчені виділяли два періоди: до Помаранчевої революції та після нього [123]. Ми будемо працювати із другим періодом, а якщо деталізувати, то із започаткування програми Східного партнерства, з якого в подальшому, можна так сказати, і з'явилася Угода про асоціацію.

Аліція Степень-Кучинська [121] у відносинах між Україною і ЄС виділяла три періоди до 2010 року. Перший з цих періодів «байдужий», охоплював період 1991-1994 років; Другий і третій – «партнерство» та «розчарування», відповідно, пов'язані із періодом 1995-1999 та 1999-2004 років (перший і другий термін президента Леоніда Кучми). Керуючись такою логікою, Світлана Сидун пропонує додати четвертий період – час після Помаранчевої революції, розділеної на дві частини - «захоплення» та «розчарування і втома» [123, с.202]. А після виборів Президента України 2010 року, можемо виділити ще п'ятий період у напрямку партнерства та співпраці, пов'язаний із невдалим виконанням своїх обов'язків і поваленням Віктора Януковича, завершення політичної кар'єри якого було пов'язане

саме із провалом європейської політики і відмовою від підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Далі продовжити періодизацією сьомим періодом, що охопить 2014-2022 рік – перші вісім років російсько-української війни і досить кволої реакції на неї європейського співтовариства. Та, нарешті, сьомий період, який зараз триває і розпочався він 24 лютого 2022 року повномасштабним вторгненням російських військ до України.

Отже, ключовими моментами і методологічною основою магістерської роботи виступили системний підхід і принципи наукової об'єктивності. Дотримання системного підходу передбачає вивчення процесів і явищ у взаємозв'язку і хронологічної послідовності, з урахуванням конкретних політичних, економічних та соціокультурних обставин, за яких вони виникли. Використання всіх вищевказаних методів було направлене на максимально об'єктивне і ґрунтовне дослідження даної проблематики.

1.2. Аналіз нормативно-правового регулювання двосторонніх відносин між ЄС та Україною.

Джерельна база з теми наукового дослідження охоплює широке коло документів нормативно правового характеру. Безперечно основним із них є Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [25]. Проте, для імплементації даної Угоди прийнято значну кількість інших законодавчих та підзаконних актів, що уможливили, як підписання Угоди та її реалізацію.

Джерела нормативно-правового регулювання відносин між Україною і ЄС не мають сталої класифікації, і це створює певні перепони для їх опрацювання, але й відкриває широке поле для аналізу. Умовно можемо їх об'єднати за критеріями цільового призначення та походженням: міжнародні договори між ЄС і Україною; документи уряду, парламенту та президента України та інших країн; документи органів та інституцій Європейського Союзу.

Розглянемо детальніше зазначені групи джерел. Перш за все, це міжнародна договірна база між Європейським Союзом і Україною, а перед цим – між Європейським Економічним Співтовариством та Союзом Радянських Соціалістичних Республік (до розпаду СРСР і підписання Маастрихтського договору). Хронологічно, першим міжнародним актом була «Угода між Союзом Радянських Соціалістичних Республік та Європейським Економічним Співтовариством і Європейським співтовариством із атомної енергії про торгівлю та комерційне й економічне співробітництво» [12]. Договірна база Радянського Союзу стала підґрунтям для формування міжнародних відносин України, яка вийшла зі складу СРСР і отримала незалежність у 1991 році.

Підтверджуючи свій європейський вибір та реалізовуючи задеклароване прагнення до європейської і євроатлантичної інтеграції, Українські органи влади прийняли цілий ряд документів, що визначали її

зовнішньополітичний курс. Зокрема, 2 липня 1993 року була прийнята Постанова Верховної ради «Про Основні напрями зовнішньої політики України» [14] та підписано ряд указів президента України, що стосувалися зовнішньої політики нашої держави і реалізації її європейського вектора [28, 29, 30, 31]. Проте, загальною проблемою вищезазначених документів була багатовекторність української політики, що не давала однозначного сигналу європейським партнерам про цивілізаційний вибір України.

Найбільш чітким був посил сформульований у посланні президента України Леоніда Кучми до Верховної Ради України - Європейський вибір: виступ Президента України Леоніда Кучми у Верховній Раді України 18 червня 2002 року [6]. У документі чітко озвучено прагнення України набути у перспективі повноправне членство в структурах Європейського Союзу.

У період існування незалежної української держави ключовим міжнародним договором кінця ХХ – початку ХХІ століття була «Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами», прийняти 14 червня 1994 року [27]. Угода охоплювала основні сфери і напрямки співпраці України із Європейськими Співтовариствами, проте не передбачала у майбутньому можливості набуття Україною членства в організації.

Дія Угоди про партнерство і співробітництво завершилася у березні 2008 року, оскільки завершився термін її чинності. 5 березня 2007 року було розпочато переговорний процес, що мав завершитися підписанням нової міжнародної Угоди, яка мала визначити засади і механізми співробітництва України з Європейським Союзом. Поки нова Угода ще не була укладена, а стара Угода втратила чинність за терміном дії, то було прийнято рішення щороку продовжувати дію попереднього договору за згодою сторін, щоб не залишити двосторонні відносини без нормативно-правового регулювання і законодавчого забезпечення. У 2011 році було прийнято Закон України «Про ратифікацію Протоколу до Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами про

Рамкову Угоду між Україною та Європейським Співтовариством про загальні принципи участі України в програмах Співтовариства» [9] Перед цим у 2008 році було прийнято ще два Закони, що стосувалися взаємодії України з Європейським Союзом у регулювання криз [7] та спрощенню візового режиму [8].

Тим часом Україна набула членства у Світовій Організації Торгівлі (СОТ), що уможливило початок нового переговорного процесу (18 лютого 2008 року) про створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною і Європейським Союзом. Це був істотний крок до чотирьох свобод єдиного ринку – вільного пересування людей, товарів, послуг і капіталів, лібералізації торгівлі і гармонізації нетарифних інструментів економічного регулювання.

9 вересня 2008 року під час проведення Паризького саміту Україна-ЄС було прийнято рішення політичного і економічного характеру, що у майбутньому буде підписано Угода про асоціацію між Україною і Європейським Союзом і вона замінить свою попередницю Угоду про партнерство і співробітництво.

Протягом наступних п'яти років (до 2012 включно) було проведено 18 раундів переговорів про створення зони вільної торгівлі між Україною і Європейським Союзом. Переговорний процес завершився напрацюванням тексту, що влаштовував сторони і відповідав як інтересам України, так і країн-членів Європейського Союзу. Верховна Рада України 22 лютого 2013 року прийняла окрему заяву «Про реалізацію євроінтеграційних прагнень та укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом» [10], де було наголошено на значенні цієї Угоди і український парламент просив Європейський Союз забезпечити якнайшвидше підписання цієї Угоди. Спільні плани із підписання Угоди про асоціацію були підтвержені Європейським Союзом і Україною у спільній заяві (25 лютого 2013 року) за результатами саміту Україна-ЄС [21].

Процес підписання Угоди був зірваний 21 листопада 2013 року заявою українського уряду і не підписання документа 28-29 листопада стало причиною масових протестів і, зрештою, Революції Гідності в Україні. Після подій Євромайдану Україна повернулася до підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом і документ був підписаний у два етапи: перший – політична частина, другий – економічна частина Угоди. 21 березня 2014 року було підписано політичну частину Угоди, а 27 червня 2014 року відбулося підписання економічної частини Угоди, у тому числі положення про глибоку і всеосяжну зону вільної торгівлі.

16 вересня 2014 року відбулося одночасне голосування за прийняття Угоди про асоціацію у Верховній Раді України та парламенті Європейського Союзу. Того ж дня було оприлюднено постанову Верховної Ради про Заяву Верховної Ради України «Про європейський вибір України» [15], де наголошувалося, що ратифікація Угоди підкреслює суверенний вибір України на користь майбутнього членства у Європейському Союзі.

Станом на сьогодні Угоди про асоціацію є основним документом, що регулює відносини між Україною та Європейським Союзом. Угода стала логічним продовженням попередніх етапів взаємовідносин, але це, однозначно, якісно інший рівень взаємин України з Євросоюзом. (Угода про партнерство і співробітництво та всі її положення втратили чинність.) Нові принципи співпраці закладені в політичній асоціації та економічній співпраці, перш за все, у рамках зони вільної торгівлі. Відносини партнерства були замінені якісно вищим рівнем відносин асоціації.

Угода про асоціацію поклала початок новому етапу на шляху України до набуття членства в Європейському Союзі. В українському суспільстві були надзвичайно оптимістичні очікування, пов'язані із підписанням даної Угоди, у сфері торгівлі, політики, соціальної системи, безпеки тощо. Понад половина населення України в травні 2014 року підтримувала ідею набуття Україною в перспективі повноправного членства в Європейському Союзі [82].

Втілення положень Угоди про асоціацію в секторальному співробітництві, зовнішній і безпековій політиці, юстиції, захисті прав і свобод людини передбачала прийняття багатьох нормативно правових актів – рамкових директив та директив Європейського Парламенту [70], Плани заходів [13], розпорядження Кабінету Міністрів України [19] тощо. У кожній сфері є свій набір нормативно правових актів, які визначають особливості та процедуру імплементації положень Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом.

З 11 червня 2017 року запрацював безвізовий режим між Україною і Європейським Союзом [24], що дало значний поштовх для інтенсифікації міжнародних відносин на рівні громадян. А в 2022 році було подано заявку про набуття членства у Європейському Союзі [4] та отримано статус кандидата на вступ до ЄС [122].

Отже, Україна пройшла довгий і не завжди однозначний шлях становлення відносин із Європейським Союзом. На магістральну пряму відносини вийшли після запровадження ініціативи Східне партнерство, в рамках якого змінилися зовнішньополітичні підходи ЄС до відносини з південними та східними сусідами ЄС, в тому числі Україною. Безпосередньо в рамках Східного партнерства визрів текст Угоди про асоціацію.

Станом на сьогодні, ключовим документом, що регулює відносини України і ЄС є Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка заклала пріоритети і основні напрямки роботи. А механізми її імплементації забезпечуються багатьма документами у різних галузях політичної співпраці та економічної інтеграції.

1.3. Джерельна база вивчення питання інтеграції України до ЄС.

Дана тема дослідження широко вивчається українськими та зарубіжними вченими. Вітчизняні вчені переважно показували відносини між Україною і Європейським Союзом через призму української зовнішньої та внутрішньої політики і висвітлювали з токи зору України [58]. Автори із закордонною афіліацією, логічно, що вивчаючи тему розробки, прийняття і реалізації зовнішньої політики Європейського Союзу щодо України сконцентрувалися на дослідженнях відносин Євросоюзу і України з точки зору країн-членів Європейського Союзу і ЄС як цілісної інституції. Тому працюючи над магістерською роботою ми прагнули дотриматися балансу між працями вітчизняних і закордонних дослідників.

У той же час, ми прийняли рішення відмовитися від російських та російськомовних праць щодо відносин Європейського Союзу із Україною, оскільки вони містять більше антиукраїнської пропаганди та обґрунтування експансіоністської російської політики, ніж об'єктивного аналізу. Проте, можемо використовувати перекладні видання, що були перекладені і опубліковані російською.

Така позиція автора обумовила те, що список використаної літератури, складається із значної кількості публікацій виданих мовами країн Європейського Союзу. Переважна більшість із наведених праць – польською мовою. Це має своє обґрунтування: Польща, впродовж всієї новітньої історії незалежної України, була найбільш зацікавленою західною країною в успіху європейської інтеграції нашої країни, просувала її інтереси в європейському політичному та інформаційному просторі, ініціювала «нову східну політику» ЄС, відстоювала «східний вимір» європейської зовнішньої політики і поклала початок (разом із Швецією) програмі Східного партнерства, за що її цілком заслужено називають адвокатом України в ЄС. Польські автори – П. Кост [104], А. Стемпень-Кучинська [121], П. Тучинський [125] – здійснили найбільше досліджень (з-поміж всіх країн ЄС) на тему відносин

Європейського Союзу із Україною. І в той же час їхні праці мають ще одну перевагу – вони значно менш євроентузіастичні, ніж роботи українських вчених, але й не настільки євроскептичні, як оцінки зовнішньополітичних перспектив України, зроблені їх колегами зі «старої Європи».

Питання інтеграції України до структур Європейського Союзу належить до істотних і важливих тем безпеки та стабільності в Європі, особливо в контексті геополітичних змін в розстановці сил на території всієї Євразії. Цій темі присвячена книга Павла Коста [104], що базується на його кандидатській дисертації, в якій автор поставив собі досить амбітні завдання: з'ясувати і оцінити рівень готовності України до європейської спільноти та дослідити фактичні можливості країни пристосуватися до вимог Європейського Союзу. Книга отримала схвальні відгуки академічної спільноти [132].

П.Кост у своїй роботі концентрується на питанні: наскільки отримання Україною статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу могло вплинути на прискорення внутрішніх реформ. Він вважав, що на зміну статусу України у відносинах з ЄС мали вплив три ключові чинники: 1) якість внутрішньої і зовнішньої політики Києва; 2) внутрішня ситуація в ЄС; 3) дії російської федерації.

Тут не виділено щонайменше двох важливих факторів, які істотно впливали на євроінтеграційні шанси України, а саме – проблема ідентичності українського суспільства і його багатомільйонної проросійської частини, яку не можна розглядати лише як результат безпосереднього російського впливу, оскільки багато з них ідентифікують себе як росіян; та можливості самого Європейського Союзу поглинути ще одну таку велику країну як Україна, адже це після попередньої хвилі розширення ЄС порушить баланс сил між новими країнами і старою п'ятнадцяткою. Необхідно підкреслити, що якість і стан внутрішньої політики України чи стан справ у Європейському Союзі, не вичерпують всього списку істотних факторів, які мали вплив на

євроінтеграційні успіхи Києва. Йдеться ще й про загальний геополітичний баланс в Азії та на Близькому Сході.

Сфері дослідження «рівня готовності України до інтеграції з Європейським Союзом та результативності політики державної влади України у цьому напрямку» [104, с.8] була присвячена також праця Павла Тучинського, яка вийшла в двомовному варіанті – польському та англійському [125]. Праця стосується більш раннього періоду, але у ній вдало закладені концептуальні засади дослідження тематики взаємин України з Європейським Союзом. Значною мірою ми продовжили дослідницькі лінії у тих векторах, що заклав Павло Тучинський. Щодо його праці, то варто також зазначити, що дещо конфліктують заявлений обсяг дослідження із відображенням реальних процесів: доцільно було подати рівень готовності України до реалізації головних цілей ЄС в сфері зовнішньої і безпекової політики, стану українського сільського господарства в контексті реалізації спільної агрокультурної політики ЄС, а також проаналізувати рівень потреб України та можливості Євросоюзу в сфері реалізації політики вирівнювання ЄС.

Варто підкреслити, що в працях значна увага присвячена розкриттю таких важливих питань як результативність зовнішньої політики України, рівень готовності економіки України до інтеграції з Європейським Союзом, стан українського енергетичного сектора в контексті інтеграції з ЄС, інституційні і правові підстави інтеграції України та соціальні проблеми, пов'язані з інтеграцією Києва з Брюсселем.

Слушно зауважив П. Кост, що «від початку співпраці Києва і Брюсселя можливість майбутнього членства України в Євросоюзі зовсім не бралася до уваги» [104, с.35]. Питання вступу України до Європейського Союзу з'явилося на порядку денному ЄС лише після того, як українці довели свій цивілізаційний вибір у лютому 2022 року. Бо навіть після Революції Гідності йшлося лише про асоціацію, а не про набуття повного членства в ЄС.

Наступним елементом, що впливав на політику Києва, на думку дослідників, зокрема П. Тучинського [125], було втручання Сполучених Штатів Америки в справу Східної Європи, яке часто співпадало за своїми цілями з політикою Європейського Союзу, але були й відмінності – наприклад зусилля США спрямовані на формування розстановки сил в Чорноморському регіону на власну користь. Це важливий чинник в праці висвітлений дуже стисло, головним чином в контексті відмови України від атомної зброї. І саме втрата позицій США в Європі на думку Пшемислава Журавського вель Граєвського істотно вплинула на ситуацію і дала «зелене світло» прямій російській агресії [133].

Для Лондона, Берліна чи Парижа безперспективність набуття Україною повноправного членства в ЄС залишалася актуальною, не дивлячись на багаторічне взаємне політичне загравання і реалізацію певних дій в рамках Східного Партнерства, зазначає В.Пашинські, вивчаючи нову сусідську політику ЄС та внутрішні соціально-економічні реформи в Україні [113].

Позитивні наслідки програми Східне партнерства для України висвітлені у публікаціях О.Добржанської [69, 58, 59]. Серед інших викладачів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Ю. Макар [69], В.Струтинський [83] та інші.

Заслуговує на увагу логічний і ретельний опис геополітичних енергетичних відносин між Європейським Союзом, Україною і росією, поданий у працях Е.Кавецкої-Вижиговської [102], П.Коваля [105], Н.Петжак [116].

Наступним прикладом вдалого синтетичного розуміння проблеми інтеграції України до ЄС була тема правового та інституційного підґрунтя, яка висвітлена у публікації «Оцінка вступу України до Європейського Союзу» [94]. Автори звертають увагу на слабкість органів, що відповідають за координацію процесу інтеграції з ЄС, а саме їх залежність від політичних змін чи тиску зі сторони політиків. Додатково було підкреслено, що Київ знаходиться на нижчих щаблях у міжнародних рейтингах рівня ефективності

публічної влади і рівня корупції. Відсутність істотного покращення позиції України в цих рейтингах протягом тривалого періоду незалежності, значно ускладнювало її переговори з Європейськими партнерами. Невідповідний до європейських стандартів правовий стан органів місцевого самоврядування в Україні теж погіршував переговорну позицію нашої держави. Для Євросоюзу справжнє самоврядування має важливе значення. В Україні ж цю проблему майстерно маргіналізували, аж до проведення реформи децентралізації, і рівень фінансування органів місцевого самоврядування не давав жодних шансів мати реальний вплив на громади, якими вони формально керували.

Дослідниця з Ягелонського університету Марта Лабуда [107] звертає багато уваги на значну кількість факторів, що стояли на шляху зближення Києва з європейськими структурами, і наголошує, що ці фактори роками залишалися незмінними. Серед таких факторів можна назвати відсутність належного контролю за українсько-російським кордоном, через який легко діставалися нелегальні мігранти; неврегулювання делімітації морського кордону між цими країнами; низька, у порівнянні з стандартами Євросоюзу, організація роботи прикордонних служб; але перш за все, відсутність достатньої громадської підтримки цього процесу. Як зазначає П. Кост, посилаючись на Центр економічних і політичних досліджень імені Разумкова, для більшості українського суспільства проросійський напрямок в зовнішній політиці домінував над проєвропейським. Таке громадське ставлення до європейських інтеграції пов'язане з тим, як пише сам автор, що «влада в Києві до цього часу не надавала великого значення проведенню інформаційної політики загалом, і євроінтеграційної складової» [104, с.267]. З цим твердженням загалом мусимо погодитися, оскільки Україна наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття справді не змогла здійснити остаточний вибір напрямку своєї інтеграційної політики, а продовжувала сповідувати політику багатовекторності. Сфера декларативності в тематиці європейської інтеграції не відповідає кількості ресурсів, які були скеровані, щоб переконати

громадськість в правильності такого кроку, що вказує нам на відсутність справжніх намірів влади це зробити.

Наслідки підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом ретельно описали автори Магдалена Баїнчик [96], Ліана Гурська-Ковальчик [100], Ніколь Петжак [116], де розкривають інструменти та механізми реалізації Угоди, та дають високу оцінку її результативності.

Підсумком для всіх праць, що аналізують євроінтеграційний поступ України може стати цитата, що «за винятком зовнішньої політики в жодній з досліджених сфер Україна не досягла жодних успіхів, які б гарантували отримання статусу потенційного кандидата на набуття членства в європейському Союзі» [104, с.285]. Це найважливіша думка у з цілого набору висновків, які пропонуються П.Костом. Варто з цим погодитися, але одночасно підкреслити, що в сфері зовнішньої політики аж до початку широкомасштабного вторгнення російських військ у лютому 2022 року Україна не отримала однозначної підтримки західних держав.

Аналіз основ права Європейського Союзу і нормативно-правового забезпечення подано в одному із найновіших навчальних посібників в Україні із прав ЄС за авторством Коваліва М.В. та ін. [66] У посібнику досліджується історія європейського права, джерела його формування, існуючий стан та механізми реалізації. Показана інституційна структура ЄС та розмежування повноважень між ними. І окремий розділ присвячений нормативно-правовому регулюванню відносин України з Європейським Союзом на сучасному етапі.

Значна кількість матеріалів була опублікована в публіцистичних виданнях, що оперативно висвітлювали та аналізували хід формування взаємовідносин Європейського Союзу із Україною. Нами взято для розгляду, здебільшого, публікації в українських та зарубіжних засобах масової інформації. На приклад, українські видання «Європейська правда» [79, 80], «ZAXID.NET» [55], «Лівий берег» [64], польських видань «Rzeczpospolita»

[106, 108, 114, 115] та «Geopolityka» [127] та інших. «Rzeczpospolita» подавала більш консервативний погляд, а «Geopolityka» була набагато ліберальнішою, що дало нам можливість оцінити події з різних концептуальних точок зору.

З-поміж ключових авторів, на публікації яких ми опиралися, можемо зазначити С. Сидоренко [79], Т.Богдан [54] та ін. У працях вищезазначених авторів спостерігається глибокий аналіз чинників, що впливали на формування зовнішньої політики Європейського Союзу, ставлення окремих політичних лідерів, офіційну позицію країн членів-ЄС. Багато уваги вони приділяли впливу внутрішньополітичних та економічних подій в Україні на міжнародні відносини Європейського Союзу із нашою державою.

До того ж, матеріали оприлюднені в засобах масової інформації (друкованих та електронних), завдяки широкому охопленню аудиторії формували громадську думку, яка, у свою чергу, в країнах представницької демократії впливала на вироблення і прийняття рішень відповідальними політиками.

Отже, зазначені праці та аналітичні і статистичні публікації в засобах масової інформації відзначаються широкою джерельною базою і високим дослідницьким рівнем. Подана цінна хроніка подій, що логічно пов'язана з ключовими проблемами, які стояли на шляху України до європейської інтеграції. Дослідники демонструють реалістичний підхід, не видаючи бажане за дійсне, чим грішать політично заангажовані автори.

У той же час відсутнє комплексне дослідження розробки, прийняття та реалізації рішень на рівні Європейського Союзу і формування політики ЄС щодо України. Проте, є достатньо літератури, перш за все польською і англійською мовами, щоб виконати заплановану нами наукову роботу.

Загалом, оприлюднених у вільному доступі матеріалів цілком достатньою для того, щоб виконати заплановане дослідження, реалізувати мету роботи і дати відповіді на поставлені завдання наукової праці.

Висновки до 1-го розділу

Відносини Європейського Союзу і України тривають уже більше 30 років. Кінець ХХ – початок ХХІ століть пройшли в безрезультатних переговорах української та європейської сторін, в яких вони не знайшли спільної мови. Однак із розширенням ЄС на схід на початку ХХ століття та поповненням Євросоюзу країнами Центрально-східної Європи сформувалися окремі коаліції, що мали відмінні погляди на європейські перспективи України. Початок війни росії проти України у 2014 році прискорило прозахідний поступ України, а повномасштабне вторгнення 2022 року зробило цей шлях незворотнім. Безумовно, вступ України до Європейського Союзу є надзвичайно актуальним питанням сьогодення, яке реалізується і вивчається нами в реальному часі.

У контексті нашого дослідження ми розглянули теоретичні підходи до розгляду відносин України з ЄС. Дослідження відносин України і Європейського Союзу проводяться у рамках усталених концепцій теорії європейської інтеграції. Зокрема, нами описано такі концепції, як концепція федералізму, конфедералізму, функціоналізму. Наше дослідження будувалося на принципі системності. З групи загальнонаукових методів, що входять в арсенал історії, політології, соціології, економіки, ми використовували і структурно–функціональний аналіз, який цілком адаптований до розгляду проблеми. У ряді випадків виправдане застосування методів соціології, а також матеріалів економічного прогнозування. Головне місце в дослідженні спільних політик Європейського Союзу зайняв

системний метод.

Говорячи про періодизацію відносин України з Європейським Союзом ми вирішили розглядати період з створення програми Східного партнерства до останніх подій 2022 року повномасштабним вторгненням російських військ до України.

Що стосується джерельної бази нашого дослідження, ми охопили широке коло документів нормативно правового характеру. До джерел нормативно-правового регулювання відносин між Україною і ЄС ми віднесли міжнародні договори між ЄС і Україною; документи уряду, парламенту та президента України та інших країн; документи органів та інституцій Європейського Союзу.

Наша тема дослідження широко вивчається українськими та зарубіжними вченими, працюючи над магістерською роботою ми прагнули дотриматися балансу між працями вітчизняних і закордонних дослідників. Було прийнято рішення відмовитися від російських та російськомовних праць щодо відносин Європейського Союзу із Україною, оскільки вони не містять об'єктивної інформації. Проте, можемо використовувати перекладні видання, що були перекладені і опубліковані російською. Значна частина наведених праць – польською мовою, оскільки Польща є найбільш зацікавленою західною країною в успіху європейської інтеграції нашої країни, просувала її інтереси в європейському політичному та інформаційному просторі.

Отже, джерельна база нашого дослідження має високий дослідницький рівень. Подана цінна хроніка подій, що логічно пов'язана з ключовими проблемами, які стояли на шляху України до європейської інтеграції. Дослідники демонструють реалістичний підхід, не видаючи бажане за дійсне, чим грішать політично заангажовані автори. Для якісного проведення нашої роботи цілком достатньо доступних матеріалів.

Таким чином, у ході нашого дослідження ми вивчили та проаналізували думку ,як вітчизняних, так і західних вчених, а також публікації в

українських та зарубіжних засобах масової інформації аби прийти до розуміння як відбувалося становлення відносин України з Європейським Союзом та який вплив вони для двох сторін.

РОЗДІЛ 2. ПРОБЛЕМИ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.

2.1. Значення Євромайдану у підписанні Угоди про асоціацію та подальший розвиток інтеграційних процесів Україна-ЄС.

2014 рік приніс значний поступ в зближенні України та Європейського Союзу. Окрім підписання Угоди про асоціацію було створено на прохання українського уряду Консультативну місію Європейського Союзу Україна [5]. Ця дорадча структура розпочала свою діяльність в грудні 2014 року. Місія започаткована із метою підтримки української влади в прагненні реформувати сектор цивільної безпеки, підтримки верховенства права, підтримки реформ і підвищення ефективності діяльності слідчих органів та правоохоронної діяльності, надаючи як послуги із стратегічного консультування, так і фінансову допомогу. Значна кількість реалізованих проєктів концентрувалися на таких пріоритетах як: управління людськими ресурсами, розслідування кримінальних справ, забезпечення громадського порядку, природоохоронної діяльності і розподілу відповідальності між окремими структурами безпеки і охорони правопорядку [18].

В квітні 2014 року після початку російської агресії була створена група підтримки України, яка мала на меті підтримка держави в імплементації програми сусідства та Угоди про асоціацію. Її робота концентрувалася на забезпеченні експертної і фінансової допомоги від країн-членів ЄС та союзних інституцій, а також її координації, щоб українська влада могла реалізувати заплановані реформи [36].

В 2015 році відбувся перегляд Європейської політики сусідства у відповідь на нові виклики, такі як Арабська весна, зростання екстремізму і тероризму, втручання росії на територію України, порушення прав людини і підривання основ міжнародного права, що викликало зростаючий потік біженців на територію Європейського Союзу. В зв'язку з цим з'явилася потреба у потужнішій співпраці ЄС з сусідніми країнами, щоб забезпечити стабільність, демократію, верховенство права і захист прав людини в регіоні, а цього досягти сам на сам Євросоюз не міг [94, с.178].

Нова Європейська політика сусідства істотно вплинула на підтримку реформ в таких головних напрямках: добре управління, демократія, верховенство права і захист прав людини, економічний розвиток з метою стабілізації, безпека, міграція і мобільність [53]. В 2014 році було впроваджено Європейський інструмент сусідства, що замінив собою Європейський інструмент сусідства і партнерства. В рамках нового інструменту Євросоюз надав понад 15 мільярдів євро на реалізацію різних програм в країнах-партнерах з 2014 року [53]. Допомога в рамках політики сусідства ґрунтувалася на існуючій домовленості між державами в Асоціативних програмах (Association Agendas, абривіатура AAs) або, як у випадку з Україною, Планах дій (Action Plans). Вони визначають коротко і середньотермінові реформи (на період від трьох до п'яти років) узгоджені з кожним із партнерів та відображають як інтереси Європейського Союзу, так і можливості та потреби кожної країни-партнера. Євросоюз надає при цьому фінансову, технічну та експертну підтримку [94, с.178]. До заходів, що були узгоджені між Україною і Європейським Союзом в рамках Європейської політики сусідства належали, зокрема: поліпшення транспортної інфраструктури, розвиток сільської місцевості, модернізація агрокультурного комплексу, покращення системи освіти, реформа судової системи, боротьба з корупцією, підвищення стандартів виробництва харчових продуктів, умов праці, охорона навколишнього середовища та багато інших напрямків, що мали на меті зближення сусідів і наближення стандартів, що були прийняті в

Україні, до стандартів країн ЄС [41]. В рамках ЄПС до України приїхали цивільні місії, щоб дбати про громадську безпеку і контроль над кордонами.

В рамках Угоди Україна зобов'язалася провести реформи в державі, що стосувалися прав людини, покращення стану демократії, верховенства права, торгівлі та стабільного розвитку. Також була посилена співпраця між Україною і Європейським Союзом в сфері охорони навколишнього середовища, транспорту, захисту прав споживачів, освіти, культури, промисловості, енергетики і рівноправ'я. Україна мала співпрацювати з Євросоюзом у визначені зовнішньої політики і політики безпеки, юриспруденції, податкової та фінансової політики, науки, технології, освіти та цифровізації [40].

В вересні 2017 року, почали повністю діяти норми Угоди що стосувалися поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (Deep and Comprehensive Free Trade Area, DCFTA), часткова імплементація якої настала ще в січні 2016 року. Це означає, що відкриття обидвох ринків, як українського так і ринку Євросоюзу для товарів і послуг в зрозумілих, прозорих і прогнозованих умовах торгівлі [35]. Загальна мета реформ – допомогти Україні в модернізації системи торгівлі і прискорити економічний розвиток шляхом ліквідації торгівельних бар'єрів, мит і кількісних обмежень та гармонізацію системи права, норм і регулювання в секторі торгівлі, щоб наблизити українське законодавче поле до права Європейського Союзу. Українські змогли користуватися інноваціями ЄС, а легший доступ до українського ринку мав заохотити підприємців до інвестицій в нашу країну, що, у свою чергу, повинно прискорити проникнення нових технологій, що означає зменшення собівартості продукції і підвищення конкурентоспроможності українських товарів на європейському ринку. Європейський Союз покладав на реалізацію на Угоди про асоціацію сподівання, що покращиться загальний інвестиційний клімат в країні, а також зросте рівень довіри інвесторів і це допоможе у диверсифікації української економіки, котра базувалася на великих підприємствах, що

працювали в традиційних секторах економіки, таких як, наприклад, металургія [43]. Загальною метою було збільшення кількості малих і середніх підприємств, модернізація існуючого промислового комплексу, а також заохочення підприємців до відкриття бізнесу у сфері послуг. Відповідно до розрахунків, ліквідація митних платежів повинна була допомогти заощадити 487 мільйонів євро в Україні і 391 мільйон євро – Європейському Союзу [42]. Найбільше користі від імплементації положень про поглиблену і всеохоплюючу зону вільної торгівлі отримали українські аграрії. Не лише з огляду на значну економію пов'язану з скасуванням мит, але також завдяки підвищенню інвестицій в цьому секторі, що стимулювали інновації і сприяли покращенню умов праці [42].

В листопаді 2017 року в Брюсселі відбувся саміт Східного Партнерства під час якого лідери шести країн-партнерів разом із представниками ЄС обговорили досягнення здобуті від початку реалізації ініціативи в 2015 році, а також обговорили теми подальшої можливості співпраці для досягнення ще кращих результатів. У випадку з Україною Європейський Союз взяв на себе зобов'язання підтримувати її прагнення до збереження незалежності, територіальної цілісності та суверенітету. Серед заходів проведених в Україні, на думку ЄС, найважливішими було визнано боротьбу з корупцією і процес реформування державної влади та органів місцевого самоврядування, спрямований на децентралізацію і збільшення значення місцевої влади в регіонах. Європейський Союз надав підтримку у розмірі понад 100 мільйонів євро на розвиток приватного сектора економіки шляхом надання технічної підтримки, яка мала на меті проведення реформи з полегшення малим і середнім підприємствам доступу до фінансування. Окрім того, Україна стала одним із найбільших бенефіціарів програми Erasmus+, у якій було задіяно понад 5 тисяч студентів та викладачів вищих навчальних закладів для участі в академічних обмінах у перший період до літа 2018 року. А на наступний період було виділено ще 12,8 мільярда євро, щоб стимулювати подальший розвиток країни [38].

Європейський Союз став найважливішим торговим партнером України. Відповідно до статистичних даних 2016 року, торгівля України з країнами Європейського Союзу становила 40% від всього торгівельного обороту країни, і 0,9% торгівлі Євросоюзу з оборотом в 29,6 мільярда євро. Експорт з України до держав Європейського Союзу сягнув 13,1 мільярда євро. Головним експортним товаром з України була сировина, зокрема, залізо, сталь, продукція видобувної промисловості та сільського господарства, але також і продукти хімічної промисловості та машинобудування. Імпорт товарів з Євросоюзу оцінювався в 16,5 мільярдів євро. Імпортувалися переважно хімічні засоби, готові вироби, товари машинобудівної галузі. Відповідно до даних Європейського Союзу, як експорт до ЄС так і імпорт з Євросоюзу рекордно збільшився на 27% за пів року від січня до серпня 2017 року, якщо порівнювати із попереднім періодом 2016 року [35]. Це був результат впровадження Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі [39]. Завдяки отриманим результатам Україна посіла 24 місце серед партнерів Європейського Союзу, якщо говорити про найбільших експортерів і 26 місце серед імпортерів [35].

Вважаємо за необхідне наголосити не лише на політичному та економічному значенні Євромайдану для інтеграції України до Європейського Союзу, але й на ментальному значенні – на змінах у масовій свідомості, що уможливили стрімкий прорив у наближенні нашої держави до ЄС. Значною частиною дискусій про можливість набуття Україною членства у ЄС було обговорення приналежності українців до європейського цивілізаційного простору. Ставилося питання, чи притаманні українцям морально етичні цінності, що стали визначальними при формуванні сучасної Європи. До Євромайдану і Революції Гідності однозначних відповідей на ці питання не існувало, тому дискусія заходила в глухий кут, і це давало підстави противникам європейської інтеграції України наголошувати на неготовності нашої держави до вступу в ЄС.

Пригадаємо тут три ціннісні опори європейської цивілізації в тій редакції, в якій їх виклав швейцарський культуролог Ж.Коттьє [68]. Перша з них – це

успадкована від стародавніх греків філософія «раціо», де все можна піддавати сумніву та критиці. Акцентується увага відкритості суспільства і відсутності заборон (табу) на відміну від закритих табуйованих суспільств (за термінологією Карла Поппера [76]). Друга – це спадок стародавніх римлян, а точніше римського права. Чеснота полягає у приматі приватної власності Третя – це набір іудейо-християнських морально етичних норм. Саме на такій редакції згадки про три релігії аврамістичного кореня (іудаїзм, іслам і християнство) наголошує Ежен Котьє, і застерігає від заміни їх згадкою лише християнського коріння Європи. [68].

Вся реформа правової системи в Україні, яка розпочалася з 2014 року і триває до сьогодні та має на меті забезпечення прав і свобод людини і громадянина, була уможливлена Революцією Гідності. Цінності демократії та верховенства права, економічної свободи базованої на приватній власності, загальноприйнятих норм моралі та етики є деяким спільним фондом європейської культури. Вони не є незаперечними. Переоцінка цінностей можлива завжди. Але на сьогодні саме вони становлять той базовий «підсвідомий» культурний пласт, що певним «таємничим» чином проникає в європейську свідомість і формує її з покоління в покоління.

Вибір українського народу цих цінностей у 2013-14 роках мав дуже далекосяжні наслідки. Зокрема і той, що російські війська зустріли гідну відсіч у лютому 2022 року. Адже російські інформаційно-психологічні спецоперації, які мали придушити волю українців до опору, будувалися так, наче б то населенню України притаманні цінності східного світу, табуйованого суспільства, «руського міра», а не євроатлантичного західного цивілізаційного простору. Яскравим прикладом у спробі здійснити цивілізаційних розворот України можуть бути «закони 16 січня» [61], що мали на меті покласти край свободі й демократії. Але український народ зробив свій вибір на користь гідності й свободи.

Отже, події Євромайдану стимулювали важливі зміни в українському суспільстві, що вплинули і на відносини України з Європейським Союзом. Впровадження положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

позитивно вплинуло на політичну, економічну та соціокультурну динаміку євроінтеграційних процесів. Безперечно, що найлегше показати позитивні зрушення на прикладі економічних показників, де можна порівняти цифри, але зміни у масовій свідомості є ще більш важливими, хоча й не такими очевидними. Україна здійснила свій проєвропейський вибір, прийнявши ключові цінності європейського цивілізаційного простору.

2.2. Ініціація та етапи підписання і виконання Угоди про асоціацію з ЄС.

Угода про асоціацію України з Європейським Союзом [25] замінила собою попередній договір, який регулював відносини нашої країни з ЄС – Угоду про партнерство і співпрацю [27], що була підписана між Україною і Європейським Союзом у 1994 році та почала діяти з 1 березня 1998 року. Неофіційні консультації щодо нового договору між ЄС і Україною розпочалися ще в травні 2006 року [100, с.128]. А офіційно старт було покладено 5 березня 2007 року [16]. На початку переговорів українська владні кола зазначали, що повинна бути підписана Угода про асоціацію, яка б включала однозначну перспективу набуття повноправного членства України в Європейському Союзі [65]. Кінцева назва договору була узгоджена 22 липня 2008 року в Брюсселі на зустрічі міністрів закордонних справ країн-членів ЄС під час засідання Ради ЄС. На XII саміті Україна-ЄС 9 вересня 2008 року в Парижі запропоновану назву затвердили як «Угоду про асоціацію» [25].

Серед всіх програм взаємодії України з Європейським Союзом на етапі роботи над Угодою про асоціацію варто окремо виділити Східне Партнерство. Ідея Партнерства була представлена 26 травня 2008 року в Брюсселі міністрами закордонних справ Республіки Польщі Радославом Сікорським та Швеції Карлом Більдтом. Міністри презентували спільний документ, що мав назву «Східне Партнерство Європейського Союзу». Програма стосувалася співпраці ЄС з Україною, Грузією, Азербайджаном, Вірменією, Молдовою і в обмеженому варіанті з Білоруссю [105]. Польща була безпрецедентно зацікавлена в ефективному застосуванні механізмів Східного Партнерства і протягом 2008-2009 років проводила регулярні консультації з Німеччиною, країнами Балтії, державами Вишеградської четвірки та іншими країнами ЄС щодо реалізації програми [131]. 20 червня 2008 року Європейська Рада прийняла цей проект і звернулася до Європейської Комісії із запитом запропонувати принципи Партнерства. 3 грудня 2008 року Європейська Комісія представила пропозицію Східне Партнерство, в якій надала деталі розвитку польсько-шведської ініціативи.

Головним завданням проекту було посилення співпраці між ЄС і вищезазначеними державами, що виходила за межі Європейської політики сусідства [33]. В Робочому документі Європейської Комісії щодо Комунікації Східне Партнерство підкреслювалося, що «партнерство <...> повинно давати стабільний політичний сигнал солідарності ЄС та явної підтримки демократичних та ринкових реформ, що проводилися в тих країнах, а також підтримку їх державності і територіальної цілісності [33]. Також зазначено, що надзвичайно важливо мати окремий підхід до кожної країни-партнера, який повинен залежати від успішності проведення реформ в державі охопленій реалізацією програми. Йшлося також про політичні перспективи отримання асоційованого членства та економічної інтеграції з державами, на які поширювалося Східне Партнерство, і про поступове послаблення візового режиму. Однак Східне Партнерство не передбачало перспективи набуття членства в Європейському Союзі. Рада Європейського Союзу 19-20 березня 2009 року прийняла вищеписану пропозицію Європейської Комісії разом із затвердження Східного Партнерства. Програма Партнерства була втілена в життя під час Празького саміту Східного Партнерства 7 травня 2009 року. В Спільній декларації Празького саміту було сформульовано, що «головною ціллю Східного Партнерства є створення необхідних умов для прискорення політичної асоціації та подальшої економічної інтеграції між Європейським Союзом та зацікавленими країнами-партнерами» [51]. У зв'язку з цим Європейський Союз буде «прагнути підтримати політичні та суспільно-економічні реформи в країнах-партнерах» [51]. В декларації зазначені такі сфери співпраці з Європейським Союзом, що будуть охоплені Східним Партнерством, як: створення зони вільної торгівлі та лібералізація в довгостроковій візового руху; розвиток адміністративних інституцій країн-партнерів ЄС; покращення енергетичної безпеки; створення тісніших зв'язків між самими державами-партнерами [51]. Східне Партнерство мало надати «розмаху економічному, соціальному та регіональному розвитку країн-партнерів» [51], сприяти інтенсифікації співпраці між країнами-сусідами ЄС, що були охоплені програмою [123]. Заходи у рамках Східного Партнерства фінансувалися з фондів

Інструменту Європейського Партнерства і Сусідства. А Європейська Комісія взяла на себе теж ряд ініціатив: програма цілісного управління кордонами; спрощення для малого і середнього бізнесу; регіональні ринки електричної енергії; відновлювані джерела енергії та енергетична ефективність; управління охороною навколишнього середовища; запобігання і протидія природним катастрофам [127].

Українська влада спочатку заявили, що Східне Партнерство може замінити перспективу членства в ЄС [124]. В Києві прагнули прийняття двох політик сусідства – однієї для країн, що прагнуть вступу до Європейського Союзу, другої – для тих, що мають амбіції залишатися в статусі сусідів Європи. Однак, не вдалося досягти такого розмежування, і це ще більше віддалило українське керівництво від ідеї Партнерства. Дипломатія Польщі, яка ініціювала програму Східного Партнерства, продовжувала переконувати (з частковим успіхом) Київ, що реалізація Партнерства може наблизити Україну до Європейського Союзу [124].

Під час головування Польщі 29-30 вересня 2011 року в Варшаві відбувся другий саміт Східного Партнерства, в роботі якого взяли участь делегації 32 держав – членів ЄС та країн охоплених програмою партнерства (окрім Білорусі) і керівництво інституцій Європейського Союзу. Під час зустрічі ухвалено Спільну декларацію саміту Східного Партнерства, яка передбачала досягнення трьох цілей: продовження або початок переговорів щодо підписання з країнами Партнерства Угод про асоціацію та регулювання створення зон вільної торгівлі; співфінансування участі країн-бенефіціарів Партнерства в агенціях і програмах ЄС; посилення співпраці у сфері енергетики [52]. Також у період головування Польщі прийнято рішення про завершення переговорного процесу щодо підписання Угоди про асоціацію ЄС з Україною. Фактично текст Угоди був складений, але його парафування не відбулося. Причиною, що затримала парафування документу, стало засудження колишньої прем'єр-міністра України Юлії Тимошенко. З точки зору Європейського Союзу процес над Ю. Тимошенко був перш за все політичною справою, і розглядався як приклад вибіркового застосування права [100].

Після того, як на президентських виборах 2010 року в Україні перемогу отримав Віктор Янукович, європейські партнери, у тому числі Польща, що ініціювала програму Східного Партнерства, вважали, що їх очікування щодо демократичного розвитку України потерпіли фіаско [124]. Після виборів Президента Верховна Рада висловила недовіру уряду Юлії Тимошенко і відправила його у відставку. Розпочалася кампанія переслідування головних діячів опозиції. Починаючи з травня 2010 року щодо Юлії Тимошенко та деяких представників її команди, у тому числі міністрів її уряду, відкрито кримінальні справи. 5 серпня 2011 року Юлію Тимошенко заарештували, а 11 листопада 2011 року Печерський суд в Києві засудив її за звинуваченням в перевищенні повноважень при підписанні газових Угод з російською федерацією в 2009 році (ст.356 п.3 Кримінального Кодексу України) на 7 років ув'язнення і заборону займати посади в органах державної влади терміном на 3 роки [3].

Належить підкреслити, що в 2011 році стосунки України з Європейським Союзом істотно охолонули з огляду на вирок Ю.Тимошенко. Дипломати Євросоюзу зазначали, що застереження ЄС щодо стану демократії та дотримання верховенства права в Україні не обмежуються випадком з Юлією Тимошенко [100, с.133]. Під час саміту Україна-ЄС в Києві 19 грудня 2011 року голова Європейської Ради Герман ван Ромпей зазначив, що підписання Угоди про асоціацію з Україною «буде залежати від політичних обставин» [108]. В результаті президентських виборів у Польщі в 2010 році посаду глави держави посів Броніслав Коморовський, який також підтримував програму Східного Партнерства. Після парламентських виборів 2011 року в Польщі не відбулася зміна влади, і прем'єром коаліційного уряду Громадянської Платформи і Польської Селянської Партії знову став Дональд Туск, який продовжив прагматичну політику щодо України. Представники Європейського Союзу (у тому числі Польщі) наголошували, що репресивні заходи щодо опозиції в Україні ставали значною перешкодою на шляху до інтеграції з ЄС. 29 жовтня 2012 року Міністерство закордонних справ Республіки Польщі у своїй заяві щодо парламентських виборів 2012 року висловило очікування, що українська влада

проведе необхідні системні реформи; особливо реформи в сфері юстиції, дотримання і захисту прав людини та основних свобод, які повинні наблизити Україну до стандартів ЄС [111].

10 грудня 2012 року Рада ЄС представила умови, яким повинна відповідати Україна, щоб продовжувати переговори щодо підписання та ратифікації Угоди. В рішенні Ради Європейського Союзу зазначене очікування, що «органи влади України невідкладно усунуть випадки переслідувань на політичному ґрунті, а також проведуть реформу суддівської влади» [34]. Підкреслено також важливість взяття зобов'язань українською владою щодо втілення рішень Європейського Суду з Прав Людини (ЄСПЛ), а також рекомендацій Ради Європи, що стосувалася умов утримання і надання медичних послуг особам, що знаходилися від вартою [34].

Під час зустрічі керівників зовнішньополітичних відомств країн-членів Європейського Союзу в Люксембурзі 24 червня 2013 року польський міністр закордонних справ Радослав Сікорський сказав, що підписання Угоди про асоціацію між Україною і ЄС на саміті Східного Партнерства у Вільнюсі в листопаді 2013 року знаходиться під загрозою [114], і буде залежати від того, чи Україна виконає вимоги, які перед нею поставив ЄС. А Президент України Віктор Янукович на зустрічі з очільниками країн Вишеградської четвірки у Віслі (на півдні Польщі) черговий раз запевнив, що Україна хоче відповідати всім вимогам сформульованим Європейським Союзом.

Кабінет Міністрів України, очолюваний Миколою Азаровим, 21 листопада 2013 року прийняв рішення про припинення процесу укладання Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом [20]. Підписання Угоди мало відбутися під час проведення саміту Східного Партнерства 28-29 листопада 2013 року в Вільнюсі. Головним аргументом на користь відмови від підписання Угоди про асоціацію було повернення повного товарного обороту між Україною і російською федерацією. Поступово із наближенням терміну підписання Угоди про асоціацію росія блокувала імпорт значної кількості українських товарів [57].

Належить зауважити, що росія розглядала процес інтеграції України з Європейським Союзом через призму геополітики і вважала загрозою для своїх інтересів, оскільки вбачала в території України зону свого виключного впливу. Російська федерація докладала максимум зусиль, щоб Україна приєдналася до Митного Союзу – економічної організації, що була заснована 1 липня 2011 року за участі росії, Білорусі та Казахстану, як альтернатива, а точніше конкурентна Європейському Союзу структура на материк. 3 червня 2013 року Україна і Євразійська Економічна Комісія (постійний наддержавний виконавчий орган Митного Союзу росії, Білорусі і Казахстану) підписали меморандум про поглиблення співпраці [109], що передбачав набуття Україною статусу спостерігача в російському міжнародному проєкті Митного Союзу. Керівництво України тоді вважало, що співпраця України із Митним Союзом у статусі спостерігача не зашкодить підписанню Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. В своєму щорічному посланні до Верховної Ради України у 2013 році Президент Віктор Янукович сказав, що прагнення України до інтеграції з Європейським Союзом надалі залишається ключовим напрямком зовнішньої політики держави, а також українські правлячі еліти зацікавлені у розвитку відносин із росією [17]. Представників Європейського Союзу цілком обґрунтовано були занепокоєні, що співпраця України з Митним Союзом може завадити зобов'язанням взятим Україною виходячи Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, зокрема у питаннях участі в зоні вільної торгівлі [115]. Єврокомісар з питань розширення Стефан Фюле стверджував, що Європейський Союз не може підписувати Угоду про асоціацію з державою, яка позбавляється частини незалежності. А приналежність до Митного Союзу, на його думку, забирає в його членів (у даному випадку – в Україні) суверенність у сфері міжнародної політики і торгівлі [106].

російська федерація завдяки застосуванню тиску на Україну змогла на певний час пригальмувати процес інтеграції нашої держави з Європейським Союзом. З огляду на катастрофічну ситуацію в економіці України особливо результативним виявився вплив із застосуванням фінансово-економічних важелів.

Після прийняття 21 листопада 2013 року рішення українського уряду про непідписання Угоди про асоціацію в Україні розпочалися громадянські протести, які швидко оформилися у протистояння з політичною владою. Це був початок подій, що увійшли в історію незалежної України як Євромайдан або Революція Гідності. Протестуючі (перш за все, молоді люди) вважали, що через їх вплив і натиск на політичну владу в країні, вона підпише Угоду про асоціацію з Європейським Союзом.

Перед підписанням Угоди про асоціацію владою в Україні було реалізовано масштабну рекламну кампанію, яка показували переваги підписання договору з Європейським Союзом. Особливо широко ця кампанія охопила студентські молоді. Суспільство очікувало, що Угода буде підписана. Але під час саміту Східного Партнерства у Вільнюсі 28-29 листопада 2013 року Президент Віктор Янукович відмовився від підписання. Однак запевнив, що Україна не планує відійти від курсу європейської інтеграції і в найближчій перспективі має намір підписати Угоду [90].

30 листопада 2013 року в Києві на майдані Незалежності загони спецпідрозділу Міністерства внутрішніх справ «Беркут» здійснили побиття учасників демонстрації прихильників євроінтеграції України – молоді що протестувала на головній площі столиці. Після побиття студентів хвиля протестів лише зростає. З 1 грудня 2013 року Євромайдан став також Революцією Гідності – боротьбою громадян України з тогочасною владою за права і свободи, за життя в правовій державі, за суспільство без корупції та безпідставного насильства з боку влади. Боротьба не лише за підписання Угоди про асоціацію, а за цінності демократії, що лежали в основі Європейського Союзу. Апогей протестів припав на січень-лютий 2014 року, коли дійшло до кривавих сутичок на Майдані між протестантами і загонами охорони порядку, в результаті яких загинуло понад 100 протестуючих. Багато громадян загинуло за нез'ясованих обставин, і тисячі були поранені. Також постраждалими були співробітники силових відомств [85].

Європейські партнери в своїх заявах закликали до відмови від реалізації силових сценаріїв вирішення конфліктів українською владою та вирішення

проблеми мирним шляхом, політичними методами [44]. Міністри закордонних справ Польщі Радослав Сікорський, Німеччини – Вальтер Штрайнмайер та Франції – Лоран Фабіус взяли участь у дипломатичній місії в Україні. Міністр закордонних справ Республіки Польщі Радослав Сікорський, як і прем'єр-міністр Дональд Туск та президент Броніслав Коморовський неодноразово закликали українську владу утриматися від застосування сили для придушення протестів та шукати політичного вирішення проблеми. Наголошували, що розв'язання конфлікту насильницькими методами унеможливило б подальшу інтеграцію України до Європейського Союзу. Польська влада висловлювала «солідарність із представниками українського суспільства, які демонстрували свою прихильність європейському майбутньому їхньої країни» [44].

21 лютого 2014 року між Віктором Януковичем і лідерами трьох опозиційних парламентських партій за посередництва дипломатичної місії Європейського Союзу було підписано Угоду, що передбачала подальше урегулювання кризи [26]. Після чого сам Віктор Янукович і ряд міністрів та деякі депутати Верховної Ради втекли з країни. Внаслідок цього рішенням Верховної Ради України 22 лютого 2014 року Віктор Янукович був позбавлений посади президента, а управління державою взяла на себе проєвропейська опозиція.

Після перемоги Євромайдану відбулася збройна інтервенція російської федерації до України. Російські регулярні війська без розпізнавальних знаків окупували автономну республіку Крим. Під російським тиском 16 березня 2014 року відбувся незаконний референдум, що суперечив Конституції України, після якого передбачувалося оголошення, що більшість мешканців, які населяли український півострів Крим висловилися за відділення від України і приєднання автономної республіки Крим та міста Севастополь до росії. Після того була офіційно оголошена анексія Криму російською федерацією. У той же час росія підтримувала сепаратистів на сході та півдні України [56].

З метою підтримки України Європейський Союз погодився на підписання політичної частини Угоди про Асоціацію ще до президентських виборів, які були заплановані на травень 2014 року. 21 березня 2014 року в Брюсселі поставили

підписи представники 28 країн-членів Європейського Союзу, голови Європейської Ради Герман ван Ромпей, президент Європейської Комісії Жозе Мануель Баррозу, і з української сторони підписав прем'єр-міністр Арсеній Яценюк [87]. Вибраний 25 травня 2014 року проєвропейський президент України Петро Порошенко поставив свій підпис під економічною частиною Угоди про асоціацію [88]. Ратифікація парламентами України та Європейського Союзу була відкладена на вересень 2014 року, оскільки тривали переговори з російською федерацією, яка висловлювала занепокоєння, що поглиблена зона вільної торгівлі між Україною та Євросоюзом завдасть шкоди її економічним інтересам.

Угода про асоціацію була одночасно ратифікована 16 вересня 2014 року Верховною Радою України і Європейським Парламентом. Прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк висловив сподівання, що до 2017 року відбудеться ратифікація Угоди всіма державами-членами ЄС.

Після підписання Угоди державами-членами ЄС настав етап імплементації Україною її положень. Протягом 2017 року було реалізовано одразу 41% положень передбачених Угодою про асоціацію. Наступні роки темпи уповільнилися і було на кінець 2018 року досягнуто 42% від загального обсягу запланованої імплементації, а на кінець 2019 року – 43%. У 2020 і 2021 роках знову спостерігалось нарощування темпів реалізації Угоди про асоціацію. Станом на завершення 2020 року показник впровадження становив 54%, а на 2021 – 63% запланованих програма, дій та заходів було реалізовано [11]. Найбільший загальний прогрес за всі роки імплементації показав Кабінет Міністрів України. На другому місці Верховна Рада України і на третьому – інші органи державної влади [11].

Процес імплементації положень Угоди про асоціацію супроводжувався діяльністю двосторонніх органів, що були створені між Україною і Європейським Союзом. Зокрема, працювали саміти Україна-ЄС, 23-й з них завершився 12 жовтня 2021 року. На ньому були підведені проміжні підсумки реалізації Угоди і визначені спільні позиції щодо політичної асоціації та залучення України до спільного ринку Європейського Союзу.

15 грудня 2021 року відбувся шостий саміт Східного партнерства. Було підведено підсумки і намічені нові амбітні плани, особливо в сфері створення конкретних переваг для населення України: регіональний економічний та інвестиційний план був розрахований на 2.3 млрд євро із можливістю розширення до 17 млрд євро державних та приватних інвестиційних фондів [11].

Протягом всіх років діяла Рада асоціації Україна-ЄС. Сьоме засідання ради було проведене 11 лютого 2021 року в Брюсселі. Рада відзначила значний прогрес України у реформуванні економіки, зокрема транспортних мереж, створення цифрового простору та підкреслила необхідність прогресу у гарантуванні незалежності регулятора телекомунікацій [11].

У той же час діяло багато комітетів та підкомітетів, що приділяли увагу політичній інтеграції, питанням юстиції, безпеки, секторальній взаємодії, економічній та фінансовій співпраці тощо.

Для виконання програми асоціації Україна отримала протягом 2014-2021 років 5,01 млрд євро фінансової допомоги. Дані кошти було освоєно у рамках п'яти програм макрофінансової (кредитної допомоги) Європейського Союзу. Перша програма стосувалася ще заходів запланованих у 2013 році й на її фінансування було передбачено 610 млн євро. Друга програма макрофінансової допомоги (2014 рік) була розрахована на 1 млрд євро. Третя (2015 рік) становила 1,2 млрд євро. Четверта, прийнята у 2018 році, була розрахована на 1 млрд євро. А п'ята (2020 року) передбачала виділення 1,2 млрд євро [11].

Найбільшого успіху за роки імплементації Угоди було досягнуто в сфері гуманітарної політики (89% виконання), політичного діалогу, національної безпеки та оборони – 89%, юстиції, свободи, безпеки, прав людини – 88%, державних закупівель – 86% та знаття технічних бар'єрів у торгівлі – 86%. А найменші успіхи були у фінансовому співробітництві та боротьбі з шахрайством (24% виконання), соціальної політики та трудових відносин – 45%, транспорту, транспортної інфраструктури, поштових та кур'єрських послуг – 47% і захисту прав споживача – 45%. [11]

Отже, Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом є продовженням попередніх відносин нашої держави з ЄС. Вона стала логічним наслідком роботи в рамках ініційованої Польщею та Швецією програми Східного партнерства. Але напередодні її підписання Віктор Янукович (на той час президент України) відмовився від прийняття Угоди. Це стало початком протестних виступів відомих як Євромайдан, що згодом переріс у Революцію Гідності. Внаслідок чого Віктор Янукович втік з країни, а Угода про асоціацію була підписана вже за наступного Президента Петра Порошенка в два етапи – спочатку політичну частину Угоди, а згодом і її економічну частину.

2.3. Вплив російсько-української війни на євроінтеграційні процеси в Україні.

Після перемоги Революції Гідності та підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом в Україні зріс рівень довіри до Заходу загалом, і ЄС, зокрема [82]. Відповідно, очікувалося, що в ситуації російської агресії Захід не залишить Україну, яка прагне до єдності із країнами євроатлантичного світу і яскраво це показала під час Революції Гідності, сам на сам із «російським ярмом», що знову намагаються накинути на український народ. Натомість, реальність виявилася зовсім іншою. Європейський Союз не лише не втілював романтизовані надії, що покладалися на нього українським суспільством, але й не спромігся сформулювати якої-небудь однозначної спільної заяви щодо України, не кажучи вже навіть про вживання заходів, що могли б дати довготривалі зміни та наблизити Україну до західних держав.

Реальні дії зі сторони Європейського Союзу мали, перш за все, політичний характер і втілювалися в декларації, що приймалися Радою Євросоюзу, переважно за результатами зустрічей у форматі міністерств закордонних справ. У своїй риториці ці документи досить м'яко засуджували росію зі її дії та містили вербальну підтримку українського суспільства, при чому посилялися на необхідність дотримуватися демократичних традицій, верховенства права, захисту прав людини тощо [95, с.36]. Пізніше, після загострення кризи Європейський Союз засудив анексію Криму та не визнав правомірність цих дій і запровадив ряд санкцій, що в цілому, виявилися надто м'якими та недостатніми для зупинки російської агресії.

Перш за все, це обмеження дипломатичних контактів Європейського Союзу з російською федерацією, а в другу чергу – персональні обмеження щодо окремих осіб, які були відповідальними за дестабілізацію ситуації в Криму [120]. Лише у третій хвилі Євросоюз наважився на запровадження економічних санкцій проти росії [126]. Запровадженню економічних санкцій щодо окремих осіб та економічних структур російської федерації чинили опір ряд країн-членів ЄС, перш

за все, Італія, Іспанія, Кіпр і Греція. Свою готовність на провадження санкцій активно демонстрували: Польща, Швеція, Данія, Литва, Латвія, Естонія та Велика Британія, яка спочатку не виявляла підтримки, але згодом змінила своє ставлення. Країни Бенілюксу, остерігалися наслідків впровадження санкцій, але не відмовлялися від їх підтримки. Що цікаво, не було єдності і в середині Вишеградської четвірки, оскільки Угорщина і Словаччина підтримували позицію Берліна [126], яка спочатку також була не дружньою до України і запровадження санкцій (чітко було видно два різних підходи в німецькій політиці – більш жорсткий з боку канцлер Ангели Меркель і набагато м'якший був представлений лоббі бізнесових кіл та міністра іноземних справ Вальтера Штайнмаєра). Запроваджуючи санкції, країни озиралися на власні інтереси та на підтримку своїх виборців, по яких запровадження санкцій також вдаряють зростанням цін і зниженням рівня життя.

Заяви Ради Європейського Союзу щодо ситуації в Україні 14 квітня 2014 року, окрім засудження дій росії щодо України, не містили жодних «твердих» впливів. Декларації стосувалися готовності надання фінансової підтримки для стабілізації економіки, а також забезпечення безперебійного постачання енергії [126]. Небезпека вбачалась країнам ЄС у тому, що подальші спроби Москви дестабілізувати ситуацію в Україні можуть призвести до далекоюсяжних наслідків у економічних відносинах між ЄС і росією.

Економічно-фінансова підтримка ЄС опиралася на рішення, що були прийняті Європейською Комісією 5 березня 2014 року. Вони охоплювали суму приблизно в 11 млрд. євро з європейського бюджету та інших міжнародних фінансових інституцій, які були призначені для передачі Україні протягом наступних років. Пакет підтримки включав макрофінансову допомогу в 1,6 млрд. євро та розвитковий бюджет в 1,4 млрд євро [45]. То все була крапля у морі українських потреб з огляду на виплати України по боргах, незначні валютно-фінансові резерви та стан її економіки.

Європейська Комісія також прийняла рішення про створення Групи підтримки України, котра ставила за мету надання допомоги українській владі у

проведені політичних і економічних реформ для досягнення відносної стабілізації в країні. Комісія взяла на себе зобов'язання допомогти Україні в диверсифікації поставок газу та охопити Україну так званим партнерством мобільності. Найважливішою, однак, була підтримка у боротьбі з корупцією. Однак, щоб допомога ЄС була результативною, Україна сама повинна виконувати цілий ряд вимог щодо реформ управління та публічної адміністрації. До того ж зазначені реформи повинні отримати схвалення українського суспільства, а ЄС повинен, швидше, виконувати функції експертної підтримки і надавати відповідну до потреб допомогу. Лише таким чином, вважали, можливо досягнути синергії.

Протиправна анексія автономної республіки Крим та події, що передували російській агресії – Майдан і Революція Гідності – змусили Європейський Союз по новому подивитися на Україну і на взаємини ЄС-Україна та ЄС-росія. Європейська Рада вже 20 березня 2014 року засудила дії російської федерації [74]. У зв'язку з цим лідери країн Європейського Союзу прийняли рішення не визнавати насильницьку зміну кордонів в Європі. В практичній площині країни ЄС, окрім заяв про невизнання анексії, було прийнято рішення про замороження активів та заборону видавати візи особам, котрі брали участь в порушенні територіальної цілісності української держави та підтримували дії російської федерації [115]. Пізніше, 15 березня 2019 року Європейський Союз додав до цього списку 8 осіб, які 25 листопада 2018 року брали участь у затриманні українських моряків та їх суден в Керченській протоці. В рамках цієї політики Євросоюз також наклав обмеження на економічну взаємодію із Кримом. Обмеження стосувалися перш за все заборони на імпорт товарів, що походять із території півострова. Заборона не стосувалася товарів, що мали українську сертифікацію. Наступним обмеженням була заборона здійснювати інвестиційну діяльність в Криму і надання туристичних послуг на цій території. Підкреслювалося також, що не повинні надаватися будівельно-інженерні послуги та технічна допомога. Наступною ключовою дією у цьому напрямку стало невизнання ряду категорій російських паспортів. В 2016 році Європейська Комісія разом із Європейською Службою Зовнішніх Справ окреслили головні принципи спільного підходу країн-

членів ЄС до російських паспортів, які були видані в Криму. Ці рішення не дозволяли визнавати російські паспорти, що видавалися мешканцям окупованих територій російськими адміністративними органами, які знаходяться на території російської федерації, якщо ці особи не мали російського громадянства до анексії Криму. Представники Європейського Союзу офіційно повідомили російську федерацію, що всі двосторонні договори, які були підписані між ЄС і росією можуть бути застосовані виключно до території, яка на міжнародному рівні визнається російською територією (тобто без Кримського півострова) [95]. А кримські органи влади не були визнаними такими, що мали право взаємодіяти з ЄС та брати участь у програмах Євросоюзу, які призначалися для України, наприклад, «Креативна Європа» чи «Горизонт 2020». Перша з них стосувалася підтримки у сфері культури і творчості. А друга програма ЄС була створена для підтримки досліджень та інновацій. Окрім того, ці суб'єкти не кваліфікувалися для участі у програмі Erasmus +, в рамках якої призначаються фінансові ресурси на освітні цілі, навчання, розвиток молоді та спорту. Проте, студенти, що походили з Криму, і навчалися на території Європейського Союзу підпадали під дію іншої стипендіальної програми для здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня магістр Erasmus Mundus [95].

У відповідь на порушення міжнародного права російською федерацією Європейський Союз запровадив ряд санкцій, що є одним із основоположних елементів спільної зовнішньої і безпекової політики ЄС, в рамках якої Євросоюз може втручатися у разі потреби, щоб запобігти конфлікту чи відреагувати на ситуацію, де вже триває конфлікт. Перші з них – це дипломатичні санкції. Наприклад, у 2014 році Європейський Союз відкликав рішення про проведення саміту G8 спільно з росією, а країни-члени ЄС прийняли рішення про непроведення всіх регулярних самітів за участі російської федерації. (Необхідно пам'ятати, що всі офіційні зустрічі відбуваються в рамках процесу G7.) Європейський Союз відмовився від планових переговорів щодо приєднання росії до Організації з Економічної Співпраці і Розвитку (OECD) та Міжнародного Енергетичного Агентства. Застосовано також індивідуальні санкції, які

стосувалися замороження активів та зборони на в'їзд. Під санкції підпало 170 осіб і 44 організації, дії яких сприяли дестабілізації в Україні та підриву її територіальної цілісності й суверенітету [101].

Санкції Євросоюзу виявилися загалом мало результативними. Також не вдалося досягнути засудження дій росії через рішення Організації Об'єднаних Націй чи інших міжнародних організацій. Не змогли призупинити членство росії і в Раді Європи, а єдине, що вдалося, це позбавити її права голосу [103]. Такі дії мали виключно символічний характер, і давали виразний міжнародний сигнал, що немає чіткої спільної позиції європейського співтовариства застосовувати потужні заходи проти російської федерації, не дивлячись на порушення нею норм міжнародного права і пряме воєнне вторгнення на територію суверенної держави, та анексію її територій і вбивство населення. Не було також жодної міжнародної підтримки кримсько-татарського народу, який виявився національною меншиною, чий права нехтувалися на території півострова.

Ставлення всього Європейського Союзу до питання Євромайдану, анексії Криму і підтримки сепаратизму на Сході України, загалом, формувалося під впливом позиції Німеччини. Берлін визначав свою політику щодо України через призму стосунків з російською федерацією, які завжди обумовлювалися ідеєю співпраці і небажанням конфронтувати. Домінував принцип включення, а не відкидання, росії від решти Європи. Анексія Криму підірвала німецьку довіру до російської доброї волі в сфері співпраці на благо міжнародної безпеки, але не змінила основоположних принципів міждержавних взаємин прийнятих у Берліні. Ці принципи диктувалися і політичними і економічними аргументами. Протягом років росія плела сітку зв'язків і залежності країн-членів Європейського Союзу від поставок російських енергоносіїв. І це сформувало велике небажання значної кількості країн застосовувати економічні санкції, які рикошетом били по господарському механізму цих самих держав. Зважаючи вплив (досить обмежений), що могли здійснити санкції на політику Кремля і ту шкоду, якої зазнавали країни, впроваджуючи санкції, ідея «вищого загального блага»

відходила на задній теоретичний план, а рішення приймалися під тиском нагальних політичних і економічних інтересів.

Ті недоліки, що мали місце у побудові відносин Європейського Союзу з росією, прийняття зародження неоімперіалізму в рф і згода на його розвиток (демонстрована відсутністю реакції, коли з'явилися перші його економічні, політичні та мілітарні симптоми) призвели до ситуації, в котрій росія перестала зважати на реакцію Заходу на її дії (бо, по суті, такої реакції і не було). Помилкова східна політика разом із неправильним розумінням викликів, що випливали із прийнятих принципів співпраці із східними сусідами дійшла до ситуації, коли єдина пропозиція звелася до ініціатив Східного Партнерства і Угоди про асоціацію для України. Але це не гарантувало безпеку від російської федерації. А країни Європейського Союзу, у той же час, підписували білатеральні (замість колективних) договори з росією (у тому числі на поставки газу), прикриваючи очі на багато яскравих симптомів, які показувала російська влада. У Москві не прагнули включити росію в проект Східного Партнерства. Вони пригнули досягнути окремого статусу взаємовідносин, які називали стратегічним партнерством. Насправді, ці відносини не мали нічого спільного з партнерством, тим паче із стратегічним, а лише відповідали актуальним потребам російської федерації як в коротко, так і в довгостроковій перспективі. На жаль, країни-члени Європейського Союзу не звертали увагу на загрози, які несла білатеральна співпраця із росією, і відповідно, не заперечували проти таких відносин. Тим часом Москва будувала систему двосторонніх залежностей, щоб могли ними скористатися для формування симпатій чи використання відвертого шантажу в разі потреби. І така потреба настала після Революції Гідності в Україні.

Європейський Союз намагався продовжувати відігравати роль медіатора у відносинах між Україною і росією, а не заявив про однозначну підтримку нашої держави після Революції Гідності та російської агресії в 2014 році.

Рух до повномасштабного вторгнення російських військ до України розпочався фактично із процесу переходу влади в Сполучених Штатах від президента Дональда Трампа до президента Джо Байдена в січні 2021 року. Тоді в

Європейському Союзі головувала Німеччина. У той час, коли зовнішня політика Сполучених Штатів фактично була паралізована внутрішньоамериканськими проблемами, Німеччина розгорнула активну діяльність. Було активізовано китайський напрямок європейської зовнішньої політики спрямований на підписання договору між ЄС і Китаєм. Скориставшись тимчасовою слабкістю Сполучених Штатів, спрямували свої зусилля на підписання Угоди з найбільшим конкурентом (принаймні так його бачили в США) Китаєм. Такий крок Німеччини (і Європейського Союзу) неминуче читався Кремлем як сигнал глибокого розколу і відсутності єдності Заходу: Німеччина – найпотужніша країна Західної Європи, скориставшись слабкістю Сполучених Штатів проводить політику, що однозначно суперечить інтересам Вашингтону. Після цих події ми спостерігали компрометуючий Європейський Союз візит Високого представника Європейського Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки Жозепа Бореля до Москви. А після нього оприлюднення рішення Вашингтону продовжити проект «Новий Старт» на умовах Москви, без врахування інтересів Китаю та ракет середньої дальності. І вслід за цим – згоди Джо Байдена на «Північний потік – 2» [133].

В Європейському Союзі лише Польща голосно протестувала проти антиамериканських кроків європейської дипломатії у бік Китаю. І, як результат, Німеччина отримала своєрідну винагороду у вигляді «Північного Потоку – 2», а Польща була цими ж діями покарана. Той факт, що найбільшу країну східного флангу НАТО, яка застерігає Європу перед небезпекою російського імперіалізму не чують і не хочуть чути, теж був відповідно сприйнятий росією як дозвіл переходити до більш активних дій.

Польща, на думку радника президента Польщі Анджея Дуди із питань зовнішньої політики Пшемислава Журавського вель Граєвського, сприймалася у Європі через призму німецької подачі інформації, а відповідно виглядала як країна, у якій демократія знаходиться під загрозою, при владі знаходиться авторитарний уряд, і все готується до того, що його хвиля народних протестів повинна скинути. Тобто, йшла кампанія із дискредитації і маргіналізації Польщі –

головного адвоката України у Європейському Союзі і держави з найбільш антиросійською позицією в організації [133].

На цьому тлі відбулася відеозустріч президентів США і російської федерації – Джо Байдена і Володимира Путіна 2021 року. Після чого на прес-конференції Байден заявив, що шукають площини для співпраці із росією. То може бути боротьба з COVID 19, може бути антитерористична боротьба чи боротьба за збереження клімату, або ж співпраця у сфері кібербезпеки. Зрозуміло, що в Кремлі це сприймали як дуже чіткий сигнал: дайте нам хоч якусь сферу, де ми можемо показати, що ми співпрацюємо, а, загалом, у нас немає до вас жодних претензій, робіть, що хочете [133].

На тлі концентрації російських військ на кордоні з Україною від Франції і Німеччини прозвучала пропозиція запросити на саміт ЄС Володимира Путіна [85]. Стягування російських військових до російсько-українського кордону навесні 2021 року викликала протести Польщі, Балтійських країн, держав Скандинавії, Нідерландів та Румунії, внаслідок чого російського президента не запросили на саміт ЄС, але сигнал після візиту Борреля вже був висланий: Франція і Німеччина хотіли бачити Путіна на саміті Європейського Союзу в Брюсселі в червні 2021 року.

Престиж Сполучених Штатів ще більше похитнувся після подій в Афганістані влітку 2021 року, у зв'язку з виведенням з країни американських військ. В очах міжнародного співтовариства була продемонстрована військова слабкість наддержави. Відповідно, для російського керівництва Сполучені Штати виглядали надто слабкими, щоб завадити вторгненню РФ в Україну. А міністр закордонних справ Німеччини Гайко Маас у цей час (в червні 2021 року) заявив, що Німеччина не буде постачати озброєння Україні [55]. Цієї нової лінії стала триматися сформована правляча коаліція в ФРН з Вільних демократів, СДПН та Зелених.

Показовим був випадок у жовтні 2021 року Україна використала турецький безпілотною Bayraktar на Донбасі поблизу селища Гранітного для знищення 122-мм російської гаубиці Д-30, з якої вели вогонь по території контрольованій

Україною [64]. Париж і Берлін запротестували не проти використання обстрілу української території з російської гаубиці, а проти використання турецького безпілотної для знищення вогневої позиції росіян, наголошує П.Журавський вель Граєвський [133].

Нарешті 22 лютого 2022 року Франція вивела на навколоремну орбіту три свої супутники, використовуючи для їх доставки російські ракетносії, надані «роскосмос» [119] в рамках розвитку європейської незалежності від Сполучених Штатів у сфері космічних досліджень.

Це все створювало картину розколу західного світу на німецько-французьку Європу, яка конкурує із Сполученими Штатами Америки в рамках задекларованої Францією в 2017 році європейської стратегічної автономії [93] та декларації нового німецького уряду в 2021 році про європейський стратегічний суверенітет [93]. Це все виглядало як стратегія усунення домінуючої ролі Сполучених Штатів з Європи, що й було однією із головних цілей росії.

Після початку повномасштабної війни 24 лютого 2022 року в європейських країнах переважали очікування, що Україна не встоїть навіть декілька днів. Вірусною стала розповідь міністра закордонних справ Дмитра Кулеби про те, що йому заявили в уряді однієї європейської країни, наче на третю добу «все буде скінчено і настане нова реальність» [84]. В цій новій очікуваній реальності України, як незалежної європейської держави вже не було. Після того, як Україна піднялася на боротьбу і виявилось, що московські, а разом з ними і європейські, очікування щодо проросійськості і лояльності до Кремля більшості населення нашої країни, були явно завищені, розпочалася, справді, нова реальність для України. Але ця реальність була надзвичайно сприятливою у політичному, економічному і військовому плані.

Після повномасштабного вторгнення російських військ на підтримку народу України Європейський Союз запровадив ряд санкцій спрямованих на ослаблення економіки росії: позбавити її доступу до критичних технологій і ринків та значно обмежити її спроможність вести війну [118].

Перший пакет було прийнято 23 лютого 2022 року. Це були індивідуальні санкції проти депутатів російської держдуми, які голосували за визнання тимчасово непідконтрольних українському уряду територій Донецької і Луганської областей. Приймалися обмеження в економічній діяльності з непідконтрольними територіями Донецької і Луганської областей. А також обмежувався доступ росії до продуктів і послуг фінансового ринку.

Другий пакет – 25 лютого 2022 року. Індивідуальні санкції проти ряду осіб, у т.ч. Володимира Путіна, Сергія Лаврова та членів російської Держдуми і Ради безпеки. Економічні санкції в фінансовому секторі, енергетиці, транспорті та сфері технологій. Призупинення спрощеного візового режиму для російських дипломатів, державних чиновників та підприємців [118].

Третій пакет – 28 лютого і 2 березня 2022 року включав у себе закриття повітряного простору ЄС для всіх російських літаків, заборона на транзакції російського центрального банку, відключення семи російських банків від системи SWIFT, заборона на доставку в Росію банкнот деномінованих в євро, призупинення трансляції російських державних медіа Russia Today і Sputnik. А також індивідуальні санкції проти білорусів, як відповідь на участь Білорусі в російській військовій кампанії [118].

9 березня було прийнято окремий пакет санкцій спрямованих проти Білорусі: відключення трьох білоруських банків від системи SWIFT; заборона транзакцій з Білоруським Центральним Банком; обмеження фінансових переказів з Білорусі до ЄС; заборона ввезення до Білорусі банкнот деномінованих в євро [118].

Четвертий санкційний пакет (15 березня 2022 року) передбачав індивідуальні санкції проти у т.ч. Романа Абрамовича і Германа Чанова; заборона всіх транзакцій з деякими державними підприємствами, надання послуг кредитування фізичним і юридичним особам з РФ, інвестування в російський енергетичний сектор, експорту до росії предметів розкоші та імпорту з росії до ЄС заліза і сталі [118].

П'ятий пакет (8 квітня 2022 року) наклав заборону на: імпорт з росії вугілля та інших видобувних видів палива; в'їзд до ЄС російських і білоруських автоперевізників; імпорт з росії дерева, цементу, морепродуктів та алкоголю; експорт до росії палива для реактивних двигунів та інших товарів. А також закриття портів для всіх російських суден та індивідуальні санкції проти 217 фізичних осіб і 18 юридичних [118].

Шостий пакет санкцій (3 червня 2022 року) містив заборону імпорту російської нафти і рафінованих продуктів, що походять з нафти; відключення від системи SWIFT трьох наступних російських банків і одного білоруського; заборона трансляції на території ЄС російських ЗМІ Rossija RTR / RTR Płanieta, Rossija 24 / Russia 24 та TV Centre International. Під індивідуальні санкції потрапили 18 юридичних осіб і 65 фізичних, що відповідали за злочини в Бучі та Маріуполі [118].

Окремий пакет 21 липня 2022 року, який має функцію підтримки і можливості ефективнішого застосування всіх попередніх санкцій: заборона імпорту золота, що походить з росії; жорсткий контроль експорту товарів подвійного застосування; ширша заборона доступу до портів і шлюзів; уточнення засобів у сфері публічних замовлень, авіації та правоохоронної діяльності; індивідуальні санкції проти 54 фізичних осіб і 10 юридичних осіб, у т.ч. мера Москви та «Сбербанку» [118].

Європейський Союз повністю солідаризувався із Україною і українським народом. Європейський Союз здійснив конкретні дії, щоб підтримати Україну та її сусідів, які першими надали притулок людям, що рятувались від війни. Зокрема:

- прийняли біженців в раках механізму тимчасової охорони, яка була введена в ЄС і означає значно прискорило процедуру прихистку громадян України (переважно жінок і дітей), оскільки рішення приймалися негайно і для всіх, а не розглядаючи кожну справу індивідуально; [129]
- 330 мільйонів євро було виділено на гуманітарну допомогу для України і Молдови;

- матеріальна допомога для України і сусідніх країн в рамках механізму охорони населення;
- 20 мільярдів євро – на підтримку держав-членів ЄС, що приймають біженців;
- до 9 млрд. євро макрофінансової допомоги для збереження стабільності;
- 2,4 млрд. євро на підтримку Збройних Сил України [118].

І, зрештою, 23 червня 2022 року на саміті Європейської ради лідери країн ЄС надали Україні статус країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу [122].

Отже, в реагуванні Європейського Союзу на російсько-українську війну можемо чітко виділити два періоди, і обидва важливі за своїм значенням. Перший період – від початку російської агресії і окупації Криму до повномасштабного вторгнення російських військ на територію України 24 лютого 2022 року, а другий – від початку масштабної війни і до теперішнього часу. Протягом 2014-початку 2022 рр. Європейський Союз намагався бути медіатором у переговорному процесі України з росією і шукав можливості підтримки України таким чином, щоб не викликати роздратування росії. Така дипломатія, очікувано, була приречена на поразку. І лише з кінця лютого 2022 року, коли український народ ще раз підтвердив свій цивілізаційний вибір на користь західних цінностей, розпочалася активна підтримка України європейськими партнерами.

2.4. Вимоги і складнощі у проведенні реформ для підтвердження статусу кандидата та набуття членства.

Україна, подавши заявку на вступ до Європейського Союзу за спеціальною (прискореною) процедурою не уникає виконання умов набуття членства в ЄС. Проходження за прискореною процедурою не означає отримання членства за скороченою процедурою, коли можна оминати певні частини переговорного процесу чи не відповідати яким-небудь вимогам набуття бажаного статусу. Прискорена процедура передбачає інтенсифікацію переговорного процесу, а відповідно на українську владу покладається завдання зробити все, що потрібно було зробити за звичайної процедури вступу, але набагато швидше. Тобто, виконати більшу кількість роботи за коротший період часу.

Прагнення України вступити до Європейського Союзу, як ми вже не одноразово зауважували в нашій роботі, має довгу історію а з багажем понад тридцятирічного періоду не завжди простих і однозначних взаємин із ЄС. На процес проведення реформ в Україні тиснуть традиції та стереотипи, що панують в українському політикумі та в правлячих елітах Європейського Союзу, і не були

докорінно змінені Революцією Гідності та героїчним опором українського народу з лютого 2022 року.

Україну в Європі сприймали через призму примату співпраці з російською федерацією, а українська влада, на жаль, відсутністю єдності і та однозначності у проголошенні європейського вибору лише вкорінювала впевненість європейців у такому підході. Пострадянські українські еліти не зрозуміли специфіку європейської інтеграції. Тімоті Снайдер заявив на хвилях радіо «Свободи», що в Україні було приділено менше уваги значним факторам для Європейського Союзу і, навпаки, мало уваги – значним і важливим. Наприклад, влада постійно підкреслювала, що Україна завжди була європейською державою (за географічними параметрами). Тоді політичні еліти України не знали, що у фразі «приєднання до спільноти розвиненої демократії» головне слово не «приєднання», а «демократія» [47, с.105], а Європейський Союз - це, перш за все, поєднання установ, стандартів та правил, а не просто конкретна територія. Як наслідок, в Україні не було здійснено реформи, що дозволили б адаптувати свою економіку до стандартів вільного ринку та правосуддя до законодавства ЄС.

У свою чергу, зростаючи під час другого терміну президентства Л. Кучми (1999-2004 рр.) тенденції дотримуватися авторитаризму в управлінні державою, позбавляли Україну будь-яких перспектив щодо її інтеграції з Європейським Союзом. Високопоставлені чиновники ЄС давали—це неодноразово зрозуміти у розмовах з українськими органами влади [99, с.250]. Таким чином, керівна еліта України дійшла до балансування між Сходом та Заходом, яке в Україні отримало окреслення як «багатовекторна» політика. Це спричинило в Європі появу настроїв, що отримали для опису сталий вираз: «Ukraine Fatigue», який перекладається «втома від України» [77, с.55,76].

Британський експерт з питань країн колишнього СРСР Джеймс Шерр зазначив, що такі «відносини України з ЄС подібні до танцю XVII століття, в якому партнери ніколи не танцюють разом» [71, с.106]. Згідно з

опитуванням, проведеним у 2000 році, серед експертів, основними перешкодами для інтеграції України з Союзом були такі: корупція та організована злочинність - 85,3%; нездатність державних лідерів сформулювати та впроваджувати стратегічні пріоритети - 64,7%; повільні темпи економічних реформ - 61,8%; успадкований радянський тип мислення та соціальної організації - 26,5% [110, с.102].

Після Помаранчевої революції відбулося значне потепління відносин між Україною і ЄС. Європейські політики відчували свою причетність до того, що відбулося в Україні. А президент України Віктор Ющенко, взагалі, давав дуже оптимістичні прогнози щодо європейського майбутнього України. Проте, не дивлячись на істотні позитивні зміни у відносинах ЄС-Україна, перспектива членства залишалася для України нереалістичною. А це, в свою чергу, розв'язало руки для реваншу проросійськи налаштованим політикам в Україні та російській федерації, що спрямувала свою пропагандистську потужність на населення півострова Крим і областей Північного Причорномор'я з метою встановлення повного контролю над акваторією Чорного моря і відновлення своїх позицій на Близькому Сході, в принципі ігноруючи політичну правосуб'єктність України та ряду інших держав.

Навіть після Євромайдану і Революції Гідності європейські політики продовжували реалізовувати свої проросійські підходи до оцінки геополітичної ситуації на сході континенту і не вбачали в Україні кандидата на вступ до Європейського Союзу [134].

Після широкомасштабного вторгнення російської армії в Україну, як би це не парадоксально звучало, настав найбільш сприятливий час за всі тридцять років незалежності нашої держави для подання заявки на вступ до Європейського Союзу. 26 лютого 2022 року польський президент Анджей Дуда заявив, що «Польща підтримує прискорений шлях приєднання України до ЄС. Статус кандидата повинен бути наданий негайно, і негайно після цього мають розпочатися переговори з країнами [членами організації]. Україна повинна також

бути посилена через фонд реконструкції ЄС. Це належить Україні» [97], - написав А. Дуда у своєму акаунті в Твітері. Наступного дня, у неділю 27 лютого два європейські прем'єри (Словенії – Янес Янша і Польщі – Тадеуш Моравецький) надіслали лист до президента Європейської Ради Шарля Мішеля з копіями всім країнам-членам ЄС. В листі пропонувалося піти «набагато далі», ніж приймати і впроваджувати найжорсткіші санкції проти росії. Прем'єр-міністри Словенії і Польщі відстоювали думку, що Україна може і повинна набути членства в Європейському Союзі, аргументуючи це тим, що «якщо ЄС не буде розширюватися – то буде розширюватися хтось інший... Ми повинні підготувати амбітний та конкретний план швидкої інтеграції України до ЄС до 2030 року» [80]. Як бачимо, у листі вказується на однозначно дихотомічний цивілізаційний вибір – або Євросоюз розширюється на територію України і це буде країна приналежна до Західної цивілізації, або ця територія буде захоплена росією і сюди розшириться «руській мір», а Україна стане частиною Євразійського проросійського простору. Невизначеності, до якої так звикли за три десятки років у Євросоюзі, більше бути не може.

28 лютого 2022 року (на п'ятий день активної фази війни із російською федерацією) Україна подала заявку на членство України в Європейському Союзі, підписану президентом нашої держави Володимиром Зеленським [4]. У той же день президент В. Зеленський, Голова Верховної Ради Р. Стефанчук і Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль підписали спільну заяву, зазначили, що «Україна поважає цінності, закріплені у статті 2 Договору про Європейський Союз, і має честь подати заявку на членство відповідно до статті 49 цього Договору» [89].

Відповідно до процедури набуття членства Європейська Комісія повинна підготувати висновок про відповідність країни, яка подала заявку на вступ, Копенгагенським критеріям [81], прийнятим у 1993 році (як убезпечення Європейського Союзу від подання заявок країнами колишнього соцтабору, які не будуть прийняті до ЄС у силу їх невідповідності ключових ціннісним орієнтирам Євросоюзу). Копенгагенські критерії передбачали, що в країні має бути демократичний лад, ринкова економіка, конкурентоспроможність товарів на ринку

ЄС, верховенство права, захист прав меншин, можливість країни імплементувати в своє законодавство *acquis communautaire* – спільний правовий доробок Європейського Союзу.

У відповідь на заявку про вступ до Європейського Союзу Україна отримала від Європейської Комісії опитувальник у двох частинах, де перша частина – стосувалася політичного і економічного розвитку (двох перших Копенгагенських критеріїв) [47], друга частина стосувалася можливості імплементатії до українського законодавства спільного права ЄС [48]. Україна надала відповіді на обидві частини опитувальника у квітні [49] і в травні [50] 2022 року. Відповідність Копенгагенським критеріям не означає, що країна автоматично (чи напівавтоматично) стає членом ЄС. Це означає, що, якщо країна не відповідає Копенгагенським критеріям, то навіть переговори із нею розпочинати не будуть.

Потрібно зауважити що Копенгагенські критерії сформульовані дуже м'яко. Вони дають вектор і орієнтир для розвитку правової, економічної та політичної систем країни кандидата. Але не містять чітких вимірювальних результатів для оцінки рівня досягнення критеріїв. Це зроблено зумисне, щоб залишити великий люффт для переговорного процесу і прийняття політично вмотивованих рішень. До лютого 2022 року це працювало проти інтересів України, тому що не було політичної волі лідерів ЄС на розширення Європейського Союзу далі на Схід і включення України до організації. Натомість зараз така воля є. Звичайно, не всі країни ЄС підтримують процедуру прискореного надання членства Україні, але ця думка не є переважаючою в Євросоюзі. Попри не дружню до України позицію Угорщини, територіальні претензії з Румунії, проросійські рішення Нідерландів тощо ситуація (особливо у позиціях ключових країн ЄС) змінилася на користь України. Тому нечіткість формулювання Копенгагенських критеріїв тепер працює в інтересах нашої держави. 11 березня 2022 року Європейська Рада запустила процедуру щоб надати Україні статус кандидата і 23 червня 2022 року Україна його отримала [37].

В стандартній процедурі вступу до Європейського Союзу країна отримує статус кандидата і Рада доручає Комісії ЄС розпочати переговори. У випадку з

Україною відбулося по іншому: наша держава отримала статус кандидата, але доручення розпочати переговори не було. Замість початку переговорного процесу українська влада отримала сім вимог, які стосуються проведення реформ в Україні. Тих реформ, про необхідність яких йшла мова ще з 90-х років минулого століття, і реалізації яких українська влада максимально уникала впродовж трьох десятиліть, незалежно від того, які політичні партії знаходилися при владі. Надати статус кандидата, але відтермінувати початок переговорів на невизначений термін, окресливши його виконанням поставлених вимог (по суті, відповідності Копенгагенським критеріям) це форма майстерного дипломатичного тиску на Київ, щоб одночасно продемонструвати надзвичайно високий рівень політичної підтримки України на міжнародній арені і змусити владу, нарешті, провести необхідні реформи. Сергій Сидоренко в аналітичній статті в «Європейській правді» вважає, що до такого ж способу Брюсель вдавався «коли тиснув на Київ щодо завершення «безвізових» реформ» [79].

Україна вже декілька місяців поспіль працює над виконанням вимог Європейського Союзу. Необхідно провести значні трансформації, щоб змінити українську політичну і правову систему, аби вона відповідала вимогам ЄС [79].

Перелік вимог ЄС щодо реформ:

1) ухвалити та впровадити законодавство про процедуру добору суддів Конституційного суду України, яке запроваджує попередній відбір суддів на основі оцінки їхньої доброчесності та професійних навичок, як рекомендувала Венеційська комісія;

2) завершити перевірку доброчесності Радою з етики кандидатів у члени Вищої ради правосуддя та відбір кандидатів до створення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

3) посилити боротьбу з корупцією, зокрема на високому рівні, з ефективним її розслідуванням та судовими рішеннями; завершити призначення нового керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, затвердивши визначеного переможця конкурсу; провести відбір та

призначення на посаду нового директора Національного антикорупційного бюро України;

4) забезпечити відповідність законодавства про боротьбу з відмиванням грошей за стандартами FATF; прийняти комплексний стратегічний план реформування правоохоронного сектора;

5) втілити у дію «антиолігархічний закон» для обмеження надмірного впливу олігархів на економічне, політичне та суспільне життя; це має бути зроблено юридично обґрунтованим способом та має враховувати майбутній висновок Венеційської комісії;

6) подолати вплив корисливих інтересів через узгодження закону про ЗМІ з Директивою ЄС про аудіовізуальні медіапослуги та передавши повноваження незалежному регулятору ЗМІ;

7) завершити реформу законодавства про національні меншини згідно з рекомендаціями Венеційської комісії, разом з механізмами його негайного та ефективного впровадження.

Станом на 5 вересня українська віце-прем'єр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Ольга Стефанішина заявила на восьмому засіданні Ради асоціації Україна-ЄС в Брюсселі, що на 70% вимог Європейського Союзу вже виконані, а «до кінця тижня статистика буде ще кращою» [67] (тобто, до 9 вересня). У спільному прес-релізі за підсумками 8 засідання Ради асоціації між ЄС та Україною, що відбулося 5 вересня 2022 року, таких оптимістичних цифр не наводиться, але теж відзначається достатньо плідна робота над імплементацією необхідних реформ [23]. Важко оцінити реалістичність озвучених цифр, оскільки у вересні (як і в жовтні) не публікувався жоден звіт із вказанням відсотка виконаних вимог, але станом на початок листопада оптимізм перспектив євроінтеграційного шляху України озвучений Ольгою Стефанішиною, не підкріплювався позицією Європейського Союзу. Українська міністерка, зіславшись на успішне виконання реформ, закликала Європейський Союз не чекати кінця 2023, і розпочати переговори з Україною на початку року, а в Брюсселі заявили,

Україна ще не готова, і вони не хочуть прискорювати процес набуття членства [91].

Здивування викликає сьомий пункт, але експерти пояснюють його наявність позицією Угорщини. У Будапешта були постійні претензії до України з приводу недостатніх прав, що надаються угорській національній меншині на Закарпатті. За оцінками Євросоюзу українське національне законодавство повністю відповідає тій частині першого Копенгагенського критерію, де йдеться про захист прав меншин, у тому числі національних. Проте, Угорщина продовжує притримуватися протилежної думки. Включення сьомого пункту вимог до переліку необхідних реформ в українському законодавстві, як би це парадоксально не звучало, спрямоване не на те, щоб змінити українське національне законодавство щодо нацменшин, а, навпаки, зберегти його. І метою Європейської Комісії було вибити ґрунт з під ніг угорських претензій до українського законодавства. Механізм, швидше за все, буде застосований наступний. Оскільки Єврокомісія зважила на позицію Угорщини і включила дану вимогу в необхідний пакет реформ, то Україна змушена буде відреагувати. Щоб внести зміни до чинного українського законодавства, його потрібно відправити на експертизу до Венеціанської комісії, і вже після того, дотримуючись її рекомендацій, розробити нове законодавство. Коли Венеціанська комісія отримає на експертизу український закон і проаналізує права національних меншин, то прийде до висновку, що вони повністю відповідають вимогам Європейського Союзу. Виконуючи рекомендації Венеціанської комісії Україна не буде вносити жодних змін у чинне законодавство, але не буде робити цього не за своєю волею, а у втілюючи рекомендацію комісії, й у відповідь на вимогу Європейського Союзу. Таким чином досягається одразу дві цілі. Перша – Угорщина не зможе більше блокувати переговорний процес про вступ України до ЄС через невідповідність законодавства про нацменшини. А друга – Україна зразу виконає сьомий пункт вимог Європейського Союзу, і можна буде показати

істотний прогрес на шляху реалізації реформ, які потрібно провести, щоб розпочати переговорний процес про вступ до ЄС.

Шостий пункт – узгодження аудіовізуального законодавства з європейським вказує, швидше, не на розбіжності між українськими правовими нормами і європейськими, а на проблеми в імплементації цих норм в юридичну практику. На законодавчому рівні, наприклад, у Україні цілком захищені авторські права власників аудіовізуального контенту. Але на практиці, піратське поширення і відтворення аудіовізуальних матеріалів, або недобросовісна журналістика – явища достатньо розповсюджені. І в довгостроковій перспективі Україні доведеться змінювати не законодавчі норми (вони, як і в попередньому пункті, цілком відповідають європейським вимогам), а масову свідомість, у якій поки відсутнє настільки сакральне ставлення до приватної власності, навіть на нематеріальні речі, як це прийнято в країнах ЄС. (Згадуємо другу ціннісну опору європейської цивілізації за Ж. Котье, про які писали вище.) Можливо, що і цей пункт, за аналогією з попереднім, з'явився через наполягання представників котроїсь із країн-членів ЄС, які не зовсім розібралися у розбіжностях між українським законодавством і практикою його застосування. Єврокомісія, ймовірно, могла прийняти рішення, що буде ефективніше включити цей пункт у вимоги до України, а потім показати виконання пункту, проаналізувавши норми українського законодавства (аде вимога стосувалася законів, а не масової свідомості і практики порушення правових норм).

За аналогією із шостим пунктом, можемо сказати і про четвертий. Українське законодавство щодо відмивання брудних грошей уже зазнало всіх необхідних змін і відповідає нормам європейського права. Але тут не можна не згадати жарт, що суворість українського законодавства компенсується його тотальним недотриманням. А відповідно, якщо проаналізувати букву закону, то виявиться, що і з цим завданням Україна успішно справилася і може відзвітувати про прогрес у виконання вимог Європейського Союзу на шляху до початку переговорів про членство.

А от боротьба з олігархізацією в Україні потребує більш серйозних зусиль. І полягають вони не прийнятті відповідного законодавства, а довільному написанні даного закону, яким влада має на меті розправитися із «чужими» олігархами, так щоб не зачепило «своїх». Тому даний закон повинен пройти Венеціанську комісію. І це буде виклик українській владі, якій доведеться практикувати не вибіркоче законодавство, а дотримуватись принципу верховенства права.

Одним із найбільш потрібних, але і найбільш проблемних, вимог є антикорупційна боротьба. Поки що виконано одну невелику частину зі всього комплексу антикорупційних заходів – нарешті 28 липня 2022 року конкурсна комісія визнала Олександра Клименка переможцем на посаду голови Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, а генпрокурор майже миттєво затвердив його на посаді [73]. Визнати результати конкурсу і призначити переможця – це була пряма вимога Європейського Союзу. Подібно до проведеного конкурсу на голову САП, Євросоюз вимагає конкурсного призначення голови НАБУ, а також питання «ефективного розслідування та судових вироків». І питання «ефективності» дуже суб'єктивізоване. Швидше за все, вибіркочість застосування правових норм залишиться українською проблемою, з якою буде боротися не українська влада, а боротиметься Євросоюз проти української влади за верховенство права в Україні.

Нарешті, вимоги, що стосуються судової реформи та Конституційного суду, абсолютно не є сюрпризним для української влади. Непроведення, а тепер незавершеність судової реформи – це традиційна проблема нашої правової системи ще з часів президентства Леоніда Кучми. І як би українська влада не пручалася, доведеться нарешті змінити процес призначення суддів до Конституційного Суду, щоб могли працювати фахові судді, провести перевірку Вищої ради правосуддя та створити нову Вищу кваліфікаційну комісію суддів. В іншому випадку, переговори про вступ до Європейського Союзу можуть не розпочатися, і статус кандидата можна також втратити.

Отже, Україна створила прецедент в практиці Європейського Союзу, коли країна отримує статус кандидата, але при цьому з нею не розпочинають переговори про вступ. Розпочнуть після виконання всіх вимог (а статус кандидата, можна сказати, наданий авансом). Для підтвердження статусу кандидата і початку переговорного процесу Україні необхідно виконати сім вимог Європейського Союзу. І якщо вимога, що стосується захисту прав національних меншин, виглядає, як мінімум, не серйозно, то блоки реформ, які передбачають боротьбу з корупцією та забезпечення верховенства права, становлять серйозний виклик українській владній еліті.

Висновки до 2-го розділу

2014 рік приніс значні результати в покращенні відносин України та Європейського Союзу. Відбулось підписання Угоди про асоціацію та було створено Консультативну місію Європейського Союзу Україна. Угода про асоціацію України з Європейським Союзом замінила собою попередній договір, який регулював відносини нашої країни з ЄС – Угоду про партнерство і співпрацю, що була підписана у 1994 році. В квітні 2014 року після початку російської агресії була створена група підтримки України, яка мала на меті підтримка держави в імплементації програми сусідства та Угоди про асоціацію. В 2015 році відбувся перегляд Європейської політики сусідства. Нова Європейська політика сусідства істотно вплинула на підтримку реформ в ключових напрямках. В

2014 році було впроваджено Європейський інструмент сусідства, що замінив собою Європейський інструмент сусідства і партнерства. В вересні 2017 року, почали повністю діяти норми Угоди що стосувалися поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі, часткова імплементація якої настала ще в січні 2016 року.

Європейський Союз став найважливішим торговим партнером України. Відповідно до статистичних даних 2016 року, торгівля України з країнами Європейського Союзу становила 40% від всього торгівельного обороту країни, і 0,9% торгівлі Євросоюзу з оборотом в 29,6 мільярда євро. Також відбулися зміни у масовій свідомості, що уможливили стрімкий прорив у наближенні нашої держави до ЄС. Значною частиною дискусій про можливість набуття Україною членства у ЄС було обговорення приналежності українців до європейського простору. Ставилося питання, чи притаманні українцям морально етичні цінності, що стали визначальними при формуванні сучасної Європи. Після Євромайдану і Революції Гідності відповідь на це питання стала цілком ясною та однозначною.

Вибір українського народу цих цінностей у 2013-14 роках мав дуже далекосяжні наслідки, так як від тоді відбулись важливі зміни в українському суспільстві, що вплинули і на відносини України з Європейським Союзом.

Після анексії автономної республіки Крим та подій, що передували російській агресії – Майдан і Революція Гідності – Європейський Союз по новому подивитися на Україну і на взаємини ЄС-Україна та ЄС-росія. Європейська Рада вже 20 березня 2014 року засудила дії російської федерації. Європейський Союз запровадив ряд санкцій, що є одним із основоположних елементів спільної зовнішньої і безпекової політики ЄС. Санкції Євросоюзу виявилися загалом мало результативними. Також не вдалося досягнути засудження дій росії через рішення Організації Об'єднаних Націй чи інших міжнародних організацій. Не змогли призупинити членство росії і в Раді Європи, а єдине, що вдалося, це позбавити її права голосу. Такі дії свідчили, що немає чіткої спільної позиції європейського співтовариства застосовувати потужні заходи проти російської федерації, не

дивлячись на порушення нею норм міжнародного права і пряме воєнне вторгнення на територію суверенної держави, анексію її територій і вбивство населення. Не було також жодної міжнародної підтримки кримсько-татарського народу, який виявився національною меншиною, чий права нехтувалися на території півострова.

Ставлення всього ЄС до подій Євромайдану, анексії Криму і підтримки війни на Сході України, загалом, формувалося під впливом позиції Німеччини. Берлін визначав свою політику щодо України через призму стосунків з російською федерацією, які завжди обумовлювалися ідеєю співпраці і небажанням конфронтувати, зокрема через залежність від російських енергоносіїв. І це сформувало велике небажання значної кількості країн застосовувати економічні санкції.

Після початку повномасштабної війни 24 лютого 2022 року в європейських країнах переважали очікування, що Україна не встоїть навіть декілька днів. Після того, як Україна піднялася на боротьбу і виявилось, що московські, а разом з ними і європейські, очікування щодо проросійськості і лояльності до Кремля більшості населення нашої країни, були явно завищені, розпочалася, справді, нова реальність для України. Але ця реальність була надзвичайно сприятливою у політичному, економічному і військовому плані.

Після повномасштабного вторгнення російських військ на підтримку народу України ЄС запровадив ряд санкцій спрямованих на ослаблення економіки росії: позбавити її доступу до критичних технологій і ринків та значно обмежити її спроможність вести війну. Європейський Союз повністю солідаризувався із Україною і українським народом. Європейський Союз здійснив конкретні дії, щоб підтримати Україну та її сусідів, які першими надали притулок людям, що рятувались від війни.

28 лютого 2022 року Україна подала заявку на членство України в Європейському Союзі. У відповідь на заявку про вступ до Європейського Союзу Україна отримала від Європейської Комісії опитувальник у двох частинах, де перша частина – стосувалася політичного і економічного розвитку (двох перших

Копенгагенських критеріїв) , друга частина стосувалася можливості імплементації до українського законодавства спільного права ЄС. Україна надала відповіді на обидві частини опитувальника у квітні і в травні 2022 року. Відповідність Копенгагенським критеріям не означає, що країна автоматично стає членом ЄС. Це означає, що, якщо країна не відповідає Копенгагенським критеріям, то навіть переговори із нею розпочинати не будуть.

Наша держава отримала статус кандидата, але для початку переговорів про вступ нам потрібно виконати сім вимог, які стосуються проведення реформ в Україні. Тих реформ, про необхідність яких йшла мова ще з 90-х років минулого століття. Україна вже декілька місяців поспіль працює над виконанням вимог Європейського Союзу.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОСОЮЗУ.

3.1. Вигоди та загрози вступу України до ЄС.

Оцінка можливих вигод та загроз для України і Європейського Союзу в разі приєднання країни до організації завжди викликає палкі суперечки. Для більш чіткого аналізу використовують різноманітні методики: від SWOT-аналізу до прогностичного моделювання.

В. Адамус, С. Бобкевіч та Й. Шевчук провели у 2019 році дослідження за методикою Аналітичного ієрархічного процесу, яка зосереджується на багатокритеріальному прийнятті рішень. Автором даної моделі є Томас Сааті. Методика полягає у створенні шкали порівняльної оцінки для оцінки кількісних та якісних критеріїв [94]. Багатокритеріальне прийняття рішення дозволяє показати спільність певного «дерева» критеріїв і вибрати оптимальний варіант. Працюючи з даними, отриманими в результаті дослідження, ми перенесли його результати на умови 2022 року і зазначили зміни, що відбулися протягом останніх трьох років, з акцентом на поданні Україною заявки на вступ до Європейського Союзу і отриманням статусу кандидата.

Предметом дослідження було питання, чи може Україна стати членом Європейського Союзу. Щоб відповісти на це питання, створено опитувальник, який охоплював три головні критерії – економічний, політичний та соціальний, а також відповідних субкритеріїв до кожного із вищеназваних критеріїв. Дослідження було проведено в двох напрямках: перший – щодо втрат, другий – щодо переваг від вступу України до Європейського Союзу. Для участі у дослідженні було залучено 50 респондентів (українців, поляків та представників інших національностей) в Ягеллонському університеті м. Краків. Це були студенти і випускники факультетів українознавства, міжнародних відносин, політології, міжнародної економіки, європеїстики. Дослідження передбачало використання методів експертного опитування, тож кількість опитуваних 50

осіб була обрана, як цілком релевантна група (рекомендована кількість учасників для такого виду досліджень становить від 20 до 100 осіб, залежно від цілей і тематики опитування [75]).

Серед економічних ризиків, що загрожують вступі України до Європейського Союзу, було виділено цілий ряд можливих перешкод. Першим в результатах дослідження фігурує ризик макроекономічної неспроможності Європейського Союзу. Євросоюз серйозно постраждав від економічної кризи 2008 року, а потім ще від пандемії COVID 19, і зрештою, дорого обійшлась необхідність вводити санкції проти російської федерації і пошук альтернативних джерел енергії для Європи. Тому стан економіки Європейського Союзу може бути достатньо низьким, у порівнянні із попередніми періодами існування організації. Розширення ЄС з включенням ще однієї країни, а особливо країни після тривалої і нищівної війни, пов'язане із витратами коштів. Адже соціально-економічний рівень розвитку більшості країн Євросоюзу і України розділяє, дійсно, прірва. Розмір ВВП України за даними 2021 року становив 200090 млн доларів США, а показник ВВП на душу населення у перерахунку на долари США дорівнювало 4834 доларів[1]. Тоді як, наприклад, у Франції показник ВВП на душу населення у цьому ж році становив 45028 доларів, у Німеччині 50787 доларів, а в Люксембурзі, взагалі, 131301 доларів США [2]. Українська господарська система досить велика, але слаборозвинена, і це може завдати ще більшої шкоди фінансово-економічним інтересам Європейського Союзу, як і самій Україні, що може не витримати жорсткої конкуренції.

Далі йде ризик органічної дестабілізації механізму прийняття рішень в Європейському Союзі. В Раді Європейського Союзу зазвичай голосування відбувається із застосуванням методики кваліфікованої більшості – тобто 55% держав, що представляють не менше 65% населення ЄС повинні бути «за». Населення України, умовно, 45 мільйонів, а це означає, що після виходу Великої Британії з Євросоюзу, вона буде серед 5 країн ЄС із найбільшою кількістю населення. Таким чином, країна з молодою демократією і високим

рівнем корупції мала би більший вплив на прийняття рішень в Європейському Союзі, ніж деякі з країн-засновниць.

Наступним ризиком було названо низький рівень упевненості у поверненні інвестицій у довгостроковій перспективі. Участь в бюджеті Євросоюзу означатиме, що деякі сфери економіки будуть дотуватися з бюджету ЄС. Україна – одна з найбідніших і найбільших за кількістю населення держава в Європі. І буде потребувати значної допомоги, щоб подолати конкуренцію з боку інших країн-членів ЄС (особливо це стосується сільського господарства), і щоб наздогнати хоча б найбідніші держави, що входять до складу Європейського Союзу [94]. Більше того, за дослідженнями CFR Sovereign Risk Index Україна знаходиться в трійці лідерів серед країн з найбільшим ризиком невиконання міжнародних боргів [94, с.186]. Враховуючи те, що це ще й країна з високим рівнем корупції, яка перебуває в стані війни, підвладна частим змінам урядів, має сепаратистські рухи, то існує значна вірогідність, що фінансування Європейського Союзу не принесе очікуваних результатів, а може бути нецільове використання коштів.

З економічних критеріїв на першому місці стоїть ризик внутрішньополітичної нестабільності у країні. Ситуація в середині держави була і залишається досить напруженою. В частині держави йдуть бойові дії, деякі території окуповані російською федерацією. Ситуація на фронті динамічна. Кордони держави окреслені неоднозначно. Ряд діючих політичних партій заборонили і вони припинили свою діяльність, а деякі політичні діячі або втекли з країни, або залишилися і перебувають в страху за своє життя. І не забуваємо, при цьому, що Україна є однією з найбільш корумпованих держав світу. За даними Corruption Perceptions Index країна знаходиться на 30 місці [94, с.187]. Відповідно до рейтингу Transparency International Україна в 2021 році отримала 32 бали зі 100 можливих в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index — CPI). Наш показник знизився на один бал порівняно з 2020 роком, і тепер Україна посідає 122 місце зі 180 країн у CPI [62]. Проте, потрібно сказати, що в Україні значно

покращилася ситуація із сприйняттям корупції. Якщо в 2012 році Україна мала 26 балів, то за десятиріччя вона піднялася на 6 балів і в 2021 році цей показник становив 32 бали. Україна стала однією із 25 країн, які показали істотне зростання протягом останніх 10 років [62]. Разом із Україною зробили такий значний поступ, наприклад, Ангола, Вірменія, Греція та Італія.

Таке зростання рейтингу України розцінюється як прямий і безпосередній наслідок Революції Гідності, що відбулася в 2013-14 роках. Але показник 2021 року дорівнює показнику 2018 року, що напряду вказує на стагнацію у розбудові правової держави і демократії в нашій державі впродовж 2019-2021 років.

Наступний політичний критерій – це неможливість підтримки країни, у якій попираються права людини і права меншин. Однією з умов початку переговорів про вступ країни до Європейського Союзу, відповідно до Копенгагенських критеріїв, є дотримання прав людини і захист прав меншин (будь-яких – етнічних, релігійних, сексуальних тощо). В Україні, а особливо в районах ведення бойових дій і в тимчасово окупованому Крими, спостерігається волюнтаристські арешти і затримання, замовні справи, викрадення людей, знущання і тортури. Жителі Криму, що не мають російського громадянства, піддаються дискримінації, не можуть мати у власності землю, займати посади в державній адміністрації та брати участь у виборах [94]. При чому, вони не можуть реалізувати свої права ні в українській державній системі, бо Україна на даний час не контролює дані території, ні в російській, в силу застосування російського законодавства на тимчасово окупованих українських територіях. На території всієї України, на думку опитаних, спостерігається недотримання свободи слова і застосування сили проти журналістів [94].

Третім ризиком є безпосереднє ведення війни з армією російської федерації. Після розпаду Союзу Радянських Соціалістичних Республік росія, яка оголосила себе правонаступницею радянської держави, продовжувала всі

30 років застосовувати різноманітний тиск на Україну і Європейський Союз, щоб не випустити нашу державу з орбіти свого впливу. Будь-які кроки України чи Євросоюзу спрямовані на взаємне зближення викликали негативну реакцію росії. У 2014 році розпочалася війна російської федерації проти України, а 24 лютого 2022 року відбулося повномасштабне вторгнення російських військ на територію України. Станом на момент написання даної роботи дуже важко прогнозувати, який буде рівень руйнувань української інфраструктури, комунікацій та економіки в цілому, у результаті ведення воєнних дій. А також, відкритим залишається питання як і на скільки зможе росія впливати на міжнародні відносини після російсько-української війни.

Говорячи про соціальні ризики, на перше місце виноситься можлива міграція до Європейського Союзу. Знищення бар'єрів у працевлаштуванні та поселенні на постійне місце проживання на території Євросоюзу може спричинити значне збільшення еміграції українців на територію багатих країн ЄС. А це, в свою чергу, може спровокувати незадоволення місцевих мешканців через наплив дешевої робочої сили.

Другим ризиком є зростання ваги популістських ідеологій. Інтеграція чергового члена Європейського Союзу може викликати підвищення уваги до популістських ідеологій, пов'язаних із виходом з ЄС країн, що зараз перебувають у складі Євросоюзу. Багато країн були проти розширення Європейського Союзу ще у 2004 році і покладають на це вину за існуючу кризу ЄС. Останніми роками посилюються праві рухи, такі як «Народний фронт» у Франції чи «Фідес» в Угорщині [78]. Це тягне за собою інтенсифікацію розмежувань між соціальними групами і відродження та інтенсивний розвиток крайньоправих ідеологій з антиєвроінтеграційною риторикою в політиці. Ультрапатріотичні крайньоправі рухи можуть посилитися у разі вступу України до Європейського Союзу. Особливо це стає разючим фактом з огляду на низький рівень економічного розвитку України, низький ВВП та війну. Наслідком може бути не лише зростання впливу правих в країнах-членах ЄС, що агітуватимуть за вихід з Євросоюзу, але й підвищення

популярності ультранаціоналістів в Україні, що будуть послуговуватися антиінтеграційною риторикою.

Третім аспектом на який варто звернути увагу названо негативний вплив на єдність і стабільність Європейського Союзу. Країни-члени ЄС не мають єдиної позиції щодо майбутнього членства України в організації. Традиційно займають позицію проти набуття членства Україною, наприклад, Голландія, Бельгія, Франція, Німеччина, Угорщина [133]. Вступ України проти волі цих країн неможливий, а навіть якби й був можливий, то це загрожувало б розколом спільноти. Україна, як ми вже зазначали, має порівняно велику кількість населення, а відповідно, буде мати значну кількість голосів в Раді, що, на думку, політиків з країні із великим «стажем» перебування в ЄС, буде не справедливо. І це загрожуватиме стабільності організації.

Застосування методики Аналітичного ієрархічного процесу для визначення можливих переваг від вступу України до Європейського Союзу дає досить обнадійливі результати.

З-поміж економічних критеріїв першим називають збільшення спільного ринку. Приєднання України до Європейського Союзу буде означати для українського ринку дію чотирьох свобод єдиного ринку – свободи пересування людей, товарів, послуг і капіталів (це вже започатковано шляхом введення в дію положень про поглиблену і всеохоплюючу зону вільної торгівлі і принесло зростання як імпорту так і експорту). Вступ до Європейського Союзу збільшить довіру до української економіки від закордонних інвесторів. Європейські підприємства зможуть скористатися з не перевантаженого українського ринку з дешевою робочою силою, що може спричинити зростання конкурентоспроможності всієї економіки ЄС. Як і закладалося ідеєю спільного ринку, підприємства отримають спрощення в організації різного роду своєї діяльності, а споживачі зможуть скористатися збільшенням асортименту продукції.

Другим фактором є вступ країни з найбільшою кількістю чорноземів у Європі. Україна, дійсно, має найбільші запаси чорноземних ґрунтів на континенті. Завдяки цьому у неї одні з найкращих умов для виробництва сільськогосподарської продукції у світі, і вона могла б забезпечувати Європу продовольством за цінами, що значно нижчі, ніж в інших виробників. Але для цього потрібні більш передові технології, кращий насіннєвий матеріал, якісніші органічні добрива, щоб використовувати свої природні переваги і стати ключовим експортером продовольства. Вступ до Європейського Союзу може також уможливити продаж землі для громадян інших держав, що дозволить залучити іноземні інвестиції (поки що від 1991 року такі операції з землею не можливі). Залучення інвестиційних коштів, та й сам дозвіл продажу землі для всіх суб'єктів, могло би забезпечити модернізацію сільського господарства.

Третій економічний чинник – це вступ країни із великими родовищами природного газу. За оцінками української державної структури «Укргеофізик» на території країни заходиться близько 5,5 трильйона кубометрів невідкритих родовищ газу. Україна має плани із збільшення його видобутку, що дозволило би збільшити експорт власного газу до країн Європейського Союзу, а це, у свою чергу, дозволило би Європі зменшити залежність від газу, що поставляється з-за меж континенту. Однак газовий сектор України є надто корумпований, і регуляторні документи Європейського Союзу могли б допомогти Україні подолати цю проблему. Зниження рівня корупції та внутрішнього споживання газу (внаслідок впровадження сучасних високих технологій виробництва та енергозбереження) принесли би результат і Україні і всій Європі.

Наступним аналізувався політичний критерій. І першим субкритерієм стало отримання партнера із вигідною геополітичною позицією. Географічно Україна знаходиться на перетині ліній конфліктів і протистояння між країнами Європейського Союзу і росією. Через Україну тягнеться нафтопровід із сибірських родовищ газу. Розташування в Чорноморському

регіоні дає додаткові переваги, оскільки в акваторії Чорного моря знаходяться значні поклади корисних копалин, а водний простір інтенсивно використовується для торгівлі, у тому числі транзитної. Територія Чорного моря та всього регіону становить стратегічний інтерес з воєнної точки зору (що значною мірою свого часу допомогло стати повноправними членами Європейського Союзу Болгарії та Румунії). Нарешті, проєвропейська Україна – це буфер між Західною цивілізацією і євразійським світом. Тому, чим безпечніша і стабільніша Україна, тим безпечнішою є ситуація в усіх країнах Європейського Союзу.

Другим чинником називають збільшення контролю над міграцією. Посилення міграційного контролю на кордонах України із західними сусідами, що належать до Європейського Союзу дозволило би істотно скоротити кількість нелегальних іммігрантів, що прагнуть дістатися до країн Західної Європи через територію нашої держави. Також це дозволило б вирішити проблему нелегальної еміграції самих українців на територію країн ЄС, перш за все до Польщі, де працюють за нижчу оплату праці, ніж поляки.

Третій фактор із політичного критерію – це ослаблення впливу росії. Україну тривалий час намагалися поділити за різними ознаками на Схід і Захід. Справді, наша держава знаходиться на лінії зіткнення цивілізацій і не є заповнена однорідним монокультурним і одномовним середовищем. Тому, на частині територій вдавалося розбурхувати навіть сепаратистські настрої, зокрема в Криму, на Донбасі. Членство України в Європейському Союзі покаже, що Україна же не розділена і не може бути полем боротьби за сфери впливу, а прийняла повністю проєвропейську позицію і знаходиться в потужній міжнародній організації.

Із соціальних критеріїв першим є збільшення кількості населення продуктивного віку. В Україні мешкає (з урахуванням осіб що тимчасово покинули країну для пошуку роботи або у зв'язку із нападом російської армії і веденням бойових дій) 45 мільйонів жителів. Понад 70% від цієї кількості – це люди продуктивного віку, що вигідно відрізняє її від старіючих суспільств

Західної Європи. Серед українців можна знайти як людей, що являють собою дешеву робочу силу, так і осіб з високим рівнем освіти, що можуть долучитися і стати частиною зрівноваженого суспільного розвитку всієї Європи.

Другий субкритерій – це зростання рівня довіри громадян до європейських принципів і цінностей. Попри те, що Європейський Союз був створений головним чином з політичних і економічних причин, Лісабонський договір говорить також про спільні цінності, такі як ідея інклюзії та універсальних прав людини, відповідно до яких ніхто не може бути дискримінований, а також про взаємну толерантність і рівність. Залучення України буде означати, що універсальні і фундаментальні цінності і надалі залишаються ключовими в ширшій європейській інтеграції.

Третій фактор – позитивний вплив вступу України до Європейського Союзу на пострадянські країни. Зовнішньополітичний вибір України має значення для пострадянського світу. Набуття Україною членства в Євросоюзі дасть позитивний сигнал іншим країнам, що були колишніми радянськими республіками (Вірменія, Азербайджан, Грузія, Молдова, Білорус чи Казахстан). Покаже, що вони можуть боротися за свою незалежність від Москви і не повинні боятися відійти від неї. Це підтримає прагнення пострадянських держав формувати власну незалежну проєвропейську зовнішню політику, аж до набуття деякими із них статусу члена ЄС.

Критерії та субкритерії були визначені на підставі спеціалізованої літератури. Вони були відібрані і структуровані для потреб застосування методики Аналітичного ієрархічного процесу. Головні критерії: економічний, політичний і соціальний були визначені, як відображення копенгагенських критеріїв, яким повинна відповідати держава, щоб із нею могли розпочати переговори про вступ до Європейського Союзу. Субкритерії розглядають найбільш часто обговорювані в колах експертів вигоди та втрати від вступу України до Європейського Союзу. Аналіз проводився за допомогою методики Аналітичного ієрархічного процесу із застосуванням програмного

забезпечення «Super Decisions». Було виділено два альтернативних рішення, що базувалися на відповідях респондентів. Альтернатива «А» передбачала, що Україна, на думку респондента, повинна вступити до Європейського Союзу. Альтернатива «Б», відповідно, передбачала, що Україна не готова до того, щоб стати членом Європейського Союзу.

За результатами проведеного аналізу головних критеріїв у розрізі переваг, було встановлено, що політичний критерій з результатом 40,33% є найбільш важливим, з точки зору респондентів. Вслід за ним іде економічний критерій, який становить 37,51%. На третім місці заходиться суспільний критерій - 22,15% [94, с.190]. На думку організаторів дослідження такий результат вказує, що респонденти бачать, перш за все, політичні переваги від інтеграції України до Європейського Союзу і пов'язують це зі стратегічним геополітичним розташуванням країни та можливістю зменшення російського впливу. Друге місце належить економічному критерію, що може означати прихильність респондентів до думки про велике значення природних ресурсів України (таких як чорноземи та поклади природного газу), а також бачать переваги у збільшенні простору єдиного ринку.

Порівнюючи субкритерії в межах економічного критерію, виявилось, що прийняття країни з найбільшими масивами чорнозему в Європі є найважливішим чинником для респондентів (40.59%). Отже, учасники опитування високо оцінили можливості українського сільського господарства. На другому місці з результатом 36.37% заходиться фактор прийняття країни з великими покладами природного газу, а на третьому – зростання спільного ринку – 23,04% [94].

В межах політичного критерію найважливішою перевагою потенційного членства України в ЄС є ослаблення російських впливів – 46.36%. Респонденти розуміють, що ослаблення впливу росії принесло би користь всій Європі, яка остерігається імперіалістичних зазіхань російської федерації. На другому місці знаходиться теза про появу нового стратегічного

геополітичного партнера - 30.98%, а на третьому – збільшення контролю над міграцією - 22.65% [94].

Розглядаючи соціальний критерій респонденти вибрали позитивний вплив набуття Україною членства в ЄС на інші пострадянські країни як найбільш важливий, що може бути, на думку організаторів дослідження, із тим фактом, що респонденти вірять у можливість інших пострадянських країн наслідувати приклад України та інтенсифікувати зусилля з метою зменшення російського впливу та зближення з ЄС. Цей чинник набрав 52.28% голосів і знаходиться на першому місці зі значною перевагою над другим підкритерієм – збільшення кількості населення працездатного віку, який набрав 36.31%. Фактор впливу, що зросте рівень довіри до європейський цінностей і принципів, отримав лише 11,42% голосів [94].

Оцінка всієї можливої цінності для пріоритетів головних критеріїв переваг від вступу України до Європейського Союзу мала на меті спрямувати відповіді респондентів у двох альтернативних варіантах прийняття рішень – А і Б. Перша альтернатива передбачала, що Україна стане членом Європейського Союзу, друга – ще членства не набуде. В рамках політичного критерію альтернатива «А» отримала (згідно підрахунку результатів за методикою ієрархічного процесу) показник 0,35525 і це було вище, ніж альтернатива «Б», що отримала 0,20567. Це може означати, що респонденти свідомі того, що вступ України до Євросоюзу ослабить російські впливи, а це, у свою чергу, принесе користь всій Європі. Так само у випадку з економічним критерієм респонденти вище оцінили альтернативу «А» (0,16426) у порівняння з альтернативою «Б» (0,09510). По іншому виглядає ситуація із аналізом соціального критерію. Респонденти вважали, що Україні не дуже пасує роль кандидата на вступ до Європейського Союзу за соціальним критерієм: альтернатива «А» має показник 0,19687, а альтернатива «Б» - 0,15054. Проте, як бачимо, різниця в показниках тут не така істотна, як у попередніх двох критеріях.

Оцінюючи втрати від набуття Україною членства в Європейському Союзі, перш за все, необхідно визначити «ціну», яку повинне заплатити суспільство (і українське, і європейське, а можливо, навіть світове) за розширення ЄС на територію нашої держави.

Провівши порівняльний аналіз головних критеріїв з точки зору втрат і загроз, виявилось, що на першому місці знаходиться економічний критерій з результатом 46,37%, і економічні втрати розглядаються як найбільш загрозливі, на думку респондентів. На другому місці знаходиться політичний критерій із результатом 36,26%. Третє місце займає соціальний критерій, який набрав 17,36%. Цей результат показує, що респонденти вважають українську економіку слаборозвиненою і приєднання країни з низьким рівнем економічного розвитку може мати негативний вплив на Європейський Союз, який і так знаходиться далеко не на піку своєї економічної могутності. Друге місце зайняте політичним критерієм може означати, що респонденти не хочуть, щоб до Євросоюзу приєдналася країна, у якій ідуть бойові дії, де не дотримуються прав людини та ставиться під сумнів дотримання прав меншин.

В результаті порівняння субкритеріїв економічного критерію щодо втрат і загроз, то виявилось, що відсутність гарантій інвестицій в довгостроковій перспективі було найбільш важливим для респондентів – 44,49%. Наступною загрозою вважають, що Україна не буде в змозі засвоїти фінансову підтримку, яку отримає від Європейського Союзу, що може бути пов'язано із розповсюдженням явищем корупції, політичною нестабільністю та непрозорістю правової системи в державі. Респонденти також вважають, що одним із копенгагенських критеріїв є функціонування ринкової економіки, що може бути конкурентоспроможною на вільному ринку, щоб встояти в єдиному економічному просторі, а Україну від решти країн Євросоюзу відділяє глибока економічна прірва. Це означає, що Україні ще далеко до виконання даного критерія.

Щодо політичного критерію, то респонденти вважають, що найбільш значними втратами для ЄС буде підтримка держави з нестабільною внутрішньополітичною ситуацією (40,97%). На другому місці знаходиться фактор підтримки держави, в якій не дотримуються прав людини, з результатом 33,73%. Респонденти вважають, що Україна не виконує таких Копенгагенських критеріїв як стабільна демократія, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншості. На третьому місці учасники дослідження розмістили чинник загострення конфлікту з росією (25,32%) [94].

Говорячи про соціальний критерій, то найвищий результат у зростання популізму. За нього віддали свої голоси 45,23% респондентів. На другому місці із результатом 32,50% знаходиться чинник негативного впливу на єдність і стабільність Європейського Союзу. А загроза підвищення міграції до Євросоюзу набрала найменше – 22,28% голосів. Це вказує на те, що респонденти найбільше бояться, що вступ країни зі слабкою економікою, нестабільною політичною ситуацією, до того ж її приєднання не підтримує багато держав, міг би підсилити популізм і зміцнити позиції праворадикальних формувань.

Оцінка всієї можливої цінності для пріоритетів головних критеріїв втрат і загроз від вступу України до Європейського Союзу, як і у випадку вигід і переваг, що ми розглядали у попередньому підрозділі, мала на меті спрямувати відповіді респондентів у двох альтернативних варіантах прийняття рішень – А і Б. Перша альтернатива передбачала, що Україна набуде членства у Європейському Союзі, друга – що не стане членом ЄС. Альтернатива «А» виявилася отримала більшу кількість балів (0,37134) ніж альтернатива „В” (0,24756), що означає визнання респондентами, що у разі набуття Україною членства, Європейський Союз змушений буде заплатити надто високу ціну за таке розширення. Це може бути пов'язане з економічним розривом між країнами Євросоюзу і Україною та слаборозвиненою економікою України. Також, у випадку головного

політичного критерію, респонденти вважають, що Україна не повинна увійти до Європейського Союзу з огляду на надто високі політичні втрати (0,26741). І так само вони бачать ситуацію у випадку пріоритету соціального критерію, хоча тут перевага альтернативи «А» (0,09028) над alternatywą „В” (0,07899) менша, ніж у попередніх критеріях.

Співпраця переваг і загроз та втрат, що стоються набуття Україною членства в ЄС, дає можливість глибше проаналізувати проблематику у напрямку кожного із критеріях на підставі загальних пріоритетів. Для цього автори дослідження провели кореляцію показників переваг і загроз та втрат, які були вже вираховані раніше. Таблиця показує з якими критеріями респонденти пов'язують найбільші переваги для Європейського Союзу, а з якими – втрати ЄС.

Аналізуючи переваги та загрози і втрати у рамках альтернативи «А», очевидно, що респонденти визначають політичні переваги як найбільш важливий критерій для оцінки вступу України до Європейського Союзу (0,355). Цей показник, однак, генерує високі цифри політичних втрат і загроз, тому не можна вважати цей критерій найкращою опцією для здійснення вибору. Економічний критерій показує найвищий показник втрат і загроз (0,371) і досить низькі цифри переваг, у порівняння з втратами. Співвідношення показників переваг до втрат і загроз дуже мале і становить лише 0,442. Якщо дивитися на соціальний критерій, то переваги вступу були б, на думку респондентів, найменшими (0,162), але співвідношення переваг до втрат і загроз для цього критерію найвище (1,796).

Якщо проаналізувати пріоритети в контексті альтернативи «Б», то найбільші переваги, на думку респондентів, формує політичний критерій – 0,206. У той же час, однак, створює і високі загрози та втрати – 1,178. Найменшої ваги респонденти надають економічному критерію (0,384), і це показує, що не бачать вони великих економічних втрат пов'язаних із відсутністю перебування України в Європейському Союзі. Найвищий показник співвідношення переваг і загроз та втрат показує соціальний

критерій – 2,492. Переваги, що виникають із вибору альтернативи «Б» значно перевищують втрати і загрози в рамках цього критерію.

Шляхом додавання отриманих результатів отримали співвідношення переваг до втрат і загроз для обидвох альтернатив.

Щоб краще проаналізувати проблему, було порівняно окремо переваги і втрати та загрози для альтернатив «А» і «Б». Щодо переваг, підрахунки вказують, що відносно краща альтернатива на час проведення дослідження була в альтернативи «А» - приєднанню України до Європейського Союзу (0,682). Однак, щодо втрат і загроз, відносно кращою є альтернатива «Б» (0,505), тобто неприєднання України до Євросоюзу. Аналізуючи, все ж таки, співвідношення переваг до загроз і втрат, зазначимо, що незначна перевага, на час проведення дослідження, була за альтернативою «Б» (0,986). Проте різниця, як бачимо, була лише в сотих долях показника, що вказує на фактичну рівнозначність альтернатив на практиці.

У Європейському Союзі немає єдиної думки щодо майбутнього членства України в організації. Виділяють багато переваг, таких як: ослаблення російських впливів, роль України як буфера, використання потенціалу українського сільського господарства, збільшення кількості населення працездатного віку та позитивний вплив, який вступ України до ЄС, може мати на інші пострадянські країни. З іншої сторони вступ, вважали раніше, міг викликати загострення протистояння з росією, стати загрозою стабільності і дієздатності організації, а також спровокувати зростання популізму.

Отже, результат проведення дослідження за методикою Аналітичного ієрархічного процесу із 50 респондентами показав, що переваги і загрози та втрати від вступу України до Європейського Союзу знаходяться майже в стані паритету. Найважливішими перевагами від можливого членства України в ЄС, на думку респондентів, можуть бути політичні здобутки, що пов'язані з ослабленням впливів росії, появою нового партнера із сильною геополітичною позицією та зростанням контролю над міграцією.

Найбільшими загрозами респонденти вважали економічні втрати, у тому числі ризик організаційної дестабілізації і макроекономічної неієздатності ЄС, а також відсутність впевненості у поверненні інвестицій і довгостроковій перспективі.

З проведеного дослідження також впливає, що не дивлячись на те, що Україна зробила значний поступ у напрямку виконання критеріїв членства, респонденти вважали, що вона не повністю відповідає всім необхідним умовам [91]. І це абсолютно перегукується із рішенням Європейського Союзу про виконання семи реформ для початку переговорів про вступ до ЄС, про які йшлося у попередньому розділі.

3.2. Політичні, економічні і соціальні можливості України, як майбутнього члена ЄС.

Україна отримала статус кандидата і працює над тим, щоб розпочати переговорний процес про вступ до Європейського Союзу. Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль назвав шість переваг статусу кандидата на членство в ЄС [112]. По-перше, це правове закріплення європейського майбутнього України. Це означає, що Україна не приєднається до ЄС миттєво, а пройде процес, у якому вона вже відповідає багатьом необхідним критеріям. По-друге, підготовка до членства включатиме завершення комплексної трансформації в усіх сферах. Україну постійно підтримуватиме Єврокомісія, яка надаватиме їй необхідні консультації та іншу допомогу. Третє, Україна стане повноправним учасником програм та ініціатив ЄС, доступних як для країн ЄС, так і для країн-кандидатів. В результаті Україна, як країна-кандидат, матиме більше можливостей, щоб її голос був почутий у процесі формування політики ЄС. Четверте, отримавши статус країни-кандидата та прагнучи до членства, Україна стане більш привабливою для інвесторів. Бізнес-клімат буде наближений до умов ЄС – інвестори працюватимуть на передбачуваному та захищеному від бізнесу ринку. П'яте, Україна отримає доступ до фінансової допомоги країнам, які готуються до вступу в ЄС (Інструмент передвступної допомоги (ІРА)). Ця допомога може мати форму грантів, інвестицій або технічної допомоги. Шосте, ЄС буде розглядати кошти на відновлення України не як післявоєнну реконструкцію чужої країни, а як інвестицію в процвітання потенційного члена ЄС.

Аналітики переважно погоджуються із переліком переваг, що вказав український прем'єр-міністр, і навіть додають більше [54]. Основні переваги випливають із однозначності цивілізаційного вбору, який зробили українці, і цей вибір прийняли європейські партнери. Україна перестала бути буфером і сірою зоною на межі зіткнення цивілізацій. Європейський Союз тепер розглядає Україну як частину західної євроатлантичної цивілізації, частину свого цивілізаційного простору.

З моменту надання статусу кандидата Європейський Союз взяв на себе значну частину відповідальності за те, як у майбутньому буде розвиватися територія окреслена на політичній карті лінією українського державного кордону. Україна цілком вписується в концепцію «вітрини Заходу» в рамках міжцивілізаційного протистояння XXI століття: у нас було тривале перебування в складі Радянського Союзу, перед тим – включення більшості земель до російської імперії, але на даний час росія формує тоталітарне закрите суспільство «руській мір», а Україна обрала демократію, ринок і правову державу. Відповідно, Україна може розраховувати на масову західну підтримку, навіть перебуваючи ще лише в статусі кандидата на вступ до Європейського Союзу.

Перспектива набуття повного членства в Європейському Союзі також буде стимулювати українську владу до швидких і ефективних реформ. А реалізація цих реформ буде проводитися із значними фінансовими вливаннями з Євросоюзу.

Статус кандидата дасть можливість Україні отримати доступ до фінансових інструментів допомоги Європейського Союзу, що були передбачені для підтримки країн, які проходять передвступний період. Фінансова допомога надається у формі грантів, інвестицій та технічної допомоги. Наприклад, напередодні першого розширення ЄС на Схід у 2004 році країни Центрально-східної Європи отримували значні кошти за програмами PHARE (допомога у реструктуризації економік Польщі та Угорщини), SAPARD (програма перебудови аграрного сектору та допомоги сільським районам), ISPA (інфраструктурні проєкти у сферах транспорту та екології). Протягом десяти передвступних років Польща отримала в рамках цих програм еквівалент близько 2,5 мільярда євро [92]. Були ще програми TACIS та багато інших можливостей фінансування. Потрібно враховувати, що країни Центрально-східної Європи не були зруйновані війною, як Україна. Тому на підготовку України на вступ до Європейського Союзу доведеться виділяти значно більші кошти, ніж було виділено на країни, що вступали в 2004 році, чи в 2007 році.

Доступ до фінансових інструментів у якості кандидата на вступ до ЄС істотно покращує ситуацію для України у порівнянні з 2014-2021 роками, коли

відносини визначалися Угодою про асоціацію, а допомога Європейського Союзу йшла через такі інструменти як макрофінансова допомога та інструменти Європейської політики сусідства.

Макрофінансова допомога країнам-кандидатам – це фінансовий інструмент, що функціонує як специфічна підтримка Європейським Союзом своїх партнерів на основі надання кредитів на вигідних умовах. Кінцева мета надання такої форми фінансової допомоги – це відновлення стійкості країни перед обличчям фінансово-економічних труднощів через нестачу зовнішнього фінансування. Але отримати макрофінансову допомогу можна лише у крайньому випадку, якщо кредитування через фінансові інструменти Міжнародного Валютного Фонду змогло виправити ситуації. Тобто, навіть після отримання кредитного траншу від МВФ залишається нестача зовнішнього фінансування (external financing gap).

Європейська політика сусідства – це ще один інструмент, що використовується Європейським Союзом починаючи з 2004 року для посилення стабільності та безпеки і підтримки процвітання держав, що є сусідами Європейського Союзу. ЄПС реалізовується через механізми політичної асоціації та економічної інтеграції. У рамках Європейської політики сусідства скеровується розвиток і рух країн у напрямки подальшої демократизації, добрих управлінських практик, верховенства права і захисту прав меншин, розвитку ринкової економіки.

Європейська політика сусідства у 2014-2020 роках оперувала бюджетом у 15,5 млрд. євро [54].

Станом на червень 2022 року Європейська політика сусідства охоплювала у рамках східного виміру зовнішньої політики ЄС Вірменію, Азербайджан, Білорусь, Грузію, Молдову і Україну, а в рамках південного виміру – Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданію, Лівію, Ліван, Марокко, Палестину, Сирію і Туніс.

Для країн-кандидатів передбачені інші покращені програми підтримки на відміну від держав, що лише потенційно можуть бути кандидатами. Ключовий потік фінансової підтримки спрямовується через Інструмент передвступної допомоги.

Для реалізації програм підтримки у рамках Інструменту передвступної допомоги існує спеціальний фонд Європейського Союзу, кошти з якого використовуються для державницьких інститутів у країнах-кандидатах за аналогією із відповідними інституціями Євросоюзу. Іншими напрямками підтримки є надання допомоги для розбудови транспортної інфраструктури, активізації регіонального співробітництва, збереження і захисту довкілля, розвитку людського капіталу, стимулювання економічного розвитку через реально діючі ринкові механізми.

Проте, кінцевою метою всіх цих програм є поглиблена інтеграція у сфері пристосування законодавства країни-кандидата до правових норм Європейського Союзу. На адаптацію національного законодавства і правових структур та органів виконавчої влади і використовуватиметься увесь масив технічної і фінансової допомоги Євросоюзу. Так уже відбулося до цього року із такими країнами як Албанія, Боснія і Герцеговина, Косово, Чорногорія, Північна Македонія, Сербія, Туреччина. Зрештою, громадяни країни-кандидата, завдяки проведеним реформам, повинні мати такі самі можливості і користуватися такими самими правовими стандартами, які запроваджені для мешканців країн-членів Європейського Союзу.

Перед Україною відкриваються нові можливості у двосторонній міжнародній співпраці із країнами Європейського Союзу. Оскільки фонди ЄС, що розраховані на підтримку країн-кандидатів можуть використовуватися не лише на зміни у самих країнах, що планують стати членами Євросоюзу, але й державах, що вже є членами ЄС і співпрацюють в рамках регіонального співробітництва із країнами-кандидатами.

Інструмент передвступної допомоги зарекомендував себе досить добре і на зміну ІРА прийшов ІРА-ІІ, загальний бюджет якого становив на час з 2014 до 2020 років 12,8 млрд. євро. А на 2021-2027 роки передбачено бюджет для фінансування країн (див. таблицю 3.2.)в розмірі 14,16 млрд. євро [54].

Таблиця 3.2.

Орієнтовні обсяги фінансування Інструменту допомоги перед вступом II
(ІРА II) у 2014-2020 роках, млн євро [54]

Країна	2014	2015	2016	2017	2018-2020	Всього 2014-2020
Албанія	68.7	91.9	82.7	80.2	316.3	639.5
Боснія і Герцеговина	75.7	39.7	47.0	74.8	314.9	552.1
Косово	66.8	82.1	73.9	78.2	301.3	602.1
Чорногорія	39.5	36.4	35.4	41.3	126.5	279.1
Північна Македонія	81.7	67.2	64.6	82.2	313.1	608.7
Сербія	179.0	223.1	202.8	212.2	722.2	1 539.1
Туреччина	614.0	626.0	620.0	493.0	1 181.0	3 533.0
Мультикраїнна допомога	242.3	346.7	435.3	403.4	1 552.5	2 980.2

Хай не вводять в оману приблизна рівнозначність (у млрд. євро) розміру фінансової допомоги у рамках Європейської політики сусідства та Інструменту передвступної допомоги. Допомога розподіляється на певну кількість країн, яка охоплюється цими програмами допомоги. У першому варіанті ми бачимо значно більшу кількість претендентів на фінансову підтримку, ніж у другому. Тому, якщо виміряти одну й другу допомогу у відсотках від ВВП країн-отримувачів, побачимо, що в рамках ІРА-II кожна країна (крім Туреччини) отримала протягом 2014-2020 років фінансову підтримку у розмірі 9,5% щорічного Валового внутрішнього продукту країн-кандидатів. А в рамках програми Європейської політики сусідства держави-сусіди Європейського Союзу отримали підтримку, що в середньому становила 1,2% ВВП цих країн [54].

Окрім Інструменту передвступної допомоги Україна зможе розраховувати на фінансову підтримку повоєнної відбудови держави, оскільки Фонд солідарності з Україною, Європейська Рада та Європейська Комісія вже анонсували такі

наміри. В комюніке Європейської комісії [33] від 18 травня 2022 року йшлося про те, що для відновлення України після війни важливим пріоритетом є відновлення інфраструктури, системи охорони здоров'я і освіти; відновлення житлового фонду, що постраждав від час воєнних дій; а також формування енергетичної стабільності та кібернетичного захисту за стандартами прийнятими у Європейському Союзі. Другим напрямком буде подальша модернізація державних інститутів з метою досягнення високих якісних стандартів у публічному управлінні на державному, регіональному та місцевому рівні з дотриманням принципів верховенства права. Третій напрямок – це реалізація регуляторних механізмів та структурного порядку денного спрямованого на подальшу інтеграцію у економічному та соціальному вимірах. І, нарешті, четвертий напрямок допомоги – це відновлення української економіки і оздоровлення українського суспільства шляхом розвитку соціального ресурсу та підвищення конкурентоспроможності українських товарів і послуг, а також підтримка «зеленої» спрямованості господарського комплексу, цифрової трансформації та зростання значення приватного сектора.

Отже, головною перевагою України, як майбутнього члена ЄС, стає доступ до коштів у рамках Інструменту передвступної допомоги, який на відміну від інструментів у рамках політики сусідства, має набагато ефективніші механізми і більші фонди для підтримки поглиблення економічної, політичної і правової інтеграції. За аналогією із країнами Центрально-східної Європи та Балканськими країнами, України отримає значну допомогу, але розмір її буде значно більший, оскільки потрібно буде відбудовувати економіку після війни.

Висновки до 3-го розділу

Україна отримала статус кандидата і працює над тим, щоб розпочати переговорний процес про вступ до Європейського Союзу. З цього приводу ведуться чимало дискусій, чим це може загрожувати нашому майбутньому або які переваги ми отримаємо від членства в ЄС.

Оцінка можливих вигод та загроз для України і Європейського Союзу в разі приєднання країни до ЄС є досить суперечливим питанням. Серед економічних ризиків, що загрожують вступові України до Європейського Союзу, було виділено цілий ряд можливих перешкод. Першим в результатах дослідження фігурує ризик макроекономічної неспроможності Європейського Союзу. Євросоюз серйозно постраждав від економічної кризи 2008 року, а потім ще від пандемії COVID 19, і зрештою, дорого обійшлась необхідність вводити санкції проти російської федерації і пошук альтернативних джерел енергії для Європи. Тому стан економіки Європейського Союзу може бути достатньо низьким, у порівнянні із попередніми періодами існування організації. Розширення ЄС з включенням ще однієї країни, а особливо країни після тривалої і нищівної війни, пов'язане із витратами коштів.

Наступним є ризик органічної дестабілізації механізму прийняття рішень в Європейському Союзі. В Раді Європейського Союзу зазвичай голосування відбувається із застосуванням методики кваліфікованої більшості – тобто 55% держав, що представляють не менше 65% населення ЄС повинні бути «за». Населення України, умовно, 45 мільйонів, а це означає, що після виходу Великої Британії з Євросоюзу, вона буде серед 5 країн ЄС із найбільшою кількістю населення. Таким чином, країна з молодою демократією і високим рівнем корупції зможе мати більший вплив на прийняття рішень в Європейському Союзі, ніж деякі з країн-засновниць. Це дуже насторожує інші країни-учасниці.

Інший ризик це низький рівень упевненості у поверненні інвестицій у довгостроковій перспективі. Участь в бюджеті Євросоюзу означатиме, що деякі сфери економіки будуть дотуватися з бюджету ЄС. Україна – одна з найбільш і найбільших за кількістю населення держава в Європі. І буде потребувати значної допомоги, щоб подолати конкуренцію з боку інших країн-членів ЄС.

З економічних критеріїв на першому місці стоїть ризик внутрішньополітичної нестабільності у країні. Тут очевидно, що ситуація поки що напружена, тому що в частині держави йдуть активні бойові дії, а деякі території окуповані російською федерацією.

Наступним ризиком є безпосереднє ведення війни з армією російської федерації. Будь-які кроки України чи Євросоюзу спрямовані на взаємне зближення викликали негативну реакцію росії. У 2014 році розпочалася війна російської федерації проти України, а 24 лютого 2022 року відбулося повномасштабне вторгнення російських військ на територію України. Станом на момент написання даної роботи дуже важко прогнозувати, який буде рівень руйнувань української інфраструктури, комунікацій та економіки в цілому, у результаті ведення воєнних дій. Важливим залишається питання як і на скільки зможе росія впливати на міжнародні відносини після російсько-української війни.

Говорячи про соціальні ризики, на перше місце виноситься можлива міграція до Європейського Союзу. Знищення бар'єрів у працевлаштуванні та поселенні на постійне місце проживання на території Євросоюзу може спричинити значне збільшення еміграції українців на територію багатих країн ЄС. Другим ризиком є зростання ваги популістських ідеологій. Інтеграція чергового члена Європейського Союзу може викликати підвищення уваги до популістських ідеологій, пов'язаних із виходом з ЄС країн, що зараз перебувають у складі Євросоюзу.

Незважаючи на всі вищеперераховані загрози та виклики для України від членства в ЄС, визначення можливих переваг від вступу України до Європейського Союзу дає досить обнадійливі результати.

Важливим економічним критерієм називають збільшення спільного ринку. Приєднання України до Європейського Союзу буде означати для українського ринку дію чотирьох свобод єдиного ринку – свободи пересування людей, товарів, послуг і капіталів. Вступ до Європейського Союзу збільшить довіру до української економіки від закордонних інвесторів. Другим фактором є вступ країни з найбільшою кількістю чорноземів у Європі. Україна, дійсно, має найбільші запаси чорноземних ґрунтів на континенті. Завдяки цьому у неї одні з найкращих умов для виробництва сільськогосподарської продукції у світі, і вона могла б забезпечувати Європу продовольством за цінами, що значно нижчі, ніж в інших виробників. Третій економічний чинник – це вступ країни із великими родовищами природного газу. За оцінками української державної структури «Укргеофізик» на території країни заходиться близько 5,5 трильйона кубометрів невідкритих родовищ газу, які Україна могли б видобувати та продавати в Європу. Цим самим зменшуюючи їх залежність від російського газу.

Щодо політичних переваг вступу України до ЄС стало отримання партнера із вигідною геополітичною позицією. Географічно Україна знаходиться на перетині ліній конфліктів і протистояння між країнами Європейського Союзу і росією. Через Україну тягнеться нафтопровід із сибірських родовищ газу. Розташування в Чорноморському регіоні дає додаткові переваги, оскільки в акваторії Чорного моря знаходяться значні поклади корисних копалин, а водний простір інтенсивно використовується для торгівлі, у тому числі транзитної. Територія Чорного моря та всього регіону становить стратегічний інтерес з воєнної точки зору. Нарешті, проєвропейська Україна – це буфер між Західною цивілізацією і

євразійським світом. Тому, чим безпечніша і стабільніша Україна, тим безпечнішою є ситуація в усіх країнах Європейського Союзу.

Іншою можливістю є збільшення контролю над міграцією. Посилення міграційного контролю на кордонах України із західними сусідами, що належать до Європейського Союзу дозволило би істотно скоротити кількість нелегальних іммігрантів, що прагнуть дістатися до країн Західної Європи через територію нашої держави.

Найважливіший фактор – це ослаблення впливу росії. Членство України в Європейському Союзі покаже, що Україна же не розділена і не може бути полем боротьби за сфери впливу, а прийняла повністю проєвропейську позицію і знаходиться в потужній міжнародній організації.

Із соціальних критеріїв першим є збільшення кількості населення продуктивного віку. Серед українців можна знайти як людей, що являють собою дешеву робочу силу, так і осіб з високим рівнем освіти, що можуть долучитися і стати частиною зрівноваженого суспільного розвитку всієї Європи. Другий субкритерій – це зростання рівня довіри громадян до європейських принципів і цінностей. Третій фактор – позитивний вплив вступу України до Європейського Союзу на пострадянські країни. Зовнішньополітичний вибір України має значення для пострадянського світу. Набуття Україною членства в Євросоюзі дасть позитивний сигнал іншим країнам, що були колишніми радянськими республіками.

Отже, перед Україною відкриваються багато нових можливостей у двосторонній міжнародній співпраці із країнами Європейського Союзу, що зможе позитивно повпливати на політичну, економічну та соціальну сфери життя українців.

ВИСНОВКИ

Минуло вже тридцять років, як Україна здобула незалежність і реалізовує свою зовнішню політику. У нашій роботі ми дослідили взаємини Європейського Союзу і України протягом 2008-2022 рр., показали перспективи та оцінили проблеми вступу до ЄС у найближчий час.

Провівши *аналіз теоретико-методологічних засад становлення відносин між Україною та Європейським Союзом*, зазначимо, що після розпаду Радянського Союзу в 1991 році припинилося блокове ідеологічне протистояння. Настав період міжцивілізаційної взаємодії, де союзників (за С. Хантінгтоном) шукали не на основі ідеології, а за спільними соціокультурними цінностями, що вказували на приналежність до однієї цивілізації. Україна постала перед цивілізаційним вибором. Наша держава знаходиться на межі Західної (Європейської, Євроатлантичної) цивілізації, одного боку, і Православно-східної (Євразійської, Руского міра) цивілізації з іншого. Це спричинило тривалі вагання українського суспільства та національних еліт щодо цивілізаційного вибору.

Опираючись на цивілізаційний підхід і принципи системності та об'єктивності ми змогли застосувати набір загальнонаукових та спеціальних методів дослідження для вивчення відносин України і Європейського Союзу. Характерною особливістю дослідження є його міждисциплінарність, і тому використовувались методи, що, зазвичай, притаманні історичним, економічним, політологічним та іншим наукам.

Вивчення джерельної та наукової бази дослідження відносин між Україною та ЄС показало, що простір українського та міжнародного наукового і публіцистичного дискурсу значну увагу приділяє даній тематиці.

Джерельна нормативно-правова база дослідження повністю знаходиться у відкритому доступі і складається із офіційних матеріалів органів державної влади України та структур і інституцій Європейського Союзу. Найважливішими документами, звичайно, були міжнародні угоди,

підписані між Європейським Союзом і Україною та рішення вищих органів влади ЄС, що стосувалися України і виражали спільну позицію країн-членів Євросоюзу щодо нашої держави. Доступ до джерельної бази з теми нашого дослідження достатньо простий – всі вищезгадані установи та організації мають свої офіційні сторінки, і з електронною формою прийнятих документів може ознайомитись кожен, хто бажає. Фактично, єдиною перепорою на шляху до вивчення документів залишається мовний бар'єр. Хоча, Європейський Союз намагається звести його до мінімуму, публікуючи матеріали всіма офіційними мовами країн-членів ЄС.

Питання відносин України та Європейського Союзу досліджувало багато вітчизняних вчених і цілий ряд закордонних дослідників. Особливості теми змусили нас зовсім відмовитися від російської наукової спадщини. А між українськими та європейськими публікаціями, часто надавати перевагу останнім, оскільки потрібно було дослідити, в тому числі, й формування політики Європейського Союзу щодо України, а не тільки українську позицію щодо євроінтеграційного шляху нашої держави. Очевидно, що для вивчення бачення, яке формувалося в країнах ЄС доцільно використати праці дослідників з країн-членів Євросоюзу. Найбільша кількість праць на дану тематику в країнах ЄС була написана польськими вченими і публіцистами, тому що Польща мала найбільш чітко виражені інтереси у налагодженні інтенсивного діалогу між Європейським Союзом і Україною. Наукові праці, що були опубліковані на території Європейського Союзу містять значний фактологічний матеріал та глибокий аналіз подій, явищ і процесів, що мали місце і впливали на формування політики ЄС щодо України.

Окремим блоком необхідно виділити статті у періодичних засобах масової інформації. Ми найбільше використовували матеріали таких ресурсів як «Європейська Правда», «Лівий берег», «Кореспондент», «Rzeczpospolita», які публікували на своїх сторінках аналітичні матеріали. Видання розміщували статті про участь європейських лідерів у визначенні євроінтеграційної політики України та позиції країн ЄС щодо нашої держави;

вплив російсько-української війни на поглиблення європейської інтеграції України.

В наукових публікаціях, які були використані при написанні нашого наукового дослідження, вчені системно і об'єктивно показують як досягнення так і значні помилки у формуванні взаємин Європейського Союзу із Україною, звертають увагу на історичне підґрунтя, конфлікт цінностей, приватновласницькі інтереси окремих діячів тощо. Тобто, застосовували цілий арсенал методів із суміжних дисциплін: економіки, міжнародних відносин, соціології, психології тощо. Це дало можливість більш повно і багатогранно дослідити об'єкт дослідження та прийти до об'єктивних і релевантних висновків.

Досліджуючи *етати підписання та виконання Угоди про асоціацію з ЄС*, зазначимо, що події Євромайдану і Революції Гідності відкрили абсолютно нову сторінку в історії співпраці України і Європейського Союзу, тому що український народ заявив про свій цивілізаційний вибір на користь Заходу. Це, у свою чергу, стимулювало лідерів європейських країн приймати рішення на користь України. Потрібно враховувати, що Копенгагенські критерії, яким повинна відповідати країна для того, щоб із нею могли розпочати переговори про вступ до Європейського Союзу, написані не чітко, без чітких вимірюваних одиниць досягнення цих критеріїв, щоб був великий простір для переговорного процесу і політичної складової у прийнятті рішень. До Євромайдану шальки терезів у оцінці досягнення Україною Копенгагенських критеріїв постійно схилялися не в сторону інтересів нашої держави, а з 2014 року, поволі почали переважувати перспективи українського членства в ЄС.

Зміни у ставленні лідерів країн-членів Європейського Союзу до євроінтеграційного майбутнього України не настали одномоментно. Значення Євромайдану у підписанні Угоди про асоціацію та подальшому розвитку інтеграційних процесів Україна-ЄС важко переоцінити. Євромайдан став поштовхом для набуття Україною членства у Євросоюзі, але показовим є процес запровадження санкцій Європейським Союзом проти російської

федерації у відповідь на окупацію Криму і розв'язану на сході України війну. Протягом 2014-2021 років заходи вжиті Європейським Союзом проти росії мали незначний ефект на спроможність рф вести війну проти України. Європейські еліти продовжували орієнтуватись на можливість домовитися з росією, навіть всупереч інтересам і життєвим цілям України. Вони все ще не хотіли зазнати економічних втрат внаслідок погіршення відносин з рф через включення України до європейського простору.

Лише жорсткий опір українського народу повномасштабному російському нападу в лютому 2022 року зміг остаточно показати приналежність України до Західної цивілізації. Вплив російсько-української війни на євроінтеграційні процеси в Україні був визначальним, щоб лідери країн-членів Європейського Союзу прийняли цілий ряд політично вмотивованих рішень на користь нашої держави і українського народу: було надано підтримку українським біженцям, фінансову допомогу економіці і, що особливо важливо, військові поставки Збройним Силам України.

У важкий час оборони України було подано заявку на вступ до Європейського Союзу. У відповідь на подану заявку Євросоюз надіслав Україні опитувальник (у двох частинах) щодо відповідності держави Копенгагенським критеріям. Аналізуючи проблеми, що постають у проведенні реформ для підтвердження статусу кандидата та набуття членства, зазначимо, що за результатами оцінки відповідей на питання, що містилися в опитувальнику, було прийнято безпрецедентне рішення: оскільки Україна не повністю відповідає вимогам, щоб із нею можна було розпочати переговори про вступ до ЄС, то їй авансом надали статус кандидата на вступ до Євросоюзу. Але переговори розпочнуть після того, як Київ виконає сім завдань від Європейського Союзу, щодо реформування українського законодавства та державного управління.

Наразі ці сім завдань є викликами для України на шляху до початку переговорів про вступ до Європейського Союзу. І якщо деякі завдання (на зразок змін до національного законодавства щодо прав національних

меншин) носять формальний характер і потребують лише певного набору формалізованих дій, то завдання, які стосуються антикорупційної системи в країнах, що десятиліттями була поглинена відносинами кумівства, непотизму і трайбалізму, буде виконати відверто складно. Адже потрібно буде ламати усталені зв'язки українських еліт та вкорінені патерни поведінки українського суспільства.

Не дивлячись на значні, можна навіть образно сказати тектонічні, зрушення у відносинах України і Європейського Союзу станом на сьогоднішній день продовжується дискусія про вигоди, які отримають наша держава і ЄС від вступу країни до Євросоюзу, і про загрози, що містить цей процес. Характерним явищем можемо вважати, що і в економічній і в політичній, і в соціальній площинах є свої вірогідні здобутки, і певні перестороги, що продовжують заважати реалізації євроінтеграційних прагнень України. І майбутнє європейської інтеграції буде залежати від вольових політичних рішень у рамках цивілізаційного протистояння значно більше, ніж від жодних сухих підрахунків потенційних економічних здобутків чи втрат.

Отримавши статус кандидата на вступ до Європейського Союзу перед Україною відкриваються нові політичні, економічні і соціальні можливості України як майбутнього члена Європейського Союзу. Україна буде мати доступ до принципово нових інструментів поглиблення економічної інтеграції, політичної стабілізації та гармонізації законодавства, як наприклад, Інструмент передвступної допомоги. Дані інструменти спрямовані на підвищення стійкості державних інститутів, конкурентоспроможність підприємств, можливості громадян користуватися перевагами правової держави і демократичного суспільства. У порівнянні із країнами, що набували членства в ЄС на початку XXI століття, випадок з Україною буде значно складніший і масштабніший, тому що на нас чекає ще й повоєнна відбудова країни і подолання нищівних наслідків російсько-української війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Джерела

1. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2022. *Мінфін*. 14 березня 2022. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення 01.10.2022).
2. ВВП на душу населення. *Bankchart*. URL: https://bankchart.com.ua/world/spravochniki/vvp_na_dushu_naseleniya (дата звернення 21.08.2022).
3. Вирок Юлії Тимошенко. *Українська правда*. 13 жовтня 2011. URL: <http://www.pravda.com.ua/articles/2011/10/13/6665346/> (дата звернення 18.09.2022)
4. Володимир Зеленський підписав заявку на членство України у Європейському Союзі. *Президент України. Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво*. 28 лютого 2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-pidpisav-zayavku-na-chlenstvo-ukrayini-u-73249> (дата звернення 01.10.2022).
5. Головна. *Консультативна місія Європейського Союзу Україна*. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/> (дата звернення 19.09.2022).
6. Європейський вибір: виступ Президента України Л.Д.Кучми у Верховній Раді України 18 червня 2002 року. Послання Президента України до Верховної Ради України 2002 рік. К.: Преса України, 2002. 96 с.
7. Закон України від 06.03.2008 №137-VI «Про ратифікацію Угоди між Європейським Союзом і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулюванням криз». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137-17#Text> (дата звернення 21.09.2022).
8. Закон України від 15.01.2008 №117-VI «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117-17#Text> (дата звернення 21.09.2022).
9. Закон України від 21.09.2011 №3764-VI «Про ратифікацію Протоколу до Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами про Рамкову Угоду між Україною та Європейським Співтовариством про загальні принципи участі України в програмах Співтовариства». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3764-17#Text> (дата звернення 21.09.2022).
10. Заява Верховної Ради України Про реалізацію євроінтеграційних прагнень України та укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. *Верховна Рада України*. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/30-18#Text> (дата звернення 27.09.2022).
11. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2021 рік. *Євроінтеграційний портал*. https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/euua_report_2021_ukr-2.pdf (дата звернення 07.11.2022).
 12. Об утверждении Соглашения между Союзом Советских Социалистических Республик и Европейским экономическим сообществом и Европейским сообществом по атомной энергии о торговле и коммерческом и экономическом сотрудничестве. Электронный фонд правовой и нормативно-технической документации. *Техэксперт. Электронный фонд*. URL: <http://docs.cntd.ru/document/9009701> (дата звернення 10.08.2022)
 13. План заходів з імплементації розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, на 2016-2019 роки. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/217-2016-%D1%80/page?text=%CC%B3%ED%B3%ED%F4%F0%E0%F1%F2%F0%F3%EA%F2%F3%F0%E8#Text> (дата звернення 10.08.2022)
 14. Постанова Верховної ради Про Основні напрями зовнішньої політики України, 2 липня 1993 року. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text> (дата звернення 27.09.2022)
 15. Постанова Верховної Ради України Про Заяву Верховної Ради України «Про європейський вибір України». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1679-18#Text> (дата звернення 17.09.2022)
 16. Прес-реліз Представництва Європейської Комісії в Україні від 8 лютого 2007 р. *Представництво Європейської Комісії в Україні*. URL: http://www.delukr.ec.europa.eu/press_releases_uk.html (дата звернення 22.09.2022)
 17. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році. Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України, *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Poslannia_2013-c7954.pdf (дата звернення 27.09.2022)
 18. Про нас. *Консультативна місія Європейського Союзу Україна*. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/our-mission/about-us/> (дата звернення 06.09.2022)

19. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 17.09.2014 № 847-р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-%D1%80#Text> (дата звернення 06.09.2022)
20. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21. 11. 2013 р. № 905-р „Питання укладання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їх державами-членами, з іншої сторони”. *Верховна Рада України*. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd> (дата звернення 06.09.2022)
21. Спільна заява XVI Саміту Україна – ЄС. 25 лютого 2013 року. *Представництво України при Європейському Союзі*. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/news/10442-spilyna-zajava-khvi-samitu-ukrajinajes> (дата звернення 06.11.2022)
22. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України, схвалена Європейською Радою 11 грудня 1999 року. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_492#Text (дата звернення 16.09.2022)
23. Спільний прес-реліз за підсумками 8-го засідання Ради асоціації між ЄС та Україною. *Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/spilnyi-pres-reliz-za-pidsumkamy-8-ho-zasidannia-rady-asotsiatsii-mizh-ies-ta-ukrainoiu> (дата звернення 06.10.2022)
24. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_850#Text (дата звернення 08.11.2022)
25. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu> (дата звернення 06.10.2022)
26. Угода про врегулювання кризи в Україні. *Українська правда*. 21 лютого 2014. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2014/02/21/7015533/> (дата звернення 06.11.2022)
27. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text (дата звернення 11.10.2022)
28. Указ Президента України Про затвердження Тимчасової Угоди про торгівлю та питання, пов'язані з торгівлею, між Європейським

- співтовариством, Європейським співтовариством по вугіллю та сталі, Європейським співтовариством по атомній енергії, з одного боку, та Україною, з другого боку № 1103/95 від 30 листопада 1995 року. *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103/95#Text> (дата звернення 27.09.2022)
29. Указ Президента України «Про заходи щодо вдосконалення співробітництва України з Європейським Союзом». 7 лютого 1995 р. *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95#Text> (дата звернення 17.09.2021)
30. Указ Президента України «Про Міжвідомчий комітет України у справах Європейських Співтовариств» 28 серпня 1993 р. *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/358/93#Text> (дата звернення 27.09.2021)
31. Указ Президента України Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. № 615/98 11 червня 1998 року. *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text> (дата звернення 27.09.2021)
32. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the European Economic and Social Committee of the Committee of the Regions Ukraine Relief and Reconstruction. Brussels, 18.5.2022 COM(2022) 233 final. *European Commission.* URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/ukraine-relief-reconstruction_en.pdf (дата звернення 12.09.2022)
33. Communications from the Commission to the European Parliament and the Council “Eastern Partnership”, Brussels, 3 December 2008. *European Commission.* URL: http://ec.europa.eu/culture/documents/staff_working_document_en.pdf (дата звернення 21.09.2022).
34. Council of the European Union. Council conclusions on Ukraine 3209th Foreign Affairs Council meeting Brussels, 10 December 2012. *European Council. Council of the European Union.* URL: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/134136.pdf (дата звернення 21.09.2022).
35. EU – Ukraine trade relations. *Eurostat.* 12.07.2017. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20170712-1> (дата звернення 21.08.2022).
36. European Commission supports Ukraine on its reform path. *European Commission.* URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_16_3574 (дата звернення 30.09.2022).

37. European Council meeting (23 and 24 June 2022) – Conclusions. Brussels, 24 June 2022 (OR. en) EUCO 24/22 CO EUR 21 CONCL 5. *European Council*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/57442/2022-06-2324-euco-conclusions-en.pdf> (дата звернення 07.11.2022).
38. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations. *European Commission* URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/eastern-partnership-old_en (дата звернення 17.09.2022).
39. EU–Ukraine Association Agreement “Quick Guide to the Association Agreement” *European Union – External Action*. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/071215_eu-ukraine_association_agreement.pdf (дата звернення 05.10.2022).
40. EU-Ukraine Association Agreement fully enters into force. 1 September 2017. *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_17_3045 (дата звернення 04.08.2022).
41. EU-Ukraine Cooperation Council, EU- Ukraine Association Agenda to prepare and facilitate the implementation of the Association Agreement, Luksemburg, 2013. *European Union – External Action*. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquartershomepage_en/8398/%20ENR%20Action%20Plans (дата звернення 11.09.2022).
42. EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area. *European Union – External Action*. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/tradoc_150981.pdf (дата звернення 01.10.2022).
43. EU-Ukraine relations – factsheet. 16.11.2021 *European Union – External Action*. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-ukraine-relations-factsheet_en (дата звернення 25.09.2022).
44. Oświadczenie MSZ ws. rozpedzenia pokojowej demonstracji w Kijowie. *Ministersro Spraw Zagranicznych RP*. URL: http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/oswiadczenie_msz_ws_rozpedzenia_pokojowej_demonstracji_w_kijowie (дата звернення 29.09.2022).
45. Pakiet Wsparcia dla Ukrainy (5 marca 2014), Bruksela. *Komisja Europejska*. URL: <http://wschod.salon24.pl/320795,prezydencja-ue--a-partnerstwo-wschodnie> (дата звернення 03.08.2022).
46. Program polskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej 1 lipca 2011 r. 31 grudnia 2011 r. Warszawa: Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2011.
47. Questionnaire Information requested by the European Commission to the Government of Ukraine for the preparation of the Opinion on the application of Ukraine for membership of the European Union Part I April 2022. *Євроінтеграційний портал. Кабінет міністрів України*. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/ukraine_questionnaire_part_i_1.pdf (дата звернення 17.09.2022).

48. Questionnaire Information requested by the European Commission to the Government of Ukraine for the preparation of the Opinion on the application of Ukraine for membership of the European Union Part II April 2022. *Євроінтеграційний портал. Кабінет міністрів України*. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/questionnaire_part_ii_ukraine_0.pdf (дата звернення 17.09.2022).
49. Responses to the Questionnaire on Information requested by the European Commission to the Government of Ukraine for the preparation of the Opinion on the application of Ukraine for membership of the European Union. Part I. Volume I. April 2022. *Євроінтеграційний портал. Кабінет міністрів України*. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/ukraine_questionnaire_part_1_vol_1.pdf (дата звернення 11.09.2022).
50. Responses to the Questionnaire on Information requested by the European Commission to the Government of Ukraine for the preparation of the Opinion on the application of Ukraine for membership of the European Union. Part II. Volume II. April 2022. *Євроінтеграційний портал. Кабінет міністрів України*. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/ukraine_questionnaire_part_1_vol_2.pdf (дата звернення 11.09.2022).
51. Wspólna deklaracja praskiego szczytu Partnerstwa Wschodniego. *Kancelaria Prezesa Rady Ministrów*. URL: http://www.premier.gov.pl/templates/admin/userfiles/files/8780_Wspolna%20deklaracja.doc (дата звернення 13.09.2022).
52. Wspólna deklaracja szczytu partnerstwa wschodniego, Warszawa, 29-30 września 2011 r. *Rada Europejska. Rada Unii Europejskiej*. https://www.consilium.europa.eu/media/31798/2011_eap_warsaw_summit_declaration_en.pdf (дата звернення 11.09.2022).
53. Zmieniona europejska polityka sąsiedztwa: działania na rzecz stabilizacji, odporności i bezpieczeństwa. *Komisja Europejska*. 18 maja 2017. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/IP_17_1334 (дата звернення 21.09.2022).

Література

54. Богдан Т. Статус кандидата на вступ до ЄС: економічні та фінансові переваги. *Економічна правда*. 28 червня 2022 року. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/28/688638/> (дата звернення 15.09.2022).
55. Братюк Ю. МЗС Німеччини пояснило, чому не постачатиме озброєння для України. *ZAXID.NET* 9 червня 2021 URL: https://zaxid.net/mzs_nimechchini_royasnilo_chomu_ne_postachatime_ozbroennya_dlya_ukrayini_n1520354 (дата звернення 13.09.2022).

56. Головні події 2014 року: перемога Євромайдану, агресія Росії та асоціація з ЄС. *TCH*. 23 грудня 2022. URL: <https://tsn.ua/politika/golovni-podiyi-2014-roku-396891.html> (дата звернення 06.11.2022)
57. Данилишин Б. Україна і Росія. Кому вигідні торговельні війни? *Радіо Свобода*. 27 червня 2014. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25436820.html> (дата звернення 06.11.2022)
58. Добржанська О. Результати імплементації ініціативи «Східне партнерство» Україною станом на кінець 2013 р. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини*. Чернівці: Чернівецький університет, 2014. Вип. 702-703. С. 114-119.
59. Добржанська О.О. Результати участі України у східному партнерстві станом на початок 2018 року. *Rocznik Chełmski* T.22. С. 237-244.
60. Європейський Союз і Україна: особливості взаємовідносин на сучасному етапі. *НАПрН України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування. (Серія «Наукові доповіді»)*. Х.: Оберіг, 2016. Вип 1. 76 с.
61. «Закони 16 січня»: які норми діють в Україні сьогодні. *Слово і Діло*. 16 січня 2018 URL: <https://www.slovoidilo.ua/2018/01/16/infografika/polityka/zakony-16-sichnya-yaki-normy-diyut-ukrayini-sohodni> (дата звернення 06.09.2022)
62. Індекс сприйняття корупції. — 2021. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/> (дата звернення 15.09.2022).
63. Імплементація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: економічні виклики та нові можливості. : наукова доповідь / за ред. акад. НАН України В.М.Гейця та чл.-кор. НААН України Т.О.Осташко ; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогноз. НАН України". К., 2016. 184 с.
64. Касіян В. ЗСУ вперше застосували Bayraktar на Донбасі і знищили артилерію окупантів. *Лівий Берег*. 26 жовтня 2021 URL: https://lb.ua/society/2021/10/26/497112_zsu_vpershe_zastosovali_bayraktar.html (дата звернення 14.09.2022).
65. Кисельова Ю., Україна – ЄС: початок переговорів про посилену Угоду. *Європейський простір*. URL: <http://eu.prostir.ua/library/2513.html> (дата звернення 15.09.2022).
66. Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.
67. Кононеко В. В ЄС на повній швидкості: які вимоги кандидата вже виконала Україна. *Вікна*. 9 вересня 2022. URL: <https://vikna.tv/video/vstup-ukrayiny-v-yes-yaki-vymogy-kandydata-vzhe-vykonalala-ukrayina/> (дата звернення 19.09.2022).

68. Коттьє Ж. Эти ценности создали Европу. *Европейский альманах. История. Традиции. Культура*. М., 1991. С.31-45.
69. Макар Ю., Добржанська О. Східне партнерство та Україна. *Зовнішні справи*. 2011. № 3. С. 15 – 19.
70. Нормативно-правові акти ЄС, впровадження яких є обов'язковим для України, відповідно до Угоди про Асоціацію *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*. URL: <https://mepr.gov.ua/news/32693.html> (дата звернення 05.10.2022).
71. Офіцинський Р. Політичний розвиток незалежної України (1991-2004) в аспекті європейської ідентичності : (на матеріалах періодики Заходу). НАН України, Ін-т історії України. Ужгород: Гражда, 2005. 471 с.
72. Пархоменко Н. М. Імплементация міжнародних, європейських цінностей і стандартів у галузеве законодавство України в контексті його конституціоналізації. Теорія і практика конституціоналізації галузевого законодавства України : моногр. / наук. ред. Ю. С. Шемшученко ; відп. ред. Н. М. Пархоменко. К., 2013. С. 40–57.
73. Погоріла І. Призначено керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. *УНІАН* 28 липня 2022. URL: <https://www.unian.ua/politics/priznachenno-kerivnika-specializovanoji-antikorupsiynoji-prokuraturi-novini-ukrajina-11919852.html> (дата звернення 19.09.2022).
74. Політика ЄС з невизнання щодо Криму і Севастополя. *Західноукраїнський національний університет. Інформаційний центр Європейського Союзу*. URL: <https://www.wunu.edu.ua/university/centers/information-centre-of-the-european-union/news-ices/11002-polityka-yes-z-nevyznannia-schodo-krumu-i-sevastopolia.html> (дата звернення 06.11.2022)
75. Полторак В.А., Тараненко І.В., Красовська О.Ю. Маркетингові дослідження. К.: Центр учбової літератури. 2014. 342 с. https://pidru4niki.com/1356061560665/marketing/organizatsiya_ekspertnog_o_orituvannya (дата звернення 06.11.2022)
76. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Том 1. / Перекл. з англ. О. Коваленка. К.: Основи, 1994. 444 с.
77. Рябчук М. Зона відчуження: українська олігархія між сходом і заходом. Київ: Критика, 2004. 222 с.
78. Сербіна М. З маргінесу в мейнстрім. Як праві рухи набувають популярності в Європі та чи вплине це на Україну. *The Page*. 21 жовтня 2022. URL: <https://thepage.ua/ua/politics/pravoradikali-italiyi-shveciyi-franciyi-ugorshini-j-ispaniyi-yak-se-vpline-na-ukrayinu> (дата звернення 08.11.2022).
79. Сидоренко С. Кандидат авансом: 7 вимог, які має виконати Україна, щоб ЄС не скасував її новий статус. *Європейська правда*. 18 червня 2022. URL:

- <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/06/18/7141516/> (дата звернення 19.09.2022).
- 80.Словенія виступила за надання Україні перспективи членства у ЄС. *Європейська правда*. 27 лютого 2022 року. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/02/27/7134796/> (дата звернення 19.09.2022).
- 81.Солодкова К., Бойчук Д. Копенгагенські та Мадридські критерії вступу до Європейського Союзу. Перспективи для України. *Молодий вчений*. 2019. №11 (75). С. 400-403.
- 82.Ставлення громадян до зовнішньополітичного вектору України: регіональний розріз. *Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва*. 31 липня 2014 URL: <https://dif.org.ua/article/stavlennya-gromadyan-do-zovnishnopolitichnogo-vektoru-ukraini-regionalniy-rozriz> (дата звернення 06.11.2022)
- 83.Струтинський В. Українсько-польське й українсько-російське стратегічне партнерство в контексті європейських інтеграційних процесів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Міжнародні відносини*. 2014. Випуск 14. С.40-49.
- 84.Те, що ми протрималися 3 дні - був шок для партнерів: Кулеба про перемогу України у війні. *ТСН*. 16.03.2022 URL: <https://tsn.ua/politika/tescho-mi-protrimalisya-3-dni-buv-shok-dlya-partneriv-kuleba-pro-peremogu-ukrayini-u-viyni-2010817.html> (дата звернення 02.09.2022)
- 85.Ткачук Б. Меркель публічно заявила, що ЄС повинен шукати контактів з Путіним. Раніше ЗМІ повідомляли, що вона кличе його на саміт. *Нromadske*. 24 червня 2021. <https://hromadske.ua/posts/merkel-publichno-zayavila-sho-yes-povinen-shukati-kontaktiv-z-putinim-ranishe-zmi-povidomlyali-sho-vona-kliche-jogo-na-samit?tag=volodimir-putin> (дата звернення 06.11.2022).
- 86.ТСК: за час протестів на Майдані вбито 17 силовиків. *Тиждень*. 1 липня 2014. URL: <http://tyzhden.ua/News/110329> (дата звернення 06.09.2022).
- 87.Україна підписала Угоду про асоціацію з ЄС. *Всім*. 21 березня 2014. URL: <https://vsim.ua/Podii/ukrayina-pidpisala-ugodu-pro-asotsiatsiyu-z-es-10321455.html> (дата звернення 06.11.2022)
- 88.Україна підписала Угоду про асоціацію з ЄС. *Європейська правда*. 27 червня 2014. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/06/27/7030285/> (дата звернення 06.11.2022)
- 89.Україна подає заявку на членство в Європейському Союзі. *Євроінтеграційний Портал*. 28 лютого 2022 року. URL: <https://eu-ua.kmi.gov.ua/node/4551> (дата звернення 09.09.2022).
- 90.Україна Угоду про асоціацію на саміті у Вільнюсі так і не підписала. *5.ua*. 29.11.2013 URL: <https://www.5.ua/polityka/ukraina-uhodu-pro>

- asotsiatsiiu-na-samiti-u-vilnusi-tak-i-ne-pidpysala-31242.html (дата звернення 06.11.2022)
91. Хаджирадєва В. Україна до “швидкого” вступу в ЄС готова, а Євросоюз – ні. *Кореспондент*. 8 листопада 2022. URL: <https://ua.korrespondent.net/articles/4533401-ukraina-do-shvydkoho-vstupu-v-yes-hotova-a-yevrosouiz-ni> (дата звернення 08.11.2022)
 92. Як ЄС відбудовував Польщу? Україна може використати цей досвід після війни – економіст. *Хмарочос*. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2022/04/04/yak-yes-vidbudovuvav-polshhu-ukrayina-mozhe-vykorystaty-czej-dosvid-pislya-vijny-ekonomist/> (дата звернення 10.09.2022).
 93. Ярошевич М. Європейський суверенітет, європейська стратегічна автономія чи європейський status quo – що є виграшним для України. Грудень 2021. *Фонд Конрада Аденауєра*. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/18799.pdf> (дата звернення 06.11.2022)
 94. Adamus W., Bobkiewicz S., Szewczyk J. Ocena akcesji Ukrainy do Unii Europejskiej. *Acta Scientifica Academiae Ostroviensis. Sectio A, Nauki Humanistyczne, Społeczne i Techniczne*, 2019, nr 1-2(13-14). s. 169-204.
 95. Antczak-Barzan A. Unia Europejska i NATO wobec wojny hybrydowej na Ukrainie. *Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne*. Vol.50. 2016. S. 29-45.
 96. Bainczyk M. Umowa stowarzyszeniowa pomiędzy UE a Ukrainą elementem budowy bezpieczeństwa europejskiego. Wybrane aspekty swobodnego przepływu osób. *Krakowskie Studia Międzynarodowe* 2016. nr 4. s. 29-51.
 97. Duda: Poland supports accelerated path of Ukraine's affiliation with EU. *Interfax Ukraine*. 26 February 2022. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/802686.html> (дата звернення 06.10.2022)
 98. Huntington S. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Touchstone, 1998. 368 p.
 99. Hurska-Kowalczyk L. Aspiracje Ukrainy wobec Unii Europejskiej. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*. 2012. №1. S. 245-264.
 100. Hurska-Kowalczyk L. Umowa srowarzyszeniowa między Unią Europejską a Ukrainą jako wyzwanie dla Polski. *Teka Komunicacji Politologicznej. Stosunki Międzynarodowe*. – OL PAN, 2016, 11/2, 127–139
 101. Kalendarium – sankcje UE wobec Rosji w sprawie Ukrainy. *Rada Europejska Rada Unii Europejskiej*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/history-restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/> (дата звернення 06.10.2022)
 102. Kawecka-Wyrzykowska E. Stosunki traktatowe UE–Rosja w kontekście rozszerzenia. *Wspólnoty Europejskie*. 2009. Kwiecień–maj. S.25-33.
 103. Kościński P., Zasztowt K. Secesja Krymu – konsekwencje dla Ukrainy, Rosji i Europy. *Biuletyn PISM*. 2014. nr 31 (1143).

104. Kost P., Ukraina wobec Unii Europejskiej 1991-2010. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2012. 348 s.
105. Kowal P. Sztuka przekonywania. Polska a polityka wschodnia Unii Europejskiej w latach 2004–2014. *Bezpieczeństwo Narodowe*. 2014. nr. 4. S. 75-95.
106. Krawczyk I. Niepodległość Ukrainy warunkiem umowy stowarzyszeniowej z UE. *Rzeczpospolita*. 20 lipca 2014. URL: <http://www.rp.pl/artukul/977858.html> (дата звернення 06.10.2022).
107. Labuda M. Proces integracji Ukrainy z Unią Europejską: aspekty instytucjonalne. *Instytucjonalizacja procesów integracji europejskiej: wybrane zagadnienia teoretyczne i funkcjonalne*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa. 2019. S. 126-137.
108. Malinowski P., Parafowano umowę stowarzyszeniową Unia Europejska – Ukraina. *Rzeczpospolita*. 14 sierpnia 2013 URL: <http://www.rp.pl/artukul/852305.html>. (дата звернення 20.09.2022).
109. Memorandum o współpracy pomiędzy Ukrainą a Euroazjatycką Komisją Gospodarczą. *Portal do świata polskiego eksportu*. URL: http://www.kiev.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/article/y2013m36667Memorandum_o_wspolpracy_pomiedzy_Ukraina_a_Euroazjatycka_Komisja_Gospodarcza.html (дата звернення 02.09.2022).
110. Monitoring foreign and security policy of Ukraine, Ukrainian Center for Peace, Conversion and Foreign Policy of Ukraine. 2000 October, November, December. 113 s.
111. MSZ: wybory na Ukrainie nie w pełni zgodne ze standardami demokracji, depesza PAP. *Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP*. URL: http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/msz_w_mediach/msz_wybory_na_ukrainie_nie_w_pelni_zgodne_ze_standardami_demokracji_depesza_pap_29_10_2012. (дата звернення 02.09.2022).
112. Oto, co da Ukrainie status kandydata do UE. *Ukraine Business News*. 20 czerwca 2022. URL: <https://ubn.news/pl/oto-co-da-ukrainie-status-kandydata-do-ue/> (дата звернення 02.09.2022).
113. Paczynski W. European Neighbourhood Policy and Economic Reforms in the Eastern Neighbourhood. Warsaw, 2009. 38 p.
114. Pieńkowski M., Sikorski: Umowa Ukrainy z Unią jest zagrożona. *Rzeczpospolita*. URL: <http://www.rp.pl/artukul/1022832.html> (дата звернення 02.10.2022).
115. Pieńkowski M., Ukraina w rozkroku - chce integracji z Unią i współpracy z Rosją. *Rzeczpospolita*. 10 czerwca 2020 URL: <http://www.rp.pl/artukul/1016989.html> (дата звернення 05.09.2022).
116. Pietrzak N. Polityka Unii Europejskiej w zakresie zwalczania terroryzmu. *Świat Idei i Polityki*. 17 (1) 2018. S. 72-89.

117. Prezydencja UE a Partnerstwo Wschodnie. *Salon 24*. URL: <http://wschod.salon24.pl/320795.prezydencja-ue--a-partnerstwo-wschodnie> (дата звернення 05.09.2022).
118. Reakcja UE wobec rosyjskiej inwazji na Ukrainę. *Rada Europejska Rada Unii Europejskiej*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/eu-response-ukraine-invasion/> (дата звернення 15.09.2022).
119. Rosja zawiesza współpracę kosmiczną z Francją i z USA. *Rzeczpospolita*. 06 marca 2022 URL: <https://www.rp.pl/biznes/art35812761-rosja-zawiesza-wspolprace-kosmiczna-z-francja-i-z-usa> (дата звернення 09.09.2022).
120. Rostowska M., Toporowski P. Kłopoty za wschodnią granicą – następstwa dla europejskiego biznesu. *Biuletyn PISM*. 2014. № 37 (1149).
121. Stępień-Kuczyńska A., Słowikowski M. Unia Europejska a państwa Europy Wschodniej. Warszawa, 2008. 101 s.
122. Stosunki UE–Ukraina. *Rada Europejska Rada Unii Europejskiej*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/eastern-partnership/ukraine/> (дата звернення 15.09.2022).
123. Sydun S. Ewolucja stosunków pomiędzy Ukrainą i UE. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*. № 3. 2010. S. 201-217.
124. Szeptycki A. Stosunki polsko-ukraińskie: od tryumfu „pomarańczowej rewolucji” do Russia first policy. *Sprawy Międzynarodowe*. 2010. nr. 3. S. 5-26.
125. Turczyński P. Polityka Unii Europejskiej wobec Ukrainy. *Sprawy Międzynarodowe*. 2005. №2. S. 52-85
126. UE przygotowała trzy rodzaje sankcji wobec Rosji. Kraje członkowskie podzielone. *RMF24*. 2014. URL: <http://www.rmf24.pl/raport-ukraina/fakty/news-ue-przygotowala-trzyrodzaje-sankcji-wobec-rosji-kraje-czlon,nId,1410603> (дата звернення 15.09.2022).
127. UE: jakie Partnerstwo Wschodnie? Wywiad Pierre’a Verluise, dyrektora Diploweb.com z Florent Parmentierem, wykładowcą w Sciences-Po Paris. *Geopolityka*. URL: <http://geopolityka.net/ue-jakie-partnerstwo--wschodnie/> (дата звернення 15.09.2022).
128. Ukraine. EU trade relations with Ukraine. Facts, figures and latest developments. *European Commission*. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en (дата звернення 15.09.2022).
129. W Unii Europejskiej wprowadzona została tymczasowa ochrona dla osób uciekających przed wojną w Ukrainie. *Biuletyn Informacji Publicznej RPO* 3 marca 2022. URL: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/Ukraina-unia-europejskiej-tymczasowa-ochrona-uchodzczy#:~:text=Co%20to%20oznacza%3F,-Data%3A&text=Tymczasowa%20ochrona%20to%20unijny%20mechanizm>,

- wr%C3%B3ci%C4%87%20do%20swojego%20kraju%20pochodzenia.
(дата звернення 19.09.2022).
130. The Analytic Hierarchy & Network Processes. Application in Solving Multicriteria. Decision. Problems. Adamus W. (red. nauk.), Jagiellonian University Press, Krakow 2008. 106 s.
 131. Wojna B. Polityka Polski w Unii Europejskiej. *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej*. 2010. S. 33-50.
 132. Zapałowski A. Paweł Kost, Ukraina wobec Unii Europejskiej 1991-2010, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012, ss. 348. *Przegląd Geopolityczny*. 2013. Tom 6. S. 193-196. URL: http://przeglad.org/wp-content/uploads/2014/01/Przeglad_Geopolityczny_tom_6.pdf (дата звернення: 28.09.2022)
 133. Żurawski vel Grajewski: Polska wobec rosyjskiego najazdu na Ukrainę. URL:<https://www.youtube.com/watch?v=uHz-jRG3SU4> (дата звернення 11.09.2022).
 134. Żurawski vel Grajewski P. W trójkącie Polska-Ukraina-Unia Europejska (Spory Polski z mainstreamem UE a perspektywa integracji europejskiej dla Ukrainy) *Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie*. URL: <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2021/1026/124538-artykul-gajewski.pdf> (дата звернення 06.11.2022).

SUMMARY

Thirty years have passed since Ukraine gained independence and implemented its foreign policy. In our work, we investigated the relations between the European Union and Ukraine during 2008-2022, showed prospects and assessed the problems of joining the EU in the near future.

Having conducted an analysis of the theoretical and methodological foundations of the formation of relations between Ukraine and the European Union, we note that after the collapse of the Soviet Union in 1991, the block ideological confrontation ceased. The period of intercivilizational interaction has come, where allies (according to S. Huntington) were sought not on the basis of ideology, but on common socio-cultural values that indicated belonging to the same civilization. Ukraine faced a civilizational choice. Our state is on the border of Western (European, Euro-Atlantic) civilization, on the one hand, and Orthodox-Siberian (Eurasian, Russian world) civilization on the other. This caused long-term hesitation of Ukrainian society and national elites regarding the civilizational choice.

Based on the civilizational approach and the principles of systematicity and objectivity, we were able to apply a set of general scientific and special research methods to study the relations between Ukraine and the European Union. A characteristic feature of the research is its interdisciplinary nature, and therefore the methods that are usually inherent in history, economics, political science and other sciences were used.

The study of the source and scientific base of the study of relations between Ukraine and the EU showed that the space of Ukrainian and international scientific and journalistic discourse pays considerable attention to this topic.

The legal and regulatory source base of the study is fully publicly available and consists of official materials of the state authorities of Ukraine and the structures and institutions of the European Union. The most important documents, of course, were the international agreements signed between the European Union and Ukraine and the decisions of the higher authorities of the EU, which related to Ukraine and expressed the common position of the member states of the European Union regarding our state.

Access to the source base on the topic of our research is quite simple - all the above-mentioned institutions and organizations have their official pages, and anyone who wishes can get acquainted with the electronic form of accepted documents. In fact, the only obstacle to studying the documents remains the language barrier. Although, the European Union tries to reduce it to a minimum by publishing materials in all official languages of the EU member states.

The issue of relations between Ukraine and the European Union has been studied by many domestic scientists and a number of foreign researchers. The peculiarities of the topic forced us to completely abandon the Russian scientific heritage. And between Ukrainian and European publications, preference is often given to the latter, as it was necessary to investigate, including, the formation of the European Union's policy towards Ukraine, and not only the Ukrainian position regarding the European integration path of our country. It is obvious that to study the vision that was formed in the EU countries, it is advisable to use the works of researchers from the member states of the European Union. The largest number of works on this topic in EU countries were written by Polish scientists and publicists, because Poland had the most clearly expressed interests in establishing an intensive dialogue between the European Union and Ukraine. Scientific works that were published on the territory of the European Union contain significant factual material and in-depth analysis of events, phenomena and processes that took place and influenced the formation of EU policy towards Ukraine.

Articles in periodical mass media should be allocated as a separate block. We mostly used the materials of such resources as "European Truth", "Left Bank", "Correspondent", "Rzeczpospolita", which published analytical materials on their pages. The publication published articles on the participation of European leaders in the determination of the European integration policy of Ukraine and the position of the EU countries in relation to our country; the influence of the Russian-Ukrainian war on deepening the European integration of Ukraine.

In the scientific publications that were used in writing our scientific research, scientists systematically and objectively show both achievements and significant mistakes in the formation of relations between the European Union and Ukraine, pay

attention to the historical background, conflict of values, private property interests of individual actors, etc. That is, they used a whole arsenal of methods from related disciplines: economics, international relations, sociology, psychology, etc. This made it possible to more fully and multifacetedly investigate the research object and come to objective and relevant conclusions.

Examining the stages of signing and implementing the Association Agreement with the EU, we note that the events of the Euromaidan and the Revolution of Dignity opened a completely new page in the history of cooperation between Ukraine and the European Union, because the Ukrainian people declared their civilizational choice in favor of the West. This, in turn, stimulated the leaders of European countries to make decisions in favor of Ukraine. It should be taken into account that The Copenhagen criteria, which a country must meet in order to start negotiations on joining the European Union, are not clearly written, without clear measurable units for achieving these criteria, so that there is a large space for the negotiation process and the political component in decision-making. Before the Euromaidan, the scales in assessing Ukraine's achievement of the Copenhagen criteria were constantly tilted against the interests of our state, but since 2014, the prospects of Ukrainian membership in the EU slowly began to prevail.

The changes in the attitude of the leaders of the member states of the European Union towards the European integration future of Ukraine did not come at once. The significance of Euromaidan in the signing of the Association Agreement and further development of Ukraine-EU integration processes is difficult to overestimate. Euromaidan became an impetus for Ukraine to become a member of the European Union, but the process of introducing sanctions by the European Union against the Russian Federation in response to the occupation of Crimea and the war unleashed in the east of Ukraine is indicative. During 2014-2021, the measures taken by the European Union against Russia had little effect on Russia's ability to wage war against Ukraine. European elites continued to focus on the possibility of reaching an agreement with Russia, even against the interests and vital goals of Ukraine. They still did not want to suffer economic losses due to the deterioration of relations with the Russian Federation due to the inclusion of Ukraine in the European space.

Only the fierce resistance of the Ukrainian people to the full-scale Russian attack in February 2022 was able to finally show that Ukraine belongs to Western civilization. The impact of the Russian-Ukrainian war on the European integration processes in Ukraine was decisive for the leaders of the member states of the European Union to take a number of politically motivated decisions in favor of our state and the Ukrainian people: support was provided to Ukrainian refugees, financial aid to the economy and, what is especially important, the military supplies to the Armed Forces of Ukraine.

In a difficult time for the defense of Ukraine, an application for joining the European Union was submitted. In response to the submitted application, the European Union sent Ukraine a questionnaire (in two parts) regarding the state's compliance with the Copenhagen criteria. Analyzing the problems that arise in the implementation of reforms to confirm the status of a candidate and acquire membership, we note that based on the results of the evaluation of the answers to the questions contained in the questionnaire, an unprecedented decision was made: since Ukraine does not fully meet the requirements, so that negotiations can be started with it about joining the EU, she was granted the status of a candidate for joining the European Union in advance. But the negotiations will begin after Kyiv fulfills seven tasks from the European Union regarding the reform of Ukrainian legislation and state administration.

Currently, these seven tasks are challenges for Ukraine on the way to the start of negotiations on joining the European Union. And if some tasks (such as changes to the national legislation regarding the rights of national minorities) are of a formal nature and require only a certain set of formalized actions, then the tasks related to the anti-corruption system in a country that has been absorbed by nepotism, nepotism and tribalism for decades will be fulfilled frankly difficult. After all, it will be necessary to break the established ties of Ukrainian elites and the entrenched patterns of behavior of Ukrainian society.

Despite significant, one might even say figuratively, tectonic shifts in the relations between Ukraine and the European Union, as of today, the discussion about the benefits that our state and the EU will receive from the country's accession to the European Union, and about the threats that this process contains, continues. We can consider it a

characteristic phenomenon that both in the economic, political, and social spheres there are certain gains and certain cautions that continue to hinder the realization of Ukraine's European integration aspirations. And the future of European integration will depend on willful political decisions within the framework of civilizational confrontation much more than on any dry calculations of potential economic gains or losses.

Having received the status of a candidate for accession to the European Union, new political, economic and social opportunities for Ukraine as a future member of the European Union open up for Ukraine. Ukraine will have access to fundamentally new tools for deepening economic integration, political stabilization, and harmonization of legislation, such as the Instrument for Pre-Accession Assistance. These tools are aimed at increasing the stability of state institutions, the competitiveness of enterprises, and the ability of citizens to enjoy the benefits of the rule of law and democratic society. Compared to the countries that became members of the EU at the beginning of the 21st century, the case with Ukraine will be much more complex and large-scale, because we also have to deal with the post-war reconstruction of the country and overcoming the devastating consequences of the russian-Ukrainian war.

